

**Проект „ЖИВОТ ЗА БУРГАСКИТЕ ЕЗЕРА“
(LIFE08/NAT/BG/000277)**
изпълняван от Българско дружество за защита на птиците
с финансовата подкрепа на програма LIFE+
на Европейския съюз

**Национален план за опазване на най-значимите
влажни зони в България
2013 – 2022**

София, 2012 г.

БЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ
БИОРАЗНООБРАЗИЕ

Авторски колектив:

Венцислав Василев – ръководител на екипа, съставител на общите части на плана

Росен Василев – координатор, съставител на характеристиките на влажните зони

Д-р Петър Янков – орнитофауна

Гл.ас. д-р Невена Камбурова – орнитофауна

Доц. д-р Йордан Узунов – хидробиология, водна безгръбначна фауна

Доц. д-р Лъчезар Пехливанов – ихтиофауна

Проф. д.б.н. Бойко Георгиев – бозайници

Д-р Георги Попгеоргиев – херпетофауна, ГИС и картни материали

Ас. Борис Асьов – флора и растителност

Стефан Аврамов – координатор защитени територии и видове

Радостина Ценова – координатор на работата със заинтересованите страни

Благодарности

Авторският екип изразява своите благодарности на експертите, представителите на държавни институции и другите заинтересовани страни, които предоставиха информация, коментари и препоръки в процеса на разработване на Плана.

Благодарим за приноса на представителите на МОСВ и най-вече г-жа Айлин Хасан (национален координатор по Рамсарската конвенция) за оказаното съдействие, за предоставената информация и участието в срещи и обсъждания по Плана.

Оценяваме високо приноса на доц. Таню Мичев и Любомир Профиров, които като основни автори на първия Национален план (1995) се включиха и в настоящата актуализация с препоръки и предоставена информация.

Благодарим на Стойчо Стойчев (Директор по природозащитата, БДЗП) и на Стефан Аврамов (отговорник Защитени територии и видове, БФБ) за коментарите и корекциите към Плана.

Изказваме нашата благодарност към екипа на Кралското дружество за защита на птиците, Великобритания (RSPB) и на Секретариата на Рамсарската конвенция за оказаното съдействие при финализирането на плана. Благодарим на Венцислав Градинаров и Петър Тодоров от БФБ, които преведоха документа на английски език.

Съдържание

2. Увод	8
2.1. Основание за разработване на плана.....	8
2.2. Процес на разработване на плана	8
2.3. Предназначение и особености на Плана	9
2.4. Цел и задачи на плана	10
3. Правна и институционална рамка.....	11
3.1. Нормативна рамка	11
3.1.1. Международни конвенции и нормативни документи на Европейския съюз.....	11
3.1.2. Национално законодателство	12
3.1.3 Стратегически и програмни документи.....	12
3.2. Институционална рамка: роли и отговорности на институциите.....	13
4. Социални и икономически аспекти.....	15
4.1 Социални аспекти	15
4.2 Икономически аспекти	15
4.3 Икономически ползи и екосистемни услуги.....	18
5. Общо състояние на влажните зони в България.....	20
5.1 Общо състояние и тенденции във връзка с влажните зони в страната	20
5.2 Преглед на изпълнението на предходния план – на национално ниво.....	21
6. Характеристики на най-значимите влажни зони в страната.....	27
6.1 Влажни зони, включени в списъка на Рамсарската конвенция като влажни зони с международно значение – Рамсарски места.....	27
Сребърна	27
Комплекс Ропотамо.....	29
Атанасовско езеро.....	31
Дуранкулашко езеро	33
Шабленско езеро	35
Комплекс Беленски острови	38
Остров Ибиша	40
Пода	42
Комплекс Поморие	43
Езеро Вая (Бургаско езеро)	46
Комплекс Драгоманско блато	48
6.2 Потенциални Рамсарски места и други влажни зони с национално значение.....	50
Язовир Мандра / Мандренско езеро.....	50
Язовир Овчарица.....	51

Язовир Пясъчник	52
Влажни зони Глава панега	54
Язовир Розов Кладенец	55
Рибарници Пловдив	56
Марица - Злато поле	58
Чокльово блато	59
Ченгене скеле	60
Остров до Горни Цибър	61
Рибарници Орсоя	62
Остров Вардим	63
Рибарници Мечка	64
Калимок	65
Остров Пожарево	67
Гарванско блато	68
Крайбрежие Калиакра – Тюленово	70
Балтата	71
Комплекс Камчия	73
Варненско-Белославско езеро	75
Язовир Малко Шарково	76
Стралджанско блато	77
Велека-Силистар	79
Седемте рилски езера	80
Рибарници Хаджи Димитрово	81
Рибарници Звъничево	82
7. Приоритети и мерки	85
7.1 Приоритетите за опазване, поддържане и възстановяване на влажните зони в страната	85
7.2 Хоризонтални мерки за опазването и разумното ползване на влажните зони	85
7.3 Списък на специфичните приоритетни мерки/проекти за опазване и подобряване на екологичното състояние на отделните влажни зони	90
7.4 Общи насоки за мониторинг на състоянието на влажните зони	93
8. Мониторинг и оценка на плана	94
9. Времева рамка и бюджет за природозащитните дейности	95
9.1. Времева рамка и бюджет	95
9.2 Възможни източници на финансиране на предложените дейности:	96
10. Приложения	99

1. Резюме

Настоящият Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България е изготвен в съответствие със заданието, одобрено с писмо № 48-00-1503/26.11.2010 от Министъра на околната среда и водите и в изпълнение на националните приоритети по отношение на опазването на биологичното разнообразие.

Териториалният обхват на Плана включва приоритетно 11-те влажни зони, които към момента са включени в списъка по Рамсарската конвенция. Описателната част на плана разглежда подробно още 28 влажни зони, които не са включени в Рамсарския списък, но за които има информация, че покриват един или повече от критериите за обявяване или имат голям потенциал за опазване и възстановяване.

Анализът на включените в Плана влажни зони включва техни основни географски, физически и екологични характеристики, консервационна значимост, заплахи и тенденции, стопански ползвания, препоръки, мерки, екосистемни функции, икономическо и социално значение. Анализът се основава изцяло на налична информация и публикации. Не са извършвани допълнителни проучвания. Информацията за влажните зони е актуализирана от експертите от авторския колектив, включително актуализирани списъци с видове (представени в приложение).

На база на направения анализ са определени хоризонтални и специфични мерки, които да бъдат изпълнени в 10 годишния период на изпълнение на Плана.

Хоризонталните мерки, които следва да се изпълняват на национално ниво са:

- Изпълнение на мерките за предоставяне на информация, координация и отчитане във връзка с ангажиментите на България по Рамсарската конвенция;
- Институционална координация във връзка с прилагането на Закона за биологичното разнообразие, управлението на Натура 2000, прилагането на изискванията и ръководствата на Рамсарската конвенция;
- Осигуряване на адекватен финансов ресурс за мерки по опазване, поддържане и възстановяване на влажните зони от публични и частни източници;
- Контрол на браконьерството – първоначално разглеждано като специфична мярка, но поради националното измерение на явлението е формулирано и като хоризонтална мярка;
- Преодоляване на съществуващи пропуски в научната информация за влажните зони чрез целеви проучвания и мониторинг;
- Въвеждане и подкрепа за икономически механизми за опазване на влажните зони, включително инвентаризация и остойностяване на екосистемните услуги;
- Интегриране на темата за влажните зони в екологичното образование;
- Международна и трансгранична координация на природозащитните мерки;
- Идентифициране на национално ниво на система от мерки за адаптация на управлението на влажните зони към климатичните промени;
- Инвентаризация и оценка на въздействието от инвазивните видове;

Основните категории **специфични мерки**, които са предложени за конкретни влажни зони в страната са:

- Промени в законовия статут на защита - препоръчани за малко на брой влажни зони (напр. яз. Овчарица), в които авторският колектив счита, че има основание да се разшири покритието на ЗТ. Всички разгледани зони са включени в НЕМ / Натура 2000, а много от тях частично или пълно се припокриват със защитени територии, обявени по ЗЗТ.
- Изготвяне или актуализация на План за управление на зоната. На практика тази мярка е необходима за всички описани влажни зони в следващите 10 г. тъй като повечето от тях нямат действащи планове за управление, част от одобрените планове за управление са с изтекъл период (напр. Дуранкулашко езеро), а за останалите също ще трябва актуализация на по-късен етап.
- Възстановяване на водния режим – необходим е на първо място в случаите в които водният режим на влажната зона е силно нарушен от човешка намеса и това води до явна деградация на екосистемите.
- Възстановяване на естествената растителност в случаите в които е идентифицирано значително обезлесяване или подмяна на естествената растителност с неместни/нехарактерни видове.
- Ограничаване на замърсяването – за влажните зони разположени в близост до големи индустриални комплекси (напр. язовир Мандра, езеро Вая, Варненско-Белославски езеро)
- Ограничаване на притока на биогенни елементи и еутрофикацията.
- Поддържащи мерки, специфични за зоните.
- Подобен контрол на браконьерството.
- Подкрепа за стопански ползвания, специфични за зоните. Такова ползване е например рибовъдството в редица рибарници, чието възстановяване би довело до поддържането на водния режим и популациите на защитени видове.
- Борба с инвазивни видове.
- Други специфични мерки, които са маркирани в описанията на влажните зони. Тук спадат и всички останали специфични мерки, предписани от съществуващите към момента планове за управление на защитени територии.

Използвани съкращения

БДЗП	Българско дружество за защита на птиците
БФБ	Българска фондация Биоразнообразие
ЕС	Европейски съюз
ЗЗ	Защитена зона от Националната екологична мрежа НАТУРА 2000
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗМ	Защитена местност
ИБЕИ-БАН	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, Българска академия на науките
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МС	Министерски съвет
НЕМ	Национална екологична мрежа (Натура 2000)
ОВМ	Орнитологично важно място (по списъка на BirdLife International)
ПР	Поддържан резерват

2. Увод

2.1. Основание за разработване на плана

Първият Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България е изготвен от независим експертен екип с ръководител Т. Мичев и одобрен през 1995 от МОСВ. До 2012 не са правени актуализации на Плана, въпреки дългия изминал период от неговото изготвяне и значителната промяна на екологичното законодателство, социалните и икономическите условия, антропогенните заплахи и климатичните въздействия.

Това обуславя необходимостта от актуализация на Плана, която по същество представлява изцяло нов процес на набиране на базова информация, проучване и планиране. Настоящият планов документ е изготвен в съответствие със заданието, одобрено с писмо № 48-00-1503/26.11.2010 от Министъра на околната среда и водите.

Разработването на актуален Национален план за опазване на влажните зони е в съответствие с изпълнението на приоритетните мерки за постигане на стратегическата цел „Ограничаване и спиране на загубата на биологично разнообразие“, заложена в Националната стратегия за околна среда за периода 2009–2018 и Плана за действие към нея (одобрени с Решение на МС № 353 от 15.05.2009)

Разработването на национални политики и планове за влажните зони е предвидено в Рамсарската конвенция и е по-подробно формулирано като необходимост в Препоръка 6.9, одобрена от конференцията на страните (COP) от март 1996. Конкретни насоки за обхвата на националните политики и процеса на планиране са дадени в Ръководството за разработване и изпълнение на национални политики за влажните зони *Handbook 2 – Development and implementation of National Wetland Policies*. За изготвянето на настоящия план е ползвано Третото издание на ръководството от 2007.

Процесът на разработване на национален план за влажните зони не е изрично регламентиран в националното законодателство. Ето защо разработването на настоящия План се придържа към възприетите практики за изработване на национални стратегически и планови документи, както и към нормите, възприети в Глава пета на Закона за опазване на околната среда.

2.2. Процес на разработване на плана

Настоящата актуализация се осъществява в рамките на проект „Живот за Бургаските езера“ (LIFE08/NAT/BG/000277), финансиран по Програма LIFE+ на ЕС и изпълняван от БДЗП в партньорство с БФБ, “Черноморски солници” АД, Кралското дружество за защита на птиците и Община Бургас.

Възложител на Плана е Министерството на околната среда и водите (МОСВ) като държавна институция, пряко отговорна за формулирането и изпълнението на националните политики в областта на околната среда и прилагане на екологичното законодателство. Водещ изпълнител на разработването на Плана е БФБ като партньор на БДЗП по проекта.

Процесът на разработване започна през 2010 г. след одобрение на предложеното задание и сформиране на авторски колектив. Привлечени са експерти от научните среди (ИБЕИ-БАН) и неправителствени организации с опит в опазването на биологичното разнообразие, опазването и управлението на влажни зони (БФБ, БДЗП)

На работна среща, състояла се в МОСВ на 26.10.2010 бяха обсъдени основните предизвикателства и подходи при разработването на Плана. Участниците определиха по-прецизно обхвата и съдържанието на плана, както и критериите за определяне на по-значимите влажни зони, които да бъдат детайлно разгледани в него.

Последвалата серия от експертни срещи определи конкретните параметри на проучванията и източниците на данни. В голяма степен за изготвянето на плана се разчитаха на данни, които към момента бяха налични от различни теренни проучвания, мониторингови схеми и резултати от предходни проекти. Не бяха предвидени допълнителни теренни изследвания в процеса на разработване. Експертите, привлечени за работата по актуализацията, представиха индивидуални експертни доклади, които обхващат абиотични и биотични характеристики на предварително определените влажни зони, списъци с видове и местообитания с консервационна значимост, антропогенни въздействия, заплахи, ползвания и значимост на влажните зони.

Черновата на Плана е предоставена за коментари и допълнения на по-широк кръг заинтересовани страни, включително държавни институции, неправителствени организации и научни институти, експерти и граждани.

Окончателната версия на Плана с отразени коментари и допълнения от заинтересованите страни ще бъде внесена за одобрение от Министъра на околната среда и водите и ще бъде представена на Секретариата на Рамсарската конвенция.

2.3. Предназначение и особености на Плана

Предназначението на настоящия План е да бъде инструмент за опазване и управление на влажните зони като характерни екосистеми и свързаното с тях биологично разнообразие. Неговото разработване и прилагане е в най-голяма степен свързано с изпълнението на националните ангажименти по Рамсарската конвенция. Планът следва да се превърне в част от средносрочната национална политика за опазване на околната среда.

Периодът на действие на Плана е 10 години (2013–2022). При разработването на този документ, авторите са се старали той да бъде в полза при планирането на програмен период 2014-2020 с оглед да се осигури национално и европейско финансиране на препоръчаните мерки.

Териториалният обхват на Плана е национален, като специфичните описания, характеристики и приоритетни мерки са насочени към най-значимите влажни зони в България. Изборът на „най-значими“ влажни зони подлежи и винаги ще подлежи на дискусия, предвид разнообразните критерии за значимост, които могат да се приложат към отделните обекти и промяната на тяхното състояние във времето.

След първите проведени срещи и обсъждания в процеса на разработване, беше прието Планът да опише и анализира специфичните характеристики на следните категории влажни зони:

(1) Приоритетно 11-те влажни зони, които към момента са включени в списъка по Рамсарската конвенция, а именно:

- Атанасовско езеро
- Комплекс Беленски острови
- Дуранкулакско езеро
- остров Ибиша
- Шабленско езеро

- Пода
- Поморийско езеро
- Комплекс Ропотамо
- Сребърна
- Вая
- Карстов комплекс Драгоманско блато (одобрено за Рамсарско място по-късно в процеса на планиране)

(2) Влажни зони, които не са включени в Рамсарския списък, но за които има информация, че покриват един или повече от критериите за обявяване, както и други влажни зони от национално значение, които към момента не покриват критериите по Рамсарската конвенция, но имат голям потенциал за опазване и възстановяване.

2.4. Цел и задачи на плана

Обща цел

Да осигури основа за планирането и изпълнението на дейности по опазването и устойчивото управление на най-значимите влажни зони в България.

Конкретни задачи

- Да актуализира информацията за състоянието на влажните зони с приоритетно значение в България, включително тяхната природозащитна значимост и основни характеристики;
- Да оцени заплахите върху влажните зони като чувствителни екосистеми и върху отделни характерни видове и местообитания;
- Да извърши преглед на предприетите до настоящия момент мерки за опазване;
- Да идентифицира необходимите мерки за опазване на влажните зони, както и средствата за реализирането им;

3. Правна и институционална рамка

3.1. Нормативна рамка

Присъединяването на Република България към ЕС през 2007, както и подготвителният процес за това включваше и **хармонизация на законодателството в сферата на околната среда**. Тук на първо място трябва да се отбележи пълното транспониране на Директивата за птиците (2009/147/ЕИО) и Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО) на ЕС, които регламентират създаването на общоевропейската екологична мрежа Natura 2000. Понастоящем този процес е значително напреднал в България, което дава съвсем нови инструменти за управление и опазване и на значимите влажни зони, които без изключения попадат в екологичната мрежа. Транспонирането на Рамковата директива за водите (РДВ, 2000/60/ЕС) от своя страна доведе до значителни промени в подхода за управление на водите, като например въвеждането на басейновия принцип, екосистемния подход, признаването на биологичните параметри като водещи при определянето на екологичното състояние на водните тела и въвеждането на планове за интегрирано управление на речните басейни.

3.1.1. Международни конвенции и нормативни документи на Европейския съюз

- Рамсарска конвенция за влажните зони, в сила за Република България от 24.01.1976 г., обн. ДВ, бр. 56/10.07.1992 г. Целта е опазването и разумното ползване на влажните зони като местообитание на водолюбива птици, отчитайки ги като международен ресурс. Днес тя е разширена към опазването на влажните зони във всички аспекти.
- Конвенция за биологичното разнообразие, ратифицирана на 29.02.1996 г., в сила за Република България от 16.07.1996 г., обн. ДВ, бр.19/1999 г. Целите на конвенцията са опазване на биологичното разнообразие, устойчиво използване на неговите компоненти и справедлива подялба на ползите от генетичните ресурси, включително и на достъпа до генетични ресурси и трансфер на технологии, като се взема предвид правото върху тези ресурси и технологии и съответното финансиране.
- Конвенция за защита на мигриращите видове (Бонска), ратифицирана със закон - ДВ, бр. 69/1999 г., обн. в ДВ, бр. 16/2000 г., в сила от 01.11.1999 г.
- Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска), ратифицирана на 25.01.1991 г., в сила за Република България от 01.05.1991 г., обн. ДВ, бр. 23/1995 г.
- Директива на съвета № 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.
- Директива 2009/147/ЕИО относно опазването на дивите птици.
- Рамкова Директива за водите (2000/60/ЕС), транспонирана в Закона за водите и поредица подзаконови актове. РДВ цели постигането на добро екологично състояние/потенциал на повърхностните водни тела и добро химично/количествено състояние на подземните. РДВ не поставя специфични цели и мерки по отношение на влажните зони. В повечето случаи те са включени в обособени повърхностни водни тела (напр. речни участъци, язовири, крайречни или крайморски езера, блата, лимани и т.н.), чието добро екологично състояние

и екологични цели за управление се определят от биологични, физико-химични и хидроморфологични показатели, важни и за влажните зони като неделими от тях екосистеми.

3.1.2. Национално законодателство

- Закон за опазване на околната среда (ДВ, бр. 91/25.09.2002 г.): Рамков закон, който определя ролята на институциите в опазването на околната среда и много други аспекти, като например събирането на информация, относеща се до околната среда и достъпа до нея, механизмите за ОВОС и екологична оценка на планове и програми и др.
- Закон за биологичното разнообразие (ДВ, бр. 77/09.08.2002 г.): Регулира отношенията между субектите в сферата на защита и устойчиво използване на биологичното разнообразие, опазване на видове, местообитания, изграждането на Националната Екологична Мрежа / Натура 2000. Законът също така регулира въвеждането на чуждоземни видове или на повторното въвеждане на местни видове и търговията със застрашени видове.
- Закон за защитените територии (ДВ, бр. 133/11.11.1998 г.): Регулира определянето, категоризацията и защитните режими на защитените територии и изготвянето на планове за управление, отговорните институции и техните задължения.
- Закон за рибарството и аквакултурите (ДВ, бр. 41/24.04.2001 г.): Регулира организацията, управлението, използването и защитата на рибните ресурси в българските водни системи и басейни, както и търговията с риба и други водни организми.
- Закон за водите (ДВ, бр. 67/27.07.1999 г.): Регулира управлението на водите в България като неразделна част от природните ресурси на страната и правото на собственост над водните системи и басейни. Законът за водите е като цяло хармонизиран с Европейската рамкова директива за водите 2000/60/ЕС.
- Наредба за разработване на планове за управление на защитени територии (Приета с ПМС № 7/08.02.2000; обн., ДВ, бр. 13/15.02.2000 г.).
- Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (приета с ПМС № 120/31.08.2007; обн. ДВ, бр. 73/11.09.2007 г.)

3.1.3 Стратегически и програмни документи

Националният план за опазване на влажните зони взема под внимание редица стратегически и програмни документи, които формулират политиките в областта на околната среда и устойчивото развитие на европейско и на национално ниво. Такива са:

- **Европейската стратегия „Европа 2020”** – основополагащ стратегически документ на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.
- **Стратегия на ЕС за биоразнообразието до 2020 г.** насочена към постигането на 6 приоритетни цели: опазване на видовете и местообитанията; поддържане и възстановяване на екосистемите и екосистемните услуги; включване на целите относно биоразнообразието в области от политиката на ЕС; борба с

инвазивните видове; и приноса на ЕС за избягване на загуба на биоразнообразие в световен мащаб.

- **Стратегически план за биологичното разнообразие за периода 2011–2020 и цели за биологичното разнообразие от Аичи**, изготвени в резултат на Конференцията на страните по Конвенцията за биологичното разнообразие в Нагоя през октомври 2010 г.
- **Стратегически план на Рамсарската конвенция за влажните зони за периода 2009 – 2015**, приет с Резолюция Х.1, изменен с Резолюция ХІ.3, определящ основните тенденции и насоки в изпълнението на целите на конвенцията за планирания период.
- **Национална стратегия за околна среда за периода 2009–2018 и Плана за действие** към нея – формулират националната политика в областта на опазване и устойчиво управление на биоразнообразието.

3.2. Институционална рамка: роли и отговорности на институциите

- **Министерство на околната среда и водите (МОСВ)** е основният компетентен орган за управлението на околната среда и водите в изпълнителната власт на Република България. Министерството е отговорната институция за формирането и прилагането на националната природозащитна политика, включително и по отношение на влажните зони. Чрез регионалните и специализираните си структури МОСВ извършва контрол и управление на повечето от категориите защитени територии, прилага въведените законоустановени режими в тях, има водеща роля в поставянето на природозащитните приоритети и съответстващото им финансиране от националния бюджет и фондовете на ЕС.
- **Национална служба за защита на природата (НСЗП)** – специализирана дирекция на МОСВ за управление, контрол и опазване на биологичното разнообразие, защитените природни обекти и природните екосистеми. Службата има функциите да разработва и прилага националната политика в областта на опазване на биологичното разнообразие, редките и застрашени видове и защитените територии, да разработва стратегии, програми, планове и да изготвя нормативни актове за опазване на биологичното разнообразие и развитие на системата от защитени територии.
- **Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС)** е администрация към Министъра на околната среда и водите за осъществяване на ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на контрола и опазването на околната среда в България. Агенцията проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда и информацията за състоянието на компонентите на околната среда, включително биоразнообразието за територията на цялата страна. Тя е и Национален референтен център в рамките на Европейската агенция по околна среда.
- **Регионалните инспекции по околна среда (РИОСВ)** са административни структури към министъра на околната среда и водите, осигуряващи провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално равнище. РИОСВ са компетентен орган за управлението на защитени територии, които нямат обособени административни структури и се намират извън националните и природни паркове. Такива са много от влажните зони с национално и международно значение.

- **Басейновите дирекции за управление на водите (БД)** са административни структури към Министъра на околната среда и водите, които осъществяват управлението на водите на басейново териториално ниво. Принципът на басейново управление се основа на естественото разположение на вододелите между водосборните области на една или няколко основни реки на територията на Република България. В страната са определени четири района за басейново управление.
- **Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ)** координира териториалното и селищното устройство, строителството и развитието на регионално ниво. В сътрудничество с други държавни органи, то осигурява условията за ефективно ползване на земите, енергията и другите ресурси и за устойчиво развитие на регионално и общинско равнище.
- **Министерство на земеделието и храните (МЗХ)** е институцията, отговорна за формулирането и прилагането на националната селскостопанска политика, както и прилагането на общата селскостопанска политика на ЕС.
- **Изпълнителна агенция по горите (ИАГ)** и подчинените ѝ структури са отговорни за стопанисването и опазването на земите и биологичните ресурси в горския фонд, регламентирането на ползванията на горските ресурси, възобновяването на горите, управлението на природните паркове и превенцията на браконьерството.

4. Социални и икономически аспекти

4.1 Социални аспекти

Настоящият планов документ е създаден в политическа, социална, икономическа и правна среда, които значително са се изменили от 1995 г., когато е изготвян предходният Национален план за влажните зони.

Трансформациите на обществото през последните две десетилетия в социален и икономически план доведоха и до промени във факторите, които въздействат върху влажните зони, както и върху всички други природни екосистеми. Закономерно се променят и развиват природозащитните политики и практики, разгледани по-подробно в главата Нормативна рамка.

Социалната среда в България има обща тенденция към подобряване през тези изминали 17 г., включително подобряване на условията за работа и живот, нивото на доходите, мобилността и достъпа до социални услуги. С нарастването на доходите средно за страната през последното десетилетие се подобрява и благосъстоянието на домакинствата, нараства потреблението на стоки и услуги. Тази тенденция обаче е валидна основно за големите градове. Трябва да се отбележат задълбочаващите се социални различия между големите градове и провинциалните райони.

Местните демографски тенденции със значение за управлението на влажните зони са свързани най-вече с промени в благосъстоянието и миграция, които повлияват антропогенния натиск върху природните територии. Повсеместен демографски проблем в страната е обезлюдяването и застаряващото население в селските райони.

Ефектите на тези социални тенденции върху природните територии не са еднозначни. От една страна натискът за/от някои преки ползвания на ресурси намалява. От друга страна обаче днес се счита, че именно природосъобразните ползвания в защитените територии от страна на местното население трябва да се насърчават в противовес на неустойчиви стопански практики. Силно е ограничен също така местният експертен капацитет за управлението на природните територии поради миграция на млади специалисти към по-атрактивни райони и бизнес сфери.

Информираната общественост и формирането на активна гражданска позиция по отношение на околната среда се считат за най-силната движеща сила за развитието и прилагането на екологичната политика. Гражданските сдружения и неправителствени организации, активни в тази сфера са традиционно добре представени от началото на 90-те години в България. Въпреки дългогодишните усилия за повишаване на обществената информираност по екологичните проблеми обаче гражданите с активна позиция и осъзнато природозащитно поведение представляват все още малка част от обществото. Недостатъчното ниво на информираност относно социалните, икономически и екологични ползи от опазването на природните екосистеми, включително влажните зони, водят до недостатъчна обществена подкрепа за тяхното опазване и устойчиво ползване.

4.2 Икономически аспекти

В макроикономическо отношение България показва стабилна положителна тенденция през последното десетилетие, включително трайно нарастване на БВП, финансова и банкова стабилност и подобрене в инвестиционния климат.

Глобалната финансова криза остави своя отпечатък върху икономиката на страната в края на 2008 и 2009 г. (свиване на икономиката с 5.5% през 2009 г.). През 2010 и 2011 г. се наблюдава отново растеж.

Икономическите движещи сили, които предизвикват промени в ползването, заплахи и въздействия върху влажните зони са разгледани по сектори са:

Строителство и урбанизация

Строителният сектор отбеляза голям ръст в периода след 1995 г. и беше основен двигател на икономиката до 2008–2009 г. когато глобалната финансова криза се отрази и на инвестиционните интереси и възможности, които поддържаха сектора толкова активен. Ефектът на жилищното и ваканционното строителство върху природните екосистеми е свързан най-вече с площното отнемане и фрагментирането на местообитанията при ново строителство, както и свързаната с него инфраструктура.

Промените в общите устройствени планове на редица общини включиха разширения в регулационните граници на много населени места, което по същество дава възможност за ново строителство в природни местности.

Транспорт

Изграждането и реконструкцията на транспортна инфраструктура днес се извършва в най-голям дял по държавни проекти с европейско съ-финансиране.

Проекти с потенциално въздействие върху приоритетни влажни зони са:

- Проект за подобряване на корабоплаването в Българо – Румънския сектор на р. Дунав, който е свързан с драгажни мероприятия и хидротехническо строителство;
- Изграждане и реконструкции на пътни трасета в участъците разположени в близост до или пресичащи влажни зони.

Въздействията на всеки един от тези проекти следва да се оценява индивидуално като се имат предвид и възможни кумулативни въздействия върху биоразнообразието. На практика това се извършва чрез задължителните ОВОС и оценка на съвместимост в случаите когато проекта попада в ЗЗ от Натура 2000.

Енергетика

Енергийното потребление в България през последното десетилетие показва тенденция на плавно нарастване, като пикът на брутното вътрешно потребление е през 2006–2007 г. Делът на възобновимите енергийни източници също нараства.

По данни на Евростат, България е най-енергийно интензивната държава от всички 27 страни членки на ЕС. Енергийното потребление на единица БВП у нас е пет пъти по-високо от средното за ЕС. Това показва, че у нас има огромно неизползвано пространство за пестене на енергия и въвеждане на технологии за енергийна ефективност.

Най-значителните преки въздействия върху влажните зони и свързаното с тях биоразнообразие имат водноелектрическите мощности и свързаните с тях промени в оттока на речни системи. Изграждането на ветроенергийни паркове се насърчава като ВЕИ, но в същото време и среща значителна съпротива в природозащитните среди поради очаквани негативни въздействия върху орнитофауната, която обитава или преминава през влажни зони.

Непрякото глобално въздействие на енергетиката върху влажните зони е свързана с промените в климата, тъй като енергетиката заедно с транспорта генерира основен дял от въглеродните емисии. Съвременните климатични модели, разработвани от Европейската комисия и независими институти показват, че България се намира в

географски пояс, който значително ще бъде засегнат от климатичните промени в следващите десетилетия. Очакваните ефекти се изразяват най-вече с тенденция към засушаване, промени в разпределението на валежите и повишен риск от инцидентни наводнения.

Туризм

Туризмът е сектор със значително развитие през изминалото десетилетие и със значителен дял в БВП у нас. Въпреки глобалната финансова криза от последните години, туризмът продължава да бъде с добри перспективи за развитие в близко бъдеще.

Големият инвеститорски интерес към изграждането на нова леглова база и туристическа инфраструктура в някои случаи предизвиква конфликти с целите на опазване на защитени територии, включително и немалко регистрирани случаи на незаконно или нецелесъобразно строителство.

Развитието на екологичен, познавателен и други видове алтернативен туризм в близост до запазените влажни зони може да се ползва от тяхната природна и естетическа ценност и да бъде икономически стимул за тяхното дългосрочно опазване.

Индустрия

Индустриалните производства имат разнообразни въздействия, свързани на първо място със замърсяването на компонентите на околната среда (въздух, води, почви). Някои влажни зони са обект на въздействие от трайни исторически замърсявания (напр. замърсяване на бургаските влажни зони с петролни продукти).

Селско стопанство

Селското стопанство продължава да бъде разпокъсано и сравнително неефективно на фона на останалите страни-членки на ЕС, въпреки новите възможности за субсидиране и подкрепа по Общата селскостопанска политика на ЕС.

Въздействието от земеделието върху влажните зони е свързано най-вече с дифузното замърсяване с биогенни елементи и пестициди.

Горско стопанство

Стопанисването на горите по бреговете на влажните зони влияе пряко на състоянието на екосистемата чрез прилаганите лесоустройствени практики. От прилаганите сечи зависи качеството на горското местообитание и неговата фрагментация, а възобновителните мероприятия често променят видовия състав на гората.

По правило понижените и влажни терени в близост до стоящи и течащи води се считат за подходящо месторастене за тополови култури. Това в много случаи е довело до подмяна на естествената разнообразна брегова растителност с монокултури от хибридни тополи, които имат бърз прираст, но са бедно местообитание от екологична гледна точка.

В по-широк смисъл поддържането на по-висока лесистост във водосборите на влажните зони има положително влияние върху хидроложкия режим, ограничава ерозията и притока на седименти и замърсители.

Рибарство и аквакултури

Част от влажните зони с най-висока стойност за опазването на биоразнообразието у нас са изкуствени или модифицирани водоеми използвани за рибопроизводство. Такива примери са рибарници Мечка, рибарници Орсоя, рибарници Пловдив. Осъществяването на сладководно рибовъдство в повечето случаи има положителен ефект за поддържането на регулярен воден режим и изобщо за екологичното състояние на тези водоеми. Случаите в които рибовъдството се преустановява поради икономическа нерентабилност или други фактори почти винаги са свързани с деградация на местата поради пресушаване, разораване, допускане на други неприродосъобразни ползвания или инвестиционни проекти на освободения терен.

Рибарският сектор е пример за пряко ресурсно ползване на влажните зони. В много от влажните зони в България се извършва промишлен риболов в малки размери (например Дуранкулашко езеро) или спортен риболов.

На местата, където и понастоящем се извършва рибарство или аквакултури, въздействието върху екологичното състояние пряко зависи от прилаганите практики на производство / улов.

4.3 Икономически ползи и екосистемни услуги

Влажните зони са част от нашето природно богатство. Те са специфични типове екосистеми, чието съществуване и функциониране носи редица екологични, социални и икономически ползи. Проумяването и правилното комуникиране на тези ползи може да има голямо значение за опазването на влажните зони, като създаде необходимата обществена и политическа подкрепа.

Съвременният подход за опазването и управлението на влажните зони включва понятието „екосистемни услуги” – целия набор от материални и нематериални ползи за хората и обществото. Екосистемните услуги на влажните зони са разгледани по-долу по типове, като дадена влажна зона може да предоставя някои от тях или всички:

- Поддържане на воден режим и превенция на наводнения – влажните зони в много случаи имат роля на ретензионни обеми, които имат способност да поемат екстремни водни количества, например при интензивни валежи. Така те предотвратяват или смекчават ефекта от наводнения върху прилежащите земеделски или урбанизирани територии. Тази роля се разглежда все по-сериозно в контекста на интегрирания подход при управление на риска от наводнения (нормативно въведен в Европа с Директива 2007/60/ЕЕС) и съдържа огромен потенциал за възстановяване на загубени в миналото влажни зони.
- Поддържане и подхранване на подземни води – влажните зони се намират в хидравлична връзка с плитките (почвени) водоносни хоризонти. Повърхностните води, които влажните зони събират по естествен път подхранват почвените води. Преди това водите в някаква степен се филтрират от растителността, микрофлората и дънните наноси.
- Стабилизиране на брега – важи особено за влажните зони по морското крайбрежие, където водната и брегова растителност ограничава бреговата ерозия и стабилизира плажовете и дюните.
- Задържане на седименти и биогенни вещества – повърхностните води отмиват големи количества седименти, които обикновено съдържат и биогенни елементи. Вливайки се в стоящите води тези седименти се утаяват и задържат във влажната зона. Това от една страна е причина за обикновено високата биологична продуктивност на влажните зони, а от друга ограничава притока на биогени към реките и Черно море. Преобразуването на тези биогени в биомаса по хранителната верига може да бъде трансформирана в полезна.

Прехвърлянето на дадени прагове обаче може да доведе до евтрофикация с всички негативи за дадената екосистема.

- Пречистване на водите – влажните зони задържат голяма част от замърсителите, разтворени в повърхностните води, складират ги и ги трансформират в биомаса и седименти. Много от неустойчивите замърсители междувременно се преобразуват химически в неопасни вещества. Устойчивите органични замърсители и тежките метали от друга страна се фиксират за продължителен период и се ограничават техният приток към подземните води, реките и морето. Тази особеност на влажните зони от своя страна ги прави уязвими на замърсяване.
- Поддържане на високо биологично разнообразие – макар че влажните зони сумарно покриват малка площ, те са едни от най-богатите екосистеми по отношение на видово разнообразие на редица организмови групи и консервационна значимост като местообитания. Причините за това са високата продуктивност и граничното положение между сухоземна и водна среда. В някои от влажните зони (напр. Атанасовско езеро) са установени най-много видове птици на едно място в сравнение с всички други типове екосистеми в България. Те имат значение както за гнездящи, така също за мигриращи и зимуващи видове.
- Материални продукти – включват редица биологични и небиологични ресурси, които могат директно да се добиват от влажните зони. Такива са рибните ресурси, които се ползват в Шабленско и Дуранкулашко езеро, както и редица вътрешни водоеми. Добивът на морска сол в Атанасовско и Поморийско езеро по традиционен способ е доказано екологично съобразно ресурсно ползване с поддържащи функции. Добивът на тръстика при определени условия изглежда като перспективна ниша предвид съвременните технологии за производство на горивни пелети. Други ползвания са събиране на лечебни растения (блатно кокиче) и ползване на лечебна кал.
- Рекреация и туризъм – естетическата стойност на пейзажа и богатото биоразнообразие привличат посетители, както от местното население, така и туристи.
- Ограничаване и адаптация към климатичните промени – включва фиксацията на атмосферен въглерод във влажните зони, която макар и по-малка от други сухоземни типове екосистеми има своята роля. Като се има предвид, че влажните зони са екосистемите най-уязвими на климатичните промени, те могат да служат като модел на мерки за адаптация.

Икономическото остойностяване на екосистемните услуги може да даде сериозни аргументи за опазване на влажните зони. В някои случаи тези услуги могат да бъдат заплатени от ползвателите или за тяхното поддържане да бъдат определени субсидии. При всички случаи обаче, познаването на икономическите ползи от природните екосистеми е в полза на политиките и мерките за тяхното опазване и устойчиво ползване.

Най-често при икономическото остойностяване на екосистемните услуги се използва рамката Обща икономическа стойност (Total Economic Value), която включва: (i) стойност на пряко ползване; (ii) стойност на непряко ползване; (iii) стойност на възможното ползване; и (iv) стойност извън ползванията.

5. Общо състояние на влажните зони в България

5.1 Общо състояние и тенденции във връзка с влажните зони в страната

Влажните зони заемат сравнително малка част от територията на България, приблизително 0.8%. Според Т. Мичев и М. Стойнова (2007), самостоятелните влажни зони и простите комплекси в България заемат 39908 ха., а тези, които са включени в по-сложни, полиструктурни комплекси – 50330 ха. Въпреки това те имат висока природозащитна стойност като представителни локации на специфични типове екосистеми, редки за страната. Повечето влажни зони също така са местообитания на голям брой защитени растителни и животински видове.

Влажните зони са сред типовете екосистеми, които са в най-голяма степен повлияни от човешката дейност, което е довело до тяхното значително намаляване като покритие и загуба на свързаното с тях биологично разнообразие.

Най-големите загуби на влажни зони в площно и структурно отношение се случват през XX век поради бързата индустриализация, урбанизация, усвояване на земи за земеделски и други цели, замърсяване, както и промени в хидроморфологията на водните обекти. След интензивно пресушаване и разораване на влажните зони през XX в. много малка част от тях е останала, особено във вътрешността на страната. По най-груби изчисления площите заети от влажни зони са намалели 20 пъти.

В днешно време до голяма степен тези тенденции са ограничени. Най-значимите влажни зони са поставени под законова защита в една или друга форма – защитени територии по смисъла на ЗЗТ и/или защитени зони от Натура 2000 по смисъла на ЗБР. Действащото законодателство изисква всички по-значими инфраструктурни проекти и човешки дейности с по-значимо въздействие върху природата да се подлагат на оценки на въздействието (ОВОС и ЕО, съгласно ЗООС и/или Оценка на съвместимостта според ЗБР).

Въпреки това не липсват антропогенни въздействия и заплахи за екологичното състояние на влажните зони. Основните типове негативни антропогенни въздействия са резултат от:

- Пресушаване на заливни речни тераси, блата и стари речни корита, прекъсване на естествените връзки/коридори на влажни зони с други водни обекти; превръщане на влажни зони в обработваеми земи. В исторически план тази група антропогенни въздействия е довела до най-голяма загуба на влажни зони.
- Промени във водния режим поради корекции на реки и разнообразни други хидроморфологични изменения на други естествени водни обекти. Основната част от корекционните мероприятия в България е извършена през втората половина на XX в., но заплахата е валидна и в днешно време.
- Замърсяване от индустриален, селскостопански и друг характер: В някаква степен всички влажни зони са подложени на замърсяване или съществува риск от такова. Въздействието е най-значително на местата, които са в непосредствена близост до индустриални обекти (напр. Бургаските езера). Замърсяването от селското стопанство най-често има дифузен характер, без ясно установен източник, но е дългосрочно и причинява трайно влошаване на екологичното състояние (напр. Шабленско и Дуранкулашко езера)
- Приток на седименти и биогенни елементи, който е естествен процес, но засилен от редица човешки дейности. Води до еутрофикация и бърза сукцесия на влажните зони, които се трансформират в други типове биотопи.

- Изоставяне на изкуствени или поддържани от човека влажни зони. Тази заплаха се разглежда като значима отскоро. Много влажни зони с голямо значение за биоразнообразието съществуват в сегашния си вид поради определени поддържащи дейности, свързани със стопанско ползване. Пример са много рибарници в страната, както и солниците на Атанасовско и Поморийско езеро. Влошените икономически условия водят до изоставяне на тези ползвания, което пряко води до пресушаване или деградация на влажните зони.
- Браконьерство и безпокойство на орнитофауната и другите животински групи. За съжаление браконьерството все още е повсеместно явление, въпреки усилията за неговото контролиране. Влажните зони в много случаи са притегателни не само за биоразнообразието, но и за хората практикуващи незаконен лов и риболов (напр. яз. Пясъчник и други влажни зони без постоянна охрана).
- Изменения в климата. Подценявана доскоро, тази заплаха се разглежда все по-сериозно поради събраните научни данни, които потвърждават глобалните промени в климата и дават възможност за прогнози. България се счита за един от регионите в Европа, които най-силно ще бъдат засегнати от засушаване и екстремни климатични явления (екстремни температурни стойности, суша и кратки наводнения) със съответното въздействие върху биоразнообразието.

Тук разбира се трябва да разгледаме и човешките действия, които пряко или косвено водят до подобряване на състоянието на влажните зони. Такива са:

- Целенасочени поддържащи и възстановителни дейности. (разгледани по-подробно в т. 6.2).
- Създаване на изкуствени влажни зони. Примери за това са солниците по черноморското крайбрежие, рибарниците и язовирите във вътрешността на страната, пречиствателните лагуни и др., които, макар и изкуствени или силно повлияни от човека, създават нови и ценни местообитания.
- Стопански ползвания на влажните зони, които водят до поддържане на благоприятен воден режим или на други фактори, свързани с функционирането на влажните зони като екосистеми (напр. рибовъдство, косене на тръстика).
- Природосъобразни практики в други части на речния басейн, които водят до ограничаване на ерозията и притока на седименти, притока на биогенни елементи, ограничаване на замърсяването и др.

5.2 Преглед на изпълнението на предходния план – на национално ниво

Планът за опазване на значимите влажни зони в България (1995 г.) е първият национален планов документ в тази сфера и е пряко свързан с изпълнението на националните ангажименти по Рамсарската конвенция. Въпреки значителните промени настъпили през изминалите 17 години в социалния и икономически контекст, природозащитните политики и законодателство, много от възгледите изразени в предходния план остават актуални и днес.

Планът от 1995 г. дефинира приоритетни природозащитни мерки насочени към опазването и подобряването на състоянието на 11 влажни зони и комплекси от такива, които са определени за най-значимите в България. Макар и специфични за различните обекти, предложените мерки могат да се обединят в следните групи:

- Назначаване на администрация на обекта;

- Организиране на редовен мониторинг
- Спиране или максимално ограничаване на застрашаващите фактори
- Възстановяване на естествения воден режим в обектите където това е наложително
- Изготвяне на план за управление
- Изпълнение на плана за управление.

Въпреки че за изпълнението на Плана не е предвидено целево финансиране, упоменатите в него мерки през годините са послужили като аргументация за иницирането на редица природозащитни проекти и дейности, финансирани от международните донори, националния бюджет и фондовете на ЕС.

Таблицата по-долу проследява напредъка по отношение на основните групи мерки за управлението на влажните зони, предложени в Плана от 1995 г.

Влажна зона / комплекс	Учредена администрация*	Редовен мониторинг	Ограничени негативни фактори	Подобрен воден режим	Изпълнени възстановителни мерки	План за управление	Забележки
Сребърна	✓	✓	✓	✓		✓	ПУ в сила от 2001, с изтекъл период на действие. Необходимо е изготвяне на нов ПУ; Прокопаването на канал за връзка с р. Дунав частично подобри водния режим, но са необходими допълнителни мерки. Включена в Списъка Монтьро на Рамсарската конвенция поради силно нарушения воден баланс
Дуранкулашко езеро	✓		✓	✓	✓	✓	ПУ – 1998 г. Изпълнени мерки по подобряване на водния режим, преки и непреки природозащитни дейности по проект на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието. Основните антропогенни въздействия обаче не са преодоленени. Включена в списъка Монтьро на Рамсарската Конвенция като застрашен обект поради силната ловна преса и нарушения воден баланс.
Шабленско езеро	✓		✓			✓	ПУ – 2003 г. Преки и непреки природозащитни дейности по проект на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието

Бургаски езера	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ПУ на ПР Атанасовско езеро – 2003 г. ПУ на ЗМ Пода – 2002 г. Изграждане на природозащитен и посетителски център, информационни дейности, мониторинг и защита по проекти на БДЗП
Поморийско езеро	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ПУ – 2009 г. Преки и непреки природозащитни дейности по проекти на СНЦ Зелени Балкани
Комплекс Ропотамо	✓						Преки и непреки природозащитни дейности по проект на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието
О-в Вардим	✓						
О-в Белене	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ПУ на ПП Персина от 2006 г. Изпълнени възстановителни и други природозащитни дейности по проекти на МОСВ, ДПП Персина и WWF
Устия на р. Велека и р. Силистар	✓					✓	В рамките на ПУ за ПП Странджа
Гарванско блато	✓					✓	Провеждат изследвания/наблюдения в периода 2010–2012.
Блато при Малък Преславец	✓						Провеждат изследвания/наблюдения в периода 2010–2012. Няма обаче разработен ПУ и програмата за мониторинг не се изпълнява.

*Приемаме, че за всички влажни зони е определена отговорна администрация, тъй като влажните зони, които попадат в границите на природен парк се управляват от съответната паркова дирекция, а останалите от РИОСВ.

Някои от най-значимите проекти във връзка с опазването и възстановяването на влажни зони в България са посочени тук без авторите да претендират за изчерпателност тъй като през последните години броят на природозащитните проекти и инициативи нараства:

- Подобряване на водния режим в резерват Сребърна чрез прокопаването на канала, свързващ езерото и река Дунав, извършено в периода 1993–1995; Консервационни дейности и екологичен мониторинг, изпълнявани от Института за биоразнообразие и екосистемни изследвания към БАН (приемник на ЦЛОЕ, ИЗ и ИБ при БАН).
- Проект “Бургаски влажни зони” на Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието (1995–2005) цели опазването на Атанасовско, Поморийско, Мандренско и Бургаско езеро. Включва изготвяне и изпълнение на планове за управление, въвеждане на устойчиви практики за ползване на природните ресурси в езерата, редица проучвания и екологичен мониторинг. В рамките на проекта са изпълнени и разнообразни информационни и образователни кампании.
- Проект “Крайморска Добруджа” на Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието (1995–2005) включва изготвяне на планове за

управление на Шабленско езеро и Дуранкулашко езеро, изпълнение на природозащитни, информационни и образователни дейности.

- Проект “Странджа-Ропотамо” на Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието (1995–2005) включва дейности за опазването и управлението на влажните зони в най-южната част на черноморското крайбрежие: р. Ропотамо, ЗМ Аркутино, местностите Стамополу и Алепу, ЗМ Силистар и устието на р. Велека.
- „Поморийско езеро – консервация, възстановяване и устойчиво управление” на СНЦ Зелени Балкани, финансиран от Глобалния Екологичен Фонд/ Световна Банка (2005–2010); В рамките на проекта са проведени редица проучвания, изготвен е план за управление, мониторингова програма, изпълнени са приоритетни консервационни дейности и образователна програма.
- “Спешни мерки за възстановяване и консервация на видове и местообитания с европейска значимост в комплекса от защитени природни територии на Поморийско езеро” на Федерация Зелени Балкани, финансиран от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007–2013”.
- Проект “Възстановяване на влажни зони и намаляване на замърсяването”, финансиран от Глобалния Екологичен Фонд/Световна Банка (2002–2008); Проектът е насочен към възстановяване на влажните зони и изготвяне на програми за управление на защитените територии ПП Персина и ЗМ Калимок-Бръшлен, както и подпомагане на местните хора в усвояването на екологичносьобразни стопански дейности.
- „Управление на Дунавски Влажни Зони”, финансиран от програма ФАР; По проекта е изготвена интегрирана система за мониторинг, изграден е посетителски център и са изготвени планове за управление на ПП Персина и ЗМ Калимок-Бръшлен.
- Проект “Живот за Бургаските езера” на Българско дружество за защита на птиците, финансиран по програма LIFE на ЕС (2009–2013).
- „Драгоманското блато – пример за опазване на влажните зони в България” на Сдружение за дива природа “Балкани” с финансовата подкрепа на Глобалния Екологичен Фонд и НПО фонда на ЕИП; По проекта е изграден център за опазване на влажните зони, извършват се преки консервационни дейности, изготвен е план за управление, проучват се и се въвеждат устойчиви практики за ползване на биомасата. Дейностите в Драгоманското блато се допълват и съ-финансират и по други проекти.
- Опазване и устойчиво развитие на карстовия комплекс в района на Драгоманското блато в България, изпълняван от Сдружение за дива природа “Балкани” и Българска фондация Биоразнообразие с финансовата подкрепа на DBU – Deutsche Bundesstiftung Umwelt.
- Дейности на WWF – Дунавско-карпатска програма, свързани с влажните зони по р. Дунав, включително за възстановяване на заливните гори на българските дунавски острови, възстановяване на конкретни места като блатото Кайкуша в Природен парк Персина.
- Създаване на икономически механизми за възстановяване на влажни зони в рамките на проект за проучване на потенциала за иновативни източници на финансиране като плащанията за екологични услуги за опазване на природата, изпълняван от WWF, съ-финансиран от GEF.

- Транс-гранично опазване на малък корморан и белоока потапница в ключови места от Румъния и България LIFE07 NAT/RO/000681 изпълняван до момента от WWF – Дунавско-карпатска програма.
- Възстановяване на блатото Кайкуша в Природен парк Персина. Проектът на WWF включва подобряване на водния режим на блатото и демонстрационно внедряване на отоплителна инсталация на биомаса и слънчева енергия в сградата на Природен парк Персина.
- Възстановяване на стар речен меандър на р. Веселина при с. Миня изпълнено от WWF през 2008–2009.
- Проект „Транс-граничен модел за опазване на природата и устойчиво ползване на природните ресурси по течението на река Дунав” (2010–2012) на Българско Дружество за Защита на Птиците, финансиран от Програмата за трансгранично сътрудничество Румъния-България 2007–2013 с основна цел изработване на карта на чувствителните за биоразнообразието територии покрай р. Дунав.

Изводи:

- ✓ През последните 17 години в България силно се е променил социално-икономическия контекст в който се извършва управлението на влажните зони. Това от една страна е свързано с изменение и нарастване на някои видове антропогенен натиск и въздействие, но от друга страна с подобрени възможности и подкрепа за устойчиво управление, финансиране и възстановяване на влажни зони.
- ✓ Националният план за най-значимите влажни зони в България (1995 г.) е изпълняван на проектен подход, без конкретни административни ангажименти на заинтересованите страни. Въпреки това планът е дал основа на успешни природозащитни и възстановителни дейности. Неговата актуализация е крайно належаща.
- ✓ През изминалия период са изпълнени редица природозащитни проекти, насочени към проучване, опазване, поддържане и възстановяване на влажни зони.
- ✓ Значително се е повишила общата площ на влажните зони поставени под някаква форма на законова защита. Най-голям принос в това отношение има въвеждането на Общоевропейската екологична мрежа Натура 2000, която без изключение обхваща значимите влажни зони в България. Обявени са също така 7 нови Рамсарски места след 1995 г.
- ✓ Като цяло обаче състоянието на влажните зони в страната не се е подобрило поради разнообразен антропогенен натиск и/или преход към неустойчиви практики на ползване.
- ✓ Прави впечатление значително по-ефективната защита и управление на влажните зони, включени в по-високите категории на защита съгласно ЗЗТ (резерват, поддържан резерват, национален парк, природен парк), и с приет план за управление.
- ✓ Финансирането на природозащитни, поддържащи и възстановителни дейности се случва на проектен принцип с разнообразно финансиране, и разнотипни подходи. Хоризонталните мерки не са застъпени в достатъчна степен.
- ✓ За изминалия период е натрупан значителен капацитет и опит, както от страна на държавните институции, така и от страна на неправителствените и научни

организации. Това, заедно с увеличените възможности за финансиране със средства от ЕС, ще позволи по-ефективно и интегрирано изпълнение на политиката за опазване на влажните зони в България през предстоящите години.

6. Характеристики на най-значимите влажни зони в страната

6.1 Влажни зони, включени в списъка на Рамсарската конвенция като влажни зони с международно значение – Рамсарски места

Сребърна

Описание

Сребърна е еутрофно езеро, разположено на брега на река Дунав срещу км 393–391, на 18 км западно от град Силистра. На западния му бряг се намира село Сребърна. Езерото е обявено за резерват, в който се включват бивши обработваеми земи, разположени северно от него; пояс от дървесни насаждения по брега на река Дунав; остров Комлука и акваторията, заключена между острова и брега на реката. Около две трети от площта на езерото е обрасла с тръстика (*Phragmites australis*) и папур (*Typha angustifolia*, *T. latifolia*, *T. laxmanii*) и други блатни растения. Много характерни за езерото са естествените плаващи острови (кочки), образувани от седименти, обхванати от коренищата на растящата върху тях тръстика. В северния край на езерото тръстиковите масиви постепенно преминават във влажни ливади. В северозападния край на езерото и по брега на река Дунав има ивици от крайбрежна дървесно-храстова растителност, сред която са се запазили единични стари дървета бяла върба (*Salix alba*).

Природозащитен статут

Сребърна е обявена за резерват през 1948 г. През 1977 г., Сребърна е обявена за биосферен резерват, а през 1983 г. обектът е включен в списъка на ЮНЕСКО на световното природното и културното наследство. Природозащитният статус е променен през 1999 г. от строг на поддържан резерват, за да се позволят дейности за управление на влажната зона.

Защитена зона „Сребърна“, с код BG0000241, обявена по Директива за птиците и Директива за местообитанията

Биологично разнообразие

В ПР Сребърна са открити 139 таксона висши растения, от които 11 вида са редки и застрашени. Влажната зона има най-голямо значение за опазване на *Aldrovanda vesiculosa* (единствено находище в страната) и *Cicuta virosa*, както и на *Stratiotes alooides*, *Nyphaea alba*, *Trapa natans*, *Nephradium telypteris*, *Carex disticha*, *Galium rubioides*.

Установени са 11 типа природни местообитания от Приложение I на Директива 92/43/ЕЕС. От тях най-голямо значение и площно покритие имат 3150 - Естествени еутрофни езера с растителност от типа *Magnopotamion* или *Hydrocharition*, 6250* - Панонски льосови степни тревни съобщества, 6430 - Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс и 91E0* - Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*).

Фауната с конзервационно значение включва 6 вида безгръбначни, 7 вида риби, 5 вида земноводни и влечуги и 7 вида бозайници с конзервационна значимост. От общо 230 вида птици (55% от цялата орнитофауна, която се среща в България), 130 са гнездящи, 57 са от Червената книга на България, 90 вида са от европейско природозащитно значение (SPEC). Гнездящите *Pelecanus crispus*, *Phalacrocorax pugnatus*, *Aythya nyroca*, *Crex crex* са световно застрашени. По време на зимуване и

миграция се срещат още 4 световно застрашени вида: малка белочела гъска (*Anser erythropus*), червоногуша гъска (*Branta ruficollis*), тръноопашата потапница (*Oxyura leucosephala*), морски орел (*Haliaeetus albicilla*).

Собственост и ползване на земите

Площта на поддържания резерват от 902 ха е изключителна държавна собственост, управлявана от МОСВ и регионалните му звена. Ползването на земите се свежда до поддържащите дейности, разрешени със заповедта за обявяване.

Останалата площ на защитената зона по Натура 2000 и Рамсарското място включва разнородни по начин на трайно ползване и собственост територии, най-вече пасища, трайни горски насаждения и ниви. Преобладават държавната частна и общинската частна собственост.

Понастоящем в резервата са разрешени само поддържащи, направляващи, регулиращи или възстановителни мерки, посочени в Плана за управление на резервата. В това число влизат дейности с известен стопански потенциал като периодично косене на тръстиката, организиран екотуризъм, регламентиран спортен риболов, насърчаване на традиционни занаяти и занимания.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Най-важният фактор, повлиял съществено за промяна на екологичния характер на езерото Сребърна и околните територии е строителството на диги през 40-те години на ХХ в. Неблагоприятните ефекти са прекратяване на достъпа на дунавски води до езерото и с това пълно нарушаване на естествения воден режим на влажната зона, прекъсване на сезонната проточност, ускорена еутофикация и сукцесия. Опити за възстановяване на връзката с р. Дунав са правени през 1968 г. с прокопаване на канал и шлюз, през 1979 г. с изграждане на дига и през 1994 г. с изграждането на нов канал с два шлюза. Последното мероприятие успява да подобри връзката и при високи води на р. Дунав е възможна циркулация с езерото.

През 1993 г. влажната зона е включена в Списъка Монтьро на рамсарските места застрашени от промяна на екологичните характеристики поради силно нарушения воден баланс.

Настоящи заплахи са: Промяна на водния режим, периодични пресъхвания на участъци от езерото и големите колебания на водното ниво; Обрастване на открити водни площи с тръстика и върби (Ускоряване на естествената сукцесия езеро-блато-влажна ливада); Премахване на естествената крайбрежна растителност; Увеличаване на еутофикацията поради натрупване на биогенни елементи; Увеличаване количеството на седиментите на дъното на езерото; Незаконен риболов с мрежи и други форми на браконьерство; Опожаряване на плаващи тръстикови острови; Замърсяване с битови отпадъци; Масово развитие на сивата върба в тръстиковите острови; Навлизане на инвазивни видове.

Предприети мерки за опазване

През 1994 г. е изпълнен проект за възстановяване на връзката на езерото с р. Дунав чрез изкуствен канал.

Чрез възможността за регулиране на водното ниво на езерото средната му дълбочина достигна до 2,00 м. Отчасти възстановения водообменен режим създава благоприятни екологични условия за функциониране на езерната екосистема. Намалени са стойностите на биогенните елементи нитритни, нитратни и фосфатни йони. Еутофикацията в езерото е значително намалена.

Необходими специфични мерки за опазване

- Актуализация на плана за управление;

- Въвеждане и поддържане на подходящ воден режим за екосистемата чрез хидротехнически мерки – изграждане на втори канал за да се осигури проточност на системата;
- Научно обосновано управление на заливния режим, оптимален за екосистемата;
- Задържане на сукцесията и намаляване равнището на еутрофикацията в резервата с оглед поддържането на оптимални условия за съществуващите екосистеми и глобално застрашени видове;
- Намаляване на втока от замърсяващи вещества и ерозирали почви в резервата;
- Натрупване на специализирани научни познания за резервата и влажните зони;
- Въвличане на местното население в активно управление и стопанисване на резервата и създаване на икономическа заинтересованост от опазването му;
- Провеждане на мониторинг на най-важните компоненти на екосистемите в резервата.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С много високо екосистемно значение като незаменим функционален елемент от екосистемата на р. Дунав, като "резервоар" за поддържане на биоразнообразието и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност.

Езерото има функция като капан за биогенни елементи, която може да се поддържа при редовно изнасяне на биомасата (косене на тръстика). Предвид поддържащата роля, която има косенето на тръстиката, за тази дейност трябва да се търсят възможности за икономическо насърчаване.

Комплекс Ропотамо

Описание

Комплекс Ропотамо включва устийната част на реката и съседни територии, включително заливни гори, пясъчни дюни, плажна ивица, дълбоко разчленено крайбрежие със скални носове и тесни и дълбоки заливи, остров Свети Тома, блатата Алепу, Аркутино и Стамополу. Намира се на около 50 км южно от Бургас, като в настоящето описание районът е ограничен от морския бряг със заливите и остров Свети Тома (Змийският остров), блатото Алепу, блатото Аркутино, река Ропотамо до около 1 км южно от моста и блатото Стамопло.

Площта на Рамсарското място е 5500 ха.

Природозащитен статут

Поддържаният резерват "Ропотамо" е обявен през 1940 г. първоначално като резерват с цел опазване на разнообразие от местообитания и богата флора и фауна, включително птици. Обявени са още 6 защитени територии в комплекса с цел опазване на застрашени местообитания, растителни и животински видове, включително птици - *Вельов вир* (Водните лилии) (поддържан резерват, площ 13,6 ха, *Блатото Алепу* (природна забележителност, площ: 166,7 ха), *Пясъчни дюни местност Перла* (природна забележителност, площ 24 ха), *Скалните образувания, фиордите и тюленовата пещера в местност Маслен нос* (природна забележителност, площ 17,6 ха), *Стамополу* (защитена местност, площ 40 ха). Орнитологично важно място от 1989 г. Половината от комплекса е определен за КОРИНЕ място през 1998 г., поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. През 2007 г.

територията е включена в 33 *Комплекс Ропотамо* (по Директива за птиците), код BG0002041, обща територия: 3867,63 ха (вкл. 580,14 ха акватория); и 33 *Ропотамо* (по Директива за местообитанията), с код BG0001001, обща територия: 12815,82 ха (вкл. 2954,75 ха акватория).

Биологично разнообразие

Комплекс Ропотамо включва голямо разнообразие от местообитания: крайбрежни блата с хигрофитна растителност (тръстика, папур, камъш) и хидрофитна растителност - водна лилия, жабешка водянка, водна леща и др.; речния лиман на р. Ропотамо; лонгозни гори; широколистни гори от благун; крайбрежни дюни с псамофитна растителност; вторични храстови и тревни съобщества; скалист морски бряг; подводни пещери и морски заливи.

Зоната е важен стъпков биокоридор. Тя включва значителни по площ горски и дюнни местообитания, обект на защита според Директива за местообитанията. Това е единствената зона в южната част на българското Черноморско крайбрежие, опазваща Суб-средиземноморски гори от космат дъб /код на местообитанието 91AA/. Зоната е важна за географската кохерентност на мрежата по отношение на редки местообитания, заемащи малки площи с разпръснато разпространение по Черноморското крайбрежие /кодове 1130, 2120, 91F0, 91E0, 92A0, 91AA/.

Тук са намерени 60% от видовете влечуги в България, 57% от бозайниците, 60% от сладководната ихтиофауна. На територията на комплекса Ропотамо през последните години са установени 236 вида птици, от които 69 са включени в Червената книга на България (1985). От срещаните се видове птици 104 са от европейско природозащитно значение (категория SPEC). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 10 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 – 27 вида, в SPEC3 – 67 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 87 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 83 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС.

Зоната включва нефрагментирани местообитания на вълка, но понастоящем видът е само маргинално представен – зоната цели възстановяването на естествения ареал на вида.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост – 44%; общинска собственост – 52%; частна собственост – 4%. Преобладава горския фонд.

Комплексът включва територии с различни режими – Резерват Ропотамо е строго защитена територия и в нея не се извършват стопански дейности. В останалите части преобладават туристически, горскостопански дейности, както и спортен лов и риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общи заплахи: Промяна в начина на ползване на земите; Изграждане на туристическа инфраструктура и засилен туристопоток.

Заплахи за сухоземните местообитания: Строителство на временни и постоянни сгради и туристическа инфраструктура; прекомерни сечи; битово замърсяване; утъпкване и замърсяване на местообитанията; утъпкване поради нерегламентиран достъп на МПС извън асфалтовите пътища;

Заплахи за водните местообитания са промени във водния режим и осушаване на блатата, евтрофикация.

Предприети мерки за опазване

В рамките на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието са извършени проучвания и е подготвен план за управление на Резерват Ропотамо.

Необходими специфични мерки за опазване

- Поддържане на подходящ воден режим за доброто функциониране на влажните зони;
- Устойчиво развитие на туризма и туристическа инфраструктура. Управление на туристопотока. Посещенията на туристите да се извършват само на местата определени от Плана за управление;
- Мониторинг на популациите на видовете в територията и особено на тези с висок природозащитен статус;
- Недопускане на промяна в начина на ползване на земите;
- Предотвратяване на утъпкването на местообитанията и на нерегламентиран достъп на МПС извън асфалтовите пътища;
- Предотвратяване на замърсяване на местообитанията с битови отпадъци и индустриално замърсяване. Премахване на незаконните сметища;
- Ограничаване на сечите и обема на изнасяна мъртва дървесина.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Река Ропотамо и крайречните лонгозни гори са популярен туристически обект, който се използва интензивно от туристите по Южното Черноморие. Опазването на местообитанията и редките растителни, животински и гъбни видове е от решаващо значение за запазване на туристическата стойност на мястото и осигуряване на възможност за предлагане на разнообразен туристически продукт.

Други по-значими екосистемни ползи са свързани с улавянето на биогенни елементи и пречиштането на замърсени води, които се вливат в Черно море.

Атанасовско езеро

Описание

Свръхсолено езеро на морския бряг, с лиманен характер в северната си част и с белези на лагуна – в южния. Значителна част от територията му се използва като солници, но със запазен примитивен начин на солодобив. Солодобивните басейни са отделени от Черно море с дига и водовземно съоръжение с шлюз. Общият обем на басейните е 3.2 млн. куб.м. а средното водно ниво е 30 см.

Около езерото съществуват по-малки сладководни блата и мочурливи места, както и система от канали, обрасли с блатна растителност. В южния си край езерото опира до градската част на Бургас, а северната му част е на около 10 км от града. Езерото е разположено в направление север-юг, като дължината му е 9,5 км, максималната ширина – 4,2 км. Надморската височина е между 1 м над и 1 м под морското равнище. По-голямата му част е с отрицателна надморска височина, като през лятото водното равнище е с около 0,6 м под морското.

Площ на Рамсарското място - 1404,3 ха.

Природозащитен статут

Северната част на езерото е поддържан резерват от 1999. Южната част на езерото и 200-метрова ивица в северната част е обявена за буферна зона през 1981. От 1984 езерото е обявено за влажна зона с международно значение по Рамсарската конвенция, а през 2003 площта на Рамсарското място е разширена. През 1989 езерото е обявено за ОВМ.

През 2007 територията е обявена за 33 *Атанасовско езеро* по Директива за птиците и Директивата за местообитанията код BG0000270, с територия: 7208,89 ха.

Биологично разнообразие

Мястото е представително като най-редкия тип екосистема в България (крайбрежни халофитни съобщества). Приоритетното местообитание 1150 * Крайбрежни лагуни заема 20.6 % (1483,2 ха) от цялата площ на 33 (7208,89 ха). Това е най-голямата компактна площ, заемана от това местообитание в България, с висока стойност като относителна площ, представителност и природозащитна стойност.

В езерото са установени 233 вида висши растения. Доминантни сред тях са солянката (*Salicornia herbacea*), *Salicornia europea*, *Sueda maritima*, тръстиката (*Phragmites australis*), тънколистния папур (*Typha angustifolia*), полската виция (*Vicia campestris*), морския пелин (*Artemisia maritima*) и др. Най-голямото находище на саликорнията и елегантната орхидея в страната; единственото значимо находище на артемията в страната.

Установени са 2 вида безгръбначни, 2 вида риби и 20 вида земноводни и влечуги с конзервационна значимост. Атанасовското езеро е част от Бургаския езерен комплекс – един от трите най-значими комплекси от влажни зони за концентриращи се водолюбивы птици по българското черноморско крайбрежие. В района на Атанасовско езеро са установени 288 вида, от които 84 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 127 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 19 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 – 28 вида, в SPEC3 – 80 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 105 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 103 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Атанасовско езеро се намира на прелетния път Via Pontica и е типично “място с тесен фронт на миграция” за мигриращите реещи се птици от значителна част на Северна, Източна и Централна Европа. До 240 000 щъркела и до 60 000 грабливи птици прелитат ежегодно от тук по време на есенната миграция. Това е мястото с най-голяма концентрация в Европа по време на прелет за розовия пеликан (*Pelecanus onocrotalus*) и къдроглавия пеликан (*Pelecanus crispus*), тръстиковия блатар (*Circus aeruginosus*), вечерната ветрушка (*Falco vespertinus*). Заедно с останалите бургаски езера е едно от най-благоприятните места за нощуване на пеликаните и щъркелите между делтата на Дунав и Босфора. Тъй като не замръзва през зимата, езерото е място с международно значение за концентриране на зимуващи водолюбивы птици.

Собственост и ползване на земите

Разпределение по собственост на земите: държавна собственост - 29%; общинска собственост - 15%; частна собственост - 56%;

Водните площи са основно солодобивни басейни и канали, а прилежащите територии са в най-голяма степен заети от орни земи. Основна стопанска дейност в сайта е промишленият солодобив, на който се дължи и съвременния облик на влажната зона. Съгласно действащия план за управление, солодобивните дейности, извършвани по традиционен начин са разрешени като поддържащи дейности в резервата.

В прилежащите терени се извършва земеделско производство, основно на зърнени култури. Езерото е в непосредствена близост до летище Бургас, както и до мина Черно море. В близост до резервата има туристически обекти.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Атанасовското езеро е подложено на силен антропогенен натиск поради близостта му с гъсто населения град и международното летище, разположено източно от езерото. Езерото се използва за солодобив по традиционен начин и местообитанията, характерни за влажната зона, са силно зависими от тази дейност във вида в който се осъществява. По-ниската икономическа ефективност на традиционния солодобив, както и амортизираната инфраструктура са заплахи за солодобива в настоящия му вид, което се счита за сериозен риск за поддържането на влажната зона като цяло.

Предприети мерки за опазване

Приет е план за управление на поддържащия резерват. По проекти на неправителствени организации и научни институти са изпълнени редица информационни и образователни дейности, възстановителни дейности по инфраструктурата и запазването на традиционния солодобив, както и редовен мониторинг на биологичното разнообразие.

Необходими специфични мерки за опазване

- Актуализация на плана за управление за следващия 10-годишен период;
- Поддържащи дейности (описани в ПУ). Необходима е реконструкция на старите диги и валове, по методи и време, съобразени с екологичните изисквания на водолюбивите птици;
- Необходимо е поддържане на подходящ воден режим резервата, включително избягване на приток на замърсени води;
- Засилване охраната на езерото; регулиране числеността/достъпа на енотовидното куче, чакала, лисицата, дивата свиня, скитащите кучета и котки;
- Ликвидиране на незаконното заустване на отпадни води в североизточната част на резервата.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Атанасовско езеро има на първо място значение като уникална и представителна влажна зона, което е местообитание на богата орнитофауна.

Основното стопанско значение на влажната зона е свързано с добива на морска сол. Това стопанско ползване е в съответствие и с природозащитните цели и режими, тъй като от солодобива по традиционна технология зависи поддържането на водния режим в екосистемата и предпазването и от замърсяване.

Атанасовско езеро има потенциал и за специализиран туризъм. Управлението на туристическите потоци и достъпа трябва да бъдат внимателно контролирани за да се избегне безпокойство или друго неблагоприятно въздействие.

Дуранкулашко езеро

Описание

Влажна зона, включваща крайбрежния лиман Дуранкулашко езеро, с прилежащи пясъчни дюни, морска акватория, тревни съобщества, горскодървесни и храстови насаждения и обработваеми земеделски земи. Намира се в Североизточна България, недалеч от границата с Румъния, източно от едноименното село. Надморската височина е около 0,5 м.

Основни местообитания са откритите водни площи и обширните масиви от висша водолюбива растителност покриващи предимно северната (Орловото блато) и

югозападната (Ваклинския ръкав) част на езерото, както и блатото от югоизточната му страна.

Площта на Рамсарското място е 350 ха. от които откритата водна площ е 253 ха.

Природозащитен статут

Дуранкулашкото езеро е обявено за природна забележителност през 1980 г. и прекатегоризирано в защитена местност през 2002 г., с цел опазване на застрашени видове водолюбиви птици. През 1989 г. територията е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място. През 1998 г. 23% от територията на Орнитологично важното място е определена за КОРИНЕ място, поради европейското и значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. Попада в границите на защитени зони – Натура 2000 места и по Директивата за птиците и Директивата за хабитатите, съответно защитена зона “Дуранкулашко езеро”, с код BG0002050 и защитена зона “Езеро Дуранкулак”, с код BG0000154.

Биологично разнообразие

В езерото се срещат 5 ендемични растения за Балканския полуостров и други 27 вида с важна международна и национална конзервационна значимост.

Фауната с конзервационна значимост се състои от 5 вида водна безгръбначна фауна, 13 вида земноводни и влечуги с конзервационно значение. Птиците са 260 вида, от които 72 са включени в Червената книга на България. От срещащите се видове 110 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (*BirdLife International, 2004*). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 14 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 27 вида, в SPEC3 - 69 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 95 вида, включени в Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 91 са вписани също в Приложение I на Директива 79/409/ЕС.

Дуранкулашкото езеро е място от световно значение за водолюбивите птици през зимата, главно поради големите струпвания на гъски. Заедно с голямата белочела гъска (*Anser albifrons*), тук в значителни количества зимува световно застрашената червеногуша гъска (*Branta ruficollis*), като почти цялата ѝ световна популация през януари и февруари пребивава в Дуранкулашкото и Шабленското езера, което несъмнено ги прави едни от най-значимите влажни зони в света.

Собственост и ползване на земите

Общинска собственост – 23%, държавна – 38%, частна – 39%.

Сред прилежащите територии преобладават орните земи, заети от зърнени култури.

Дуранкулашко езеро се намира сред едни от най-плодородните земеделски земи в България – Крайморска Добруджа. Това определя интензивното земеделско ползване, включително и на терени, включени в природния комплекс. Езерото и свързаните с него подземни води се явяват важен воден ресурс за напояването на прилежащите орни земи.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Прекомерното водочерпене за питейни и напоителни нужди, което предизвиква колебания на водното ниво през периода на активна експлоатация май–октомври. Отделяне на Карталийското блато от езерото с дига, с което водния режим на тази част от езерото се нарушава. Претоварването с биогени е основна причина за ускорените процеси на еутрофикация и нарушаване на равновесието във водната екосистема на езерото. Установен е незаконен риболов с мрежи в езерото.

През 1993 г. влажната зона е включена в Списъка Монತ್ರйо на рамсарските места застрашени от промяна на екологичните характеристики поради нарушения воден баланс и браконьерството.

Предприети мерки за опазване

За обекта има утвърден и действащ План за управление, в който са заложили широк спектър от конзервационни мерки. Всяка година се организира преброяване на птиците в района. БДЗП провежда орнитологичен мониторинг и подробни изследвания на зимуващите гъски. На западния бряг на езерото е построен информационен и природозащитен център на фондация "Льо Балкан".

Необходими специфични мерки за опазване

- Актуализация на ПУ за следващ 10-годишен период;
- Свеждане до минимум на деградационните процеси в езерото чрез ограничаване притока на биогени и други твърди и течни замърсители и възстановяване на водния режим близък до естествения;
- Точно регламентиране на ловната и риболовната дейности;
- Регламентиране на пашата с оглед устойчивото използване на пасищата и запазване на степния/полустепния характер на част от тях;
- Осигуряване на нужната хранителна база за зимуващите гъски и патици, както в границите на природния комплекс, така и извън него;
- Стопанисване на тръстиките масиви насочено към снижаване на еутрофикацията на водоема и към запазване и увеличаване на биоразнообразието;
- Недопускане на изграждане на вилни и друг тип селища и хотелни комплекси по крайбрежието на езерото.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Дуранкулашко езеро има голямо културно и екосистемно значение като важно местообитание за водолюбивы птици.

Осигуряването на питейни и напоителни води има ключово значение като екосистемна услуга, тъй като водата е най-важния екологичен компонент, предопределящ съществуването на влажната зона. Подземните води от водосборната област на ез. Дуранкулак се използват за водоснабдяване и напояване. Вододобивните съоръжения са разположени на различни места във водосбора на езерото, като само три (две напоителни и една водоснабдителна помпени станции) от тях се намират в обособените граници на природния комплекс.

Риболовът и аквакултурите са важна стопанска дейност, пряко свързана с ползването на езерото.

Богатата орнитофауна, както и археологическите открития са база за развитие на специализиран туризъм.

Шабленско езеро

Описание

Комплексът включва Шабленското езеро и Шабленската тузла, разположени върху сарматски варовици в Североизточна България, на 5 км североизточно от град Шабла. Шабленското езеро е лиманно бракично езеро край брега на морето. Шабленската

тузла е полусолена лагуна, разположена на 1,5 км югоизточно от езерото и отделена от морето с високи дюни.

Бреговете на езерото са обрасли с обширни масиви главно от тръстика (*Phragmites australis*) с участие на теснолистен (*Typha angustifolia*) и широколистен папур (*Typha latifolia*), брегова острица (*Carex riparia*) и др. Тръстиковите масиви представляват основното местообитание в комплекса. Значителни по размери са и откритите водни площи. Захранването на езерото става изключително от подземни води. В Шабленската тузла преобладава откритата водна площ, като водолюбивата растителност заема сравнително тясна ивица покрай брега. Важно местообитание са и обраслите с псамофитна растителност дюни и пясъчен плаж.

Площта на рамсарското място е 404 ха., от които 150 ха открит водна площ.

Природозащитен статут

Шабленско езеро е обявено за защитена местност съгласно националното законодателство през 1995 г. През същата година Шабленското езеро е обявено за влажна зона с международно значение съгласно Рамсарската Конвенция. През 1989 г. територията е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място. През 1998 г. е определена за КОРИНЕ място, поради европейското и значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. Попада в границите на защитени зони – Натура 2000 места и по двете Директиви на ЕС, Директивата за птиците и Директивата за местообитанията, съответно защитена зона “Шабленски езерен комплекс”, с код BG0000156 и защитена зона “Езеро Шабла - Езерец”, с код BG0000621.

Биологично разнообразие

Най-голям брой консервационно значими видове растения са установени по пясъчните дюни – 16 вида, сред които приоритетните *H. Ponticum*, *B. hirsuta*, *S. thymifolia*, *L. tauricum* ssp. *bulgaricum*. В откритите водни площи се срещат 5 вида с консервационно значение, в хигрофитната растителност – 3, а сред сухолюбивите тревни съобщества – 4 вида.

Видовете с консервационна значимост от водните безграбначни са 5. Установени са също така 3 вида риби и 21 вида земноводни и влечуги, включени в Приложение 2 и 3 на ЗБР. На територията на Шабленския езерен комплекс са установени 260 вида птици, от които 70 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 111 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 13 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 26 вида, в SPEC3 - 72 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 90 вида, включени в Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 86 са вписани също в Приложение I на Директива 79/409/ЕС.

От ключово значение за световно застрашената червеногуша гъска през зимата, като заедно с Дуранкулашкото езеро поддържат почти цялата ѝ световна популация. През различните части на годината е от съществено значение за общо 7 световно застрашени вида птици.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 38%; общинска собственост - 14%; частна собственост - 48%.

Подземните води, които са свързани с водите на двете езера са обект на значителна експлоатация за питейно ползване не само на околните селища, но и на областния център гр. Добрич, както и за напояване на земеделските земи.

Разположението на влажната зона в плодородните земи на Крайморска Добруджа определя значителното земеделско ползване на прилежащите терени, най-вече за

производство на зърнени култури. Режимът на защитената територия забранява използването на пестициди и изкуствени торове върху включените в нея обработваеми земи. Притокът на такива от съседните площи обаче с повърхностен отток и подземните води е сериозен проблем.

Стопанският риболов се е практикувал в по-широко до 60-те години на ХХ в., а след това езерото е осигурявало риба единствено за нуждите на правителствената резиденция. Практикува се и спортен риболов. Заплаха за биоразнообразието е браконьерският риболов и отстрел.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

По-голямата част от комплекса е в добро състояние благодарение специалния режим на част от територията.

Общи заплахи: прекомерно водоползване, браконьерство по лова и риболова, безпокойство, замърсяване (с химически вещества от съседните земеделски земи). В района се извършва интензивен лов на водолюбиви птици, в по-малка степен - горско-стопански дейности и отдих.

Шабленският езерен комплекс е силно чувствителен към всички дейности, които оказват влияние на водния режим и на качеството на водите във влажните зони. Настоящото водочерпене от повърхностните и подпочвените води за питейни нужди и напояване е безконтролно и несъобразено с оптималното водно ниво на езерата. Самите езера са замърсени с биогенни елементи (амониеви соли, нитрити, нитрати и фосфати) и органична материя като резултат от интензивното земеделие и животновъдство в района. Все още съществуват чести нарушения на ловното и природозащитното законодателство от браконiere, както и мащабен незаконен лов с мрежи в ез. Шабла и особено в Езерец.

Други фактори, които влияят отрицателно на качеството на ценните местообитания са експанзията на американския ясен (*Fraxinus americana*) в крайбрежната растителност на Езерецкото езеро, изкуствено залесяване с *Eleagnus angustifolia* и други екзотични видове; близостта на ветро-енергийни паркове, изграждането на нови обекти за отдих и туризъм, незаконният добив на пясък от дюните при Шабленската тузла, както и замърсяването на цялата територия с отпадъци; военните учения и безконтролното движение на военна техника в района, поради близостта на зенитния полигон до Шабленската тузла. Много от дейностите в резиденцията (отдих, риболов, косене, залесяване, стрелби) не са съобразени с екологичните изисквания и природозащитния статут.

Предприети мерки за опазване

В рамките на Българо-Швейцарската програма за опазване на биологичното разнообразие в периода 1995–1997 е разработен план за управление а през 1999–2000 е актуализиран. Изпълнени са редица образователни и информационни дейности, както и подобряване на контрола върху защитената територия.

Необходими специфични мерки за опазване

Съгласно Плана за управление на защитената територия, приоритетните мерки са:

- Свеждане до минимум на еутрофикационните процеси в езерото чрез прилагане на мерки за намаляване на съдържанието на биогени във водните екосистеми и за възстановяване на водния режим в езерото близък до естествения;
- Управление на масивите от водолюбива растителност – увеличаване на площта на откритите водни площи, косене на ротационен принцип, паша на едър рогат добитък, насочено към забавяне на еутрофикацията и подобряване на условията за биоразнообразието;

- Регламентиране и контрол на риболова по начин, който от една страна да не засяга редките и застрашени представители на биоразнообразието, а от друга – да отговори на нуждите на местното население;
- Възстановяване на естествения характер на по-голяма част от тревните съобщества чрез равномерно им ползване за паша, почистване на отпадъци и борба с рудералната растителност;
- Създаване на инфраструктура за развитие на познавателен туризъм и природозащитно образование;
- Провеждане на редовен мониторинг на най-важните абиотични и биотични фактори и компоненти на екосистемата;
- Прилагане на ефективен контрол и охрана съгласно режимите в защитената територия чрез обособяване на постоянен екип, координация и изграждане на капацитет на отговорните институции.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С много високо екосистемно значение като незаменим функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като "резервоар" за поддържане на биоразнообразието, като фактор за местния микроклимат и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризъм).

Комплекс Беленски острови

Описание

Белене е най-голямата островна група в българската част на р. Дунав. Намира се между речни км 560 и 576, срещу град Белене, на 18 км западно от Свищов. Надморска височина 25,5 м. Естествено формирана е от процесите на транспорт и отлагане на седименти. В момента групата се състои от два по-големи и 15 по-малки острова. Най-големият от тях е о-в Белене с намиращите се в него три сладководни блата, заедно със заобикалящите ги стари крайречни гори от тополи, върби и елша. Трите блата на о. Белене (Песчина, Мъртвото и Дюлова бара) са свързани помежду си и чрез канал се оттичат в Дунава. При високи пролетни води през гардата, когато е отворена, в езерата постъпва прясна вода по канала.

Преобладаващи местообитания са естествените заливни гори предимно от върба (*Salix sp.*) и бяла топола (*Populus alba*), а на остров Милка - от бял бряст (*Ulmus laevis*). Формирането им е пряко свързано с водния режим на реката. Високите води не позволяват пълното развитие на пролетната растителност. Оттеглянето на водите съвпада с високите летни температури, в резултат на което на острова се развива буйна лятна растителност.

Рамсарското място покрива 6897,58 ха. от които за защитени територии са обявени 1714 ха.

Природозащитен статут

Сухоземната територия на Комплекс Беленски острови е част от Природен парк Персина, обявен през 2000 г. В комплекса има два резервата – островите "Милка" и "Китка", обявени съответно през 1956 и 1981 г. за опазване на уникални крайречни заливни гори. Поддържаеният резерват "Персина Изток" с буферната зона, както и защитената местност "Персина Изток" са обявени през 1981 г. за опазване на представителни влажни зони, с характерни местообитания и гнездови находища на рибарки, патици и гъски. През 1998 г. остров Персина (Белене) е обявен за КОРИНЕ

място, поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. През 1989 г. територията е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място. Комплексът попада в границите на защитени зони – Натура 2000 места и по двете Директиви на ЕС, Директивата за птиците и Директивата за местообитанията. През 2002 г. комплексът е обявен за Рамсарско място.

Биологично разнообразие

Установени са 7 типа природни местообитания с конзервационна значимост по ЗБР и Директива за местообитанията. Флората на комплекса включва 112 вида водорасли, 19 вида мъхообразни, 21 вида гъби и 475 вида висши растения, 30 от които са включени в Червената книга, 24 в ЗБР, а 12 вида имат международен природозащитен статус. Има 294 вида лечебни растения. Изключително ценни са върбовите съобщества.

Водната безгръбначна фауна е представена от 4 вида с конзервационна значимост, земноводните и влечугите – с 24 вида и рибите с 24 вида. Мястото е от голямо значение за популацията при 6 вида птици, един от които е световно застрашения кървоглав пеликан (*Pelecanus crispus*). Комплексът е важна миграционна станция за всички групи водолюбивы птици по р. Дунав, значимо гнездовище на белооката потапница, морския орел, лопатарката и блестящия ибис, както и за синявицата (*Coracias garrulus*) и други видове с висок природозащитен статус.

До 1970 г. на о-в Белене се е намирала най-голямата смесена колония от чапли, ибиси, лопатарки и корморани по българското поречие на Дунав, наброяваща над 7000 гнездящи птици. С построяването на диги по периферията на острова и на отводнителна система и след построяването на яз. "Железни врата" в сръбско-румънския сектор колонията постепенно намалява и изчезва. Понастоящем комплексът отново е възстановил качествата си на важно местообитание с международно значение за редица застрашени видове птици.

Собственост и ползване на земите

47 % държавна собственост, 10 % общинска собственост и 43 % частна собственост.

Основната част от сухоземните терени на Беленския островен комплекс са заети от екстензивни зърнени култури (вкл. ротационни култури с периодично оставяне на угар) и широколистни листопадни гори.

Западната част на о. Белене все още се използва като затвор. Части от острова се използват за земеделие от администрацията на затвора, за паша на едър и дребен добитък и за горскостопански култури от хибридни тополи. Не се допуска използването на земята в строгия резерват, с изключение на риболов и прибиране на реколтата от тръстика.

В околностите на влажните зони р. Дунав се използва за корабоплаване и рибарство. Това е и зона на държавната граница с Румъния. Земите по бреговете на р. Дунав се използват за земеделие.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

По-голямата част от комплекса е в добро състояние благодарение на защитния режим и осъществените възстановителни дейности за водния режим. Комплексът е пример за възстановяване на увредена влажна зона и за важността на опазването на природните комплекси преди те да достигнат до критично състояние.

Заплахи са осушаването за поддържане на земеделските и горскостопански площи, горскостопански дейности в чувствителни за птиците периоди, безпокойство, замърсяване от водите на река Дунав, подмяна на естествените дървесни видове с

такива със стопанска стойност, хидротехнически мерки за повишаване на плавателния капацитет на р. Дунав, както и въвеждането на инвазивни видове.

Предприети мерки за опазване

Националният план за опазване на най-важните влажни зони в България от 1995 и други документи от 1990 насам препоръчват възстановяване на влажната зона, включително предложения за премахване на част от дигите и разделяне на западна и източна част на острова. През 2000 г. комплексът е прекатегоризиран като Поддържан резерват и е включен в обхвата на ПП "Персина". Реалното възстановяване започва с проекта «Възстановяване на влажни зони и намаляване на замърсяването», финансиран от Световната банка и българското правителство, който стартира през 2001. По него са изградени две входни и едно изходно съоръжение с шлюзове, както и открити канали. По тях водата от река Дунав, при високи нива, може да навлиза в територията на влажната зона. Изпълнени са и редица други консервационни и информационни дейности, както и изграждане на капацитет за управление.

Необходими специфични мерки за опазване

- Прилагане на интегриран подход и въвличане на местните общности, администрация и бизнес в опазването на комплекса;
- Поддържане на устойчив режим на водоемите, съблюдаване на препоръките заложи в плана за действие на ПП Персина;
- Контрол върху инвазивните видове;
- Ограничаване на драгирането на фарватера, ограничаване на изземването на инертни материали от коритото на р. Дунав.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С много високо екосистемно значение като незаменим функционален елемент от екосистемата на р. Дунав, като "резервоар" за поддържане на биоразнообразието и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност. Комплексът е пример за възстановяване на увредена влажна зона и за важността за опазване на природните комплекси преди те да достигнат критично състояние.

Остров Ибиша

Описание

Мястото обхваща покрития с дървесна растителност остров на река Дунав (км 717) заедно с прилежащия му участък на реката и речните брегове. Разположен е северно от село Долни Цибър и източно от град Лом. Средната надморска височина е 50 м. Рамсарското място е с площ 372,19 ха.

Характерни местообитания са заливни гори от черна елша (*Alnus glutinosa*), бяла (*Salix alba*) и крехка (*Salix fragilis*) върба, бяла топола (*Populus alba*) и черна топола (*Populus nigra*), на места в съчетание с тополови култури и хигрофитни тревни съобщества. Горите са с богат, практически непроходим подлес от псевдолиани и къпина (*Rubus sp.*). Западният бряг на острова е голяма пясъчна коса без растителност. Около острова се формират речни плитчини.

Природозащитен статут

Част от територията на острова е поставена под строга защита като поддържан резерват. През 1997 г. територията е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място. През 1998 г. островът е обявен за КОРИНЕ място, поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. Остров „Ибиша“ попада в границите на защитени зони – Натура

2000 места и по двете Директиви на ЕС, Директивата за птиците и Директивата за хабитатите.

Биологично разнообразие

Установени са 5 вида безгръбначни, 22 вида риби и 8 вида земноводни и влечуги с консервационна значимост. Мястото е от глобално значение за опазването на малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) и е един от най-важните сайтове за нощната чапла (*Nycticorax nycticorax*), гривестата чапла (*Ardeola ralloides*) и лопатарката (*Platalea leucorodia*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост 100% - горски фонд.

Ползванията в защитената територия са само горскостопански. Извън нея – горско стопанство, риболов, речно корабоплаване, земеделски дейности.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Остров Ибиша се влияе най-вече от горскостопанските дейности на острова и от хидрологичния режим на р. Дунав. Всички горскостопански дейности, свързани с голи сечи, премахване на подлеса и залесяване с неместни видове (напр. хибридна топола) влияят отрицателно на местообитанието.

Предвиденият проект за повишаването на плавателния капацитет на р. Дунав - транспортен коридор №1, може да окаже отрицателно въздействие върху наносния режим на реката (удълбаване на фарватера, изчезването на плитчини по централното течение и в същото време натрупване на повече наноси в страничните ръкави на реката).

Предприети мерки за опазване

Предстои изготвянето на план за управление на поддържан резерват „Ибиша”. Българското дружество за защита на птиците провежда мониторинг на птиците.

Необходими специфични мерки за опазване

Опазване на крайбрежните местообитания; ограничаване на сечите; ограничаване на залесяването с неместни и инвазивни дървесни и храстови видове и постепенна замяна на съществуващите горски култури от неместни видове;

поддържане на устойчив воден режим; съобразяване на мерките за подобряване на корабоплаването с целите на опазване и избор на оптимален вариант от екологична гледна точка;

Мониторинг на рибните популации; контрол върху риболова;

Ограничаване на изземане на инертни материали от коритото на р. Дунав; ограничаване на строителни дейности в крайбрежната зона на р. Дунав

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Остров Ибиша има най-вече консервационно значение във връзка с осигуряване на местообитания на редки и застрашени видове.

Стопанското значение е свързано основно с бъдещото ползване на горски и рибни ресурси, което следва да се извършва по устойчив начин, съобразено с постигането на благоприятно природозащитно състояние.

Пода

Описание

Крайбрежна влажна зона, част от Мандренския езерен комплекс. Намира се южно от индустриалната зона на гр. Бургас и е част от Бургаските влажни зони. Отделено е от Мандренско езеро с дига и международен път Е87. В настоящия документ е разгледана отделно от Мандренско езеро както поради физическата му обособеност, така и поради разликата в природозащитния статут.

В миналото местността е била заета от плитки блата, почти изцяло покрити с водна растителност. Антропогенната намеса значително повлияла характера на влажната зона – изграждане на прегради за риболов, изграждане на дига и превръщане на източната част на яз. Мандра в окислително езеро на завода Нефтохим. Понастоящем е мозайка от плитки стоящи води със сладководен, бракичен и соленоводен характер, както и сухи участъци с крайбрежна растителност.

Сред основните растителни съобщества най-големи площи заема формацията на тръстиката (*Phragmites australis*). Височината, гъстотата, темпа на разрастване и структурата на нейните формации са много важни за формиране на състава на орнитофауната на местността (особено гнездовата).

Природозащитен статут

Пода има статут на защитена местност съгласно националното природозащитно законодателство от 1989 г. През същата година е обявена за орнитологично важно място (ОВМ). От 1994 г. е КОРИНЕ място. Попада в границите на защитена зона – Натура 2000 място и по двете Директиви на ЕС, Директивата за птиците и Директивата за хабитатите.

От 2002 г. е обявена за Рамсарско място с площ 307 ха.

Биологично разнообразие

Установени са 231 вида висши растения. От тях 5 вида са включени в Червена книга на България: *Gypsophilla trichotoma.*, *Silene euxina*, *Eryngium maritimum*, *Lactuca tatarica* и *Coryspermum nitidum*.

Установени са 4 вида водни безгръбначни, 2 вида риби и 21 вида от херпетофауната, включени в Червената книга на България. Мястото е едно от най-богатите в Европа по видово многообразие на птиците на единица площ, включващо 251 вида на площ от 1 км² (65% от всички видове птици, установени в България). От съществено значение за 7 световно застрашени вида. Покрива рамсарските критерии за обхват на популацията при 8 вида птици, два от които - световно застрашени: тръноопашата потапница (*Oxyura leucoccephala*) и къдроглавия пеликан (*Pelecanus crispus*). Поради специфичното си местоположение и характера на местообитанията, Пода е от ключово значение при миграцията на повече от 160 вида птици от всички разреди, значителни количества от които намират убежище и храна във влажната зона.

Собственост и ползване на земите

100% държавна собственост.

През ЗТ преминават два петролопровода, които понастоящем не се използват и един водопровод с питейна вода.

Водните басейни на Пода, както и морската акватория непосредствено пред влажната зона се използват за риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Благодарение на дългогодишното и системно опазване на защитената територия, същата е в много добро състояние. Постигнато е сътрудничество между

неправителствена организация и държавните институции, за организиране на Природозащитен център към защитена територия и на управление на влажни зони, за организиране на орнитологичен туризъм и за нетрадиционни форми на отдих, природозащитно образование, научни изследвания и като средище за организиране на природозащитни дейности.

Заплахи: нарастващ антропогенен натиск поради близостта на голям град, пристанище, транспортна и друга инфраструктура и свързаното с тях замърсяване, браконьерство по лова и риболова, безпокойство, еутрофикация на влажната зона, планове за разширяване на бургаското пристанище и за изграждане на съоръжения за транспортиране на природен газ, въвеждане на неместни видове риби, прекомерен риболов.

Предприети мерки за опазване

От обявяването на защитената местност на нейна територията се осъществяват приоритетните дейности, като за системното опазване на ЗТ през 1997 г. е създаден първият в България Природозащитен център и са назначени служители за опазването на ЗТ (БДЗП). През 2002 г. е разработен и приведен в изпълнение План за управление. Осъществени са основните предвидени в него дейности (управление и поддържане на местообитанията и популациите на целевите видове птици чрез управление на тръстиковите масиви, предоставяне на изкуствени места за гнездене, подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, образователни дейности и др.), като необходимите за целта ресурси са били осигурявани от БДЗП. През 2010 г. дейностите са продължени с цялостен комплакс от мерки, залегнали в рамките на проект на БДЗП по Програмата Лайф+ на ЕС, вкл. за повишаване капацитета на местните институции, за изграждане на партньорства, за устойчивост в опазването на влажната зона.

Необходими специфични мерки за опазване

Мониторинг, запазване на разнообразието от местообитания, противодействие на браконьерството, информационни материали, създаване на условия за гнездене; контрол върху риболова.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като "депо" за поддържане на биоразнообразието и като фактор за развитието на образователни, природозащитни и природосъобразни стопански дейности.

Влажната зона (и основно Залива Форос) имат значение като местообитания на рибни видове с ресурсна стойност за промишлен риболов.

Обектът има туристическа стойност, най-вече по отношение на специализиран познавателен туризъм (наблюдение на птици). С успех може да се развива екологично образование.

Комплекс Поморие

Описание

Поморийско езеро е естествено свръхсолено езеро – лагуна на морския бряг, част от територията на което е превърната в солници. Включва също така солени блата и тръстикови полета. Заедно с Бургаските влажни зони формира най-големия и значителен в консервационно отношение комплекс по Южното черноморие. В територията е включено и устието на р. Ахелой.

Намира се на около 25 км северно от Бургас, непосредствено до шосето за Варна и до северната част на град Поморие. Езерото е дълго 6,7 км с широчина до 1,8–2,0 км. Надморска височина от -0,8 м до около 5 м.

Самото езеро със солниците е с площ около 850 ха. Общата площ на Рамсарското място е 814.3 ха.

Основната част от езерото е открита водна площ без растителност по бреговете. Среща се халофитна тревна растителност както и плитководия с водолюбива растителност по бреговете, където преобладава теснолистен папур и обикновена тръстика. Солниците представляват множество хиперхалинни басейни със средна соленост на водата. Басейните са отделени едни от други с дървено-насипни диги, на места слабо обрасли с халофитна растителност.

Природозащитен статут

Защитена територия от 2001 г. През 2003 г. езерото е обявено за влажна зона с международно значение по Рамсарската конвенция. През 1989 г. територията е обявена за ОВМ, а през 2007 г. е включена в Натура 2000.

Биологично разнообразие

Установени са следните типове природни местообитания с консервационна значимост по ЗБР и Директива за местообитанията: 1150 Крайбрежни лагуни, 1160 Обширни плитки заливи, 1170 Съобщества с кафяви, червени и зелени водорасли по скалисти морски дъна, 1310 *Salicornia* и други едногодишни растения, колонизиращи тинести и пясъчни терени, 1530 Понтийски солени степи и солени блата, 2110 Зараждащи се подвижни дюни, 2120 Понтийски дюни с *Ammophila arenaria* по крайбрежната ивица (бели дюни), 92D0 Южни крайречни галерии и храсталаци Nerio-Tamaricetea и *Securinegion tinctoriae*.

Висшите растения включени в Червената книга на България са: *Parapholis incurva*, *Lemna gibba*, *Gypsophila trichotoma*, *Silene euxina*, *Halimione portulacoides*, *Petrosimonia brachiata*, *Suaeda heterophylla*, *Euphorbia paralias*, *E.peplis*, *Frankenia pulverulenta*, и *Trachomitum venetum*. Видовете, които имат статут на застрашени в европейски мащаб са: *Corispermum nitidum*, *Lepidotrichum uechtritizianum*, *Tamarix sp.*

Установени са 5 вида от водната безгръбначна фауна, 1 вид риби и 18 вида земноводни и влечуги, включени в Червената книга на България. Езерото е един от трите най-значими комплекса от влажни зони за концентрация на водолюбиви птици по Черноморското крайбрежие. В езерото и прилежащите му зони са установени 204 вида птици, от които 91 са от европейско природозащитно значение. Езерото е едно от най-важните места за гнездене в страната на саблеклюна, кокилобегача, белочелата рибарка, речната рибарка, гривестата рибарка, морския дъждосвирец. Езерото е разположено на миграционния път Via Pontica и е ключово място за почивка по време на прелет за значителни количества водолюбиви видове птици.

Собственост и ползване на земите

В защитената територия – 100% държавна собственост; в солниците – частна 70% и държавна – 30%; прилежащи територии – предимно частни.

Ползванията в територията са основно добив на сол, добив на медицинска кал и туристически дейности.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Антропогенен натиск от страна на туристическия град Поморие; интензификация на солодобивните техники; замърсяване на крайбрежните води (битово и индустриално), замърсяване на водите в самото езеро от околните земи; браконьерство, незаконен риболов; замърсяване със строителни и битови отпадъци; затлачване на канала

свързващ езерото с морето, което води до нарушаване водния режим на влажната зона. Разпространение на инвазивни видове като *Amorpha fruticosa* и *Spartium junceum*.

Предприети мерки за опазване

От 1995 до 2005 г. са изпълнени редица информационни и преки природозащитни дейности по проект на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието.

От 2005 до 2010 г. е изпълнен проект на Федерация Зелени Балкани с финансиране от ГЕФ/Световна банка за изготвяне на Интегриран план за управление, подобряване на водния режим, повишаване на капацитета за управление на влажната зона, насърчаване на устойчивия туризъм и други преки консервационни и информационни дейности.

Допълнителни природозащитни дейности се изпълняват по проект финансиран по ОП „Околна среда 2007–2013 г.” – изграждането и възстановяването на над 2800 кв. м. гнездови местообитания за редки и застрашени видове, изграждане на посетителска инфраструктура, информационни и публични дейности.

Необходими специфични мерки за опазване

- Поддържане на подходящ воден режим във влажната зона; поддържане на традиционния начин на солодобив;
- Ограничаване на антропогенното натоварване (достъпа за туристи); Определяне и маркиране на местата за посещение на туристи съгласно плана за управление;
- Ограничаване на замърсяването; Премахване на незаконни сметища;
- Ограничаване на влиянието на инвазивните видове чрез отстраняване;
- Точно картиране на находищата на защитени растителни видове и ограничаване на човешките дейности в тези участъци; Поддържане на сегашния режим на умерено утъпкване за поддържане на местообитанията; Поддържане на сегашния режим на овлажняване; Опазване на местообитанията 2110 и 2120;
- Контрол върху риболова;
- Мониторинг.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Поморийско езеро е от историческо и културно значение като място за добив на морска сол по традиционни методи. Повече от две хилядолетия солодобивът е бил важна практика и стопанска дейност в региона. Годишното производство е около 30,000 т. Приблизително 30% от мястото се състои от солодобивни басейни.

Органичната луга, която се получава при солодобива отдавна е известна с лечебните си свойства и е използвана за калолечение. През XX в. са построени два лечебни центъра, които се посещават най-вече от туристи по Черноморието през летния сезон.

Езерото е местообитание за синьо-зелени водорасли, които са важен биологичен продукт за фармацевтичната индустрия – от тях се добиват субстанции за лекарства ползвани в онкологията.

Поморийско езеро е със значение като обект на специализиран познавателен туризъм и екологично образование, свързани с обитаващата го орнитофауна.

Езеро Вая (Бургаско езеро)

Описание

Плитководно бракично крайбрежно езеро – открит лиман със слаба връзка с морето и с водолюбива растителност по бреговете. Езерото и прилежащите заблатени терени представляват най-големия тръстиков масив в страната. Мястото е важно за зимуващи, гнездящи и мигриращи популации на птици.

Разположено западно от Бургас, като цялата му източна част опира до промишлените и жилищни квартали на града. Езерото е с дължина на запад 9,6 км, като широчината му достига 4,5 км (средно 2,8 км). Самото езеро е на морското равнище, а в западната си част – на около 0,2 м по-високо, но северният и южният бряг са по-високи и достигат 15–20 м над морското равнище.

Бреговете, са обрасли с ивица водолюбива растителност, главно тръстика (*Phragmites australis*), теснолистен папур (*Typha angustifolia*), широколистен папур (*Typha latifolia*) и др., които в западната и северозападната част образуват обширни масиви. До североизточната част на езерото има няколко малки блатни водоема, а в северозападната му част са изградени рибарници. Около езерото са разположени влажни мочурливи ливади, халофитни тревни съобщества с доминиране на свит изворник (*Puccinellia convoluta*), мезоксеротермна тревна растителност, предимно луковична ливадина (*Poa bulbosa*), пасищен райграс (*Lolium perenne*), обработваеми земи и пасища.

Природозащитен статут

Част от територията на езеро Вая е поставена под законова защита съгласно националното природозащитно законодателство. ЗМ Вая обхваща тръстиковите масиви в югозападната част на езерото и е обявена за опазването на застрашени видове птици. През 1989 г. езерото е обявено от BirdLife International за Орнитологично важно място. През 1998 г. езерото е определено за КОРИНЕ място, поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени видове птици. Попада в границите на предложение за защитена зона – Натура 2000 място и по двете Директиви на ЕС, Директивата за птиците и Директивата за хабитатите. Рамсарско място с площ 2900 ха.

Биологично разнообразие

Добре представени са местообитанията от Приложение I на Директива за местообитанията и ЗБР: 1310 *Salicornia* и други едногодишни растения, колонизиращи тинести и пясъчни терени и 1410 Средиземноморски солени ливади (*Juncetalia maritimi*)

В езерото са описани 91 вида растения, като видове, включени в Червената книга са: *Acanthus spinosus*, *Aeluropus littoralis*, *Gypsophila trichotoma*, *Limonium gmelini*, *Phalaris aquatica*, *Saccharum ravennae*, *Heptaptera triquetra*, *Halimone portulacoides*, *Halimone pedunculata*, *Silene euxina*.

Установени са 5 вида от водната безгръбначна фауна и 20 вида земноводни и влечуги, вписани в Червената книга на България. Орнитофауната е богата, включва 245 вида, от които SPEC1 са 9 вида, SPEC2 - 26 вида, в SPEC3 - 69 вида; 89 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 42 вида от Националната Червена книга; 80 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Езерото е особено важно като място за почивка по време на прелет за къдроглавия (*Pelecanus crispus*) и розовия пеликан (*Pelecanus onocrotalus*), малкия корморан (*Phalacrocorax pygmaeus*), ливадния дърдавец (*Crex crex*). Бургаското езеро е от международно значение за зимуването на значителен брой водолюбиви птици, главно

на малкия корморан, пойния лебед (*Cygnus cygnus*), голямата белочела гъска (*Anser albifrons*), кафявоглавата потапница (*Aythya ferina*) и качулатата потапница (*Aythya fuligula*), както и на световно застрашените червеногуша (*Branta ruficollis*) и малка белочела (*Anser erythropus*) гъски и къдроглавия пеликан. То е единствената влажна зона в България където се концентрира до 7% от Черноморската популация на тръноопашатата потапница (*Oxyura leucoccephala*).

От бозайниците езерото е от значение за видрата (*Lutra lutra*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 87%; общинска собственост - 7%; частна собственост - 6%.

Водната площ на езерото е изключителна държавна собственост.

В самото езеро се практикуват лов и риболов. В прилежащите терени се извършват редица земеделски, транспортни и индустриални дейности.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е незадоволително с тенденция към влошаване на условията за опазване на птиците.

Общи заплахи са: извънредно силен антропогенен натиск – засипване на участъци от влажната зона и застрояване, замърсяване с петролни продукти, химически препарати и твърди битови отпадъци, прекомерен улов на риба и използване на опасни за птиците риболовни съоръжения, браконьерство по лова и риболова, значително безпокойство, влошена връзка на езерото с морето, наличие на опасни за птиците електропроводи, планове за изграждане на ветроенергийни паркове.

Специфични заплахи за орнитофауната са: безпокойство, противозаконен отстрел; влошаване на хранителната база; гибел от електропроводи около езерото, липса на места за гнездене; замърсяване; прекомерен отстрел; използване на химически препарати в селското стопанство.

Специфични заплахи за рибите и херпетофауната са: прекомерен риболов, въвеждане на неместни видове риби; обезлесяване; унищожаване на крайводна растителност; замърсяване с хербициди, пестициди, опожаряване през размножителния период.

Предприети мерки за опазване

През 2005 г. е разработен план за управление. Осъществени са единични дейности (действия по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, изграждане на изкуствени острови за привличане пеликаните към гнездене), но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното осъществяване на плана. Прилагането на някои от залегналите в Плана мерки е започнало през 2010 г. в рамките на проект на БДЗП по Програмата LIFE+ на ЕС (особено за повишаване капацитета на местните институции, изграждане на партньорства).

Необходими специфични мерки за опазване

- Поддържане на водния режим и по-специално връзката с Черно море, от която зависят солеността на водата и други свързани характеристики на влажната зона;
- Ограничаване на замърсяването с индустриален характер;
- Ограничаване на дифузното замърсяване от прилежащите земеделски терени;
- Контрол върху застрояването, замърсяването със строителни и индустриални отпадъци;
- Контрол върху риболова.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С изключително високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път Виа Понтика, като "депо" за поддържане на биоразнообразието, като фактор за местния микроклимат и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризъм, добре регулирано ползване на водните и рибни ресурси).

Комплекс Драгоманско блато

Описание

Карстовият комплекс Драгоманското блато е единствен по рода си в България и един от малкото на Балканския полуостров. Намира се в Западна България, в четири общини: Драгоман, Годеч, Сливница и Костинброд. Включва варовикови хълмове с понижения между тях, където се формират влажните зони. Целият карстов комплекс се намира на 20 км южно от билото на Чепън планина, част от Стара планина. Средната надморска височина е 850 м. н. в. Най-високият връх е Петровски кръст (1206 м. н. в.).

В Драгоманското блато се развива типична блатна растителност, като на места целогодишно се запазват водни огледала. След спиране на отводнителните мероприятия през 50-те години на XX в. блатото постепенно е започнало да се възстановява и към 2005 г. обхваща площ от около 400 ха. Ридът Чепън е обрасъл със сухолюбива калцифилна тревна и храстова растителност със значителен брой редки и ендемични видове. На места се срещат култури от черен бор (*Pinus nigra*) и разредени широколистни гори.

Природозащитен статут

Територията на рамсарското място почти напълно се припокрива със защитена зона „Драгоман“ от Натура 2000 (по Директивата за местообитанията) и частично се припокрива със защитена зона „Раяновци“ (по Директива за птиците).

Рамсарско място с площ 14 967 ха.

Биологично разнообразие

Мястото включва голямо разнообразие на местообитания от Приложение I на Директива за местообитанията 92/43 ЕЕС, включително приоритетните: 40A0* Субконтинентални перипанонски храстови съобщества, 6110* Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от *Alyso-Sedion albi*, 6210* Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco-Brometalia*) и 7220* Извори с твърда вода с туфести формации (*Cratoneurion*).

Установени са 30 вида висши растения, включени в Червената книга на България. Десет от тях са балкански или български ендемити.

В рамсарското място са регистрирани 219 вида птици, 9 земноводни, 9 влечуги, 23 бозайници и 180 висши растения. В Чепън планина и околните карстови хълмове има много редки, български и балкански ендемични растителни видове. Районът е богат на интересни видове безгръбначни, включително голямо разнообразие от пеперуди и водни кончета от европейско и световно значение. Това е единствената зона, в региона на Софийска равнина, където се опазва лалугерът (*Spermophilus citellus*).

Стопански дейности

В земите около Драгоманското блато се развива основно земеделие. През последните години се наблюдава и развитие на специализиран туризъм.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е добро с тенденция към подобряване благодарение на природозащитните действия и преустановеното отводняване.

Общи заплахи: отводняване и осушаване на влажните местообитания, прекомерно водоползване, палене на тръстиките масиви, замърсяване с химически препарати и твърди битови отпадъци, браконьерство, значително безпокойство, наличие на опасни за птиците електропроводи, планове за изграждане на ветроенергийни паркове.

Предприети мерки за опазване

След 2000 г. влажната зона е обект на системни природозащитни дейности (СДП Балкани) като са осъществявани основните мерки за дългосрочното ѝ опазване: подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, поддържащи действия за местообитанията и птиците, образователни дейности и въвличане на местните общности, мониторинг. През 2011 г. мястото е обявено за влажна зона с международна значимост съгласно Рамсарската конвенция.

Необходими специфични мерки за опазване

Обща препоръка - изготвяне на детайлно картиране на всички консервационно значими видове растения в зоната и извършване на мониторинг на заеманите площи на всеки пет години за оценка на ефекта от консервационните практики.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Биологичното разнообразие представлява основен туристически ресурс на зоната.

С високо екосистемно значение като елемент от важен миграционен път, като "депо" за водни ресурси и поддържане на биоразнообразието и като предпоставка за развитието на природозащитно образование, екотуризъм и други природосъобразни форми на стопанска дейност.

Влажната зона има капацитет за улавяне на биогенни елементи и замърсители, които биха попаднали в подземните води на карстовия комплекс, както и за свързване на атмосферен въглерод в биомаса.

6.2 Потенциални Рамсарски места и други влажни зони с национално значение

Язовир Мандра / Мандренско езеро

Описание

Язовир Мандра (или Мандренско езеро) е най-южното и най-голямото от четирите Бургаски езера с площ на водната повърхност около 1 300 ха. Дължината му е 8 км, максималната ширина 1,3 км. Разположено е в добре оформена речна долина, ориентирана напречно на морския бряг, като устието и язовирната стена са в непосредствена близост до южния край на Бургас. Четири реки се вливат в езерото: Изворска, Факийска, Средецка и Русокастренска.

Към комплекса се отнасят и каскадовидно разположените рибовъдни басейни в северозападната част на езерото в долината южно от с. Черни връх.

Влажната зона оформя естествен комплекс със ЗМ Пода, която представлява най-източната част на Мандренското езеро. Поради факта, че местността Пода е физически отделена, има различен природозащитен статут и е разгледана по-горе като отделна влажна зона, настоящото описание включва само яз. Мандра без ЗМ Пода.

Природозащитен статут

Мястото е включено в Натура 2000 като 33 Мандра – Пода (BG0000271).

Биологично разнообразие

Основно местообитание в комплекса е езерото със значителна открита водна площ (около 1300 ха), стояща вода и участъци с водолюбива растителност по бреговете. По южния бряг са разположени гори, главно от дръжкоцветен дъб, летен дъб и клен.

Орнитофауната включва 247 вида, 106 SPEC, SPEC1 - 11 вида, SPEC2 - 22 вида, в SPEC3 - 73 вида; 83 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 94 вида от Червената книга на България; 81 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Покрива рамсарските критерии за обхват на популацията при 16 вида птици, 3 от които - световно застрашени: червоногуша гъска (*Branta ruficollis*), тръноопашата потапница (*Oxyura leucosephala*) и къдроглав пеликан (*Pelecanus crispus*). От критично значение за зимуването на пойния лебед (*Cygnus cygnus*) в България, както и за редица други водолюбиви птици, особено при по-сурови зими. От съществено значение за 6 световно застрашени вида птици през всички сезони на годината. Поради специфичното разположение на езерото на миграционния път Via Pontica (включително като разположен на запад от Черноморското крайбрежие и вдаден в сушата водоем, като отстояние от подобни междинни станции на север и на юг по миграционното трасе), то е една от най-важните станции при прелета на птиците по българското Черноморие.

Стопански дейности

Основните стопански дейности в езерото са свързани с ползване на водите от Лукойл Нефтохим за индустриални нужди.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Основните заплахи са свързани със значителен антропогенен натиск - застрояване на участъци от крайбрежието на влажната зона и разрушаване на намиращите се там естествени местообитания (особено влажните ливади), прекомерно водоползване, развитие на околната инфраструктура, замърсяване с химически препарати и твърди

битови отпадъци от водосбора, прекомерен улов на риба и използване на опасни за птиците риболовни съоръжения, браконьерство по лова и риболова, значително безпокойство, наличие на опасни за птиците електропроводи, планове за изграждане на ветроенергийни паркове и рекреационни комплекси.

Мандренското езеро е основен източник на промишлени води за Петролната рафинерия Нефтохим, разположена западно от гр. Бургас. През комплекса преминава и петролопровод, който може да причини значителни щети на влажната зона в случай на авария.

Предприети мерки за опазване

През 2005 г. е започнато разработването на План за управление, без същият да е завършен. Осъществени са единични дейности (действия по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, изграждане на изкуствени острови за привличане пеликаните към гнездене), но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното опазване на влажната зона. Прилагането на някои от необходимите природозащитни мерки е започнато през 2010 г. в рамките на проект на БДЗП по Програмата LIFE+ на ЕС (особено за повишаване капацитета на местните институции, изграждане на партньорства).

Необходими специфични мерки за опазване

Ограничаване на замърсяването от индустриални и земеделски източници; поддържане на хидротехническите съоръжения; ограничаване на застрояването върху влажни ливади.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път Via Pontica, като "депо" за поддържане на биоразнообразието, като фактор за местния микроклимат и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризъм, добре регулирано ползване на водните и рибни ресурси).

Значение като водоем с голям капацитет за улавяне на биогени и замърсители. Формира микроклимат. Поддържа богато видово разнообразие.

Язовир Овчарица

Описание

Незамръзващ през зимата язовир на река Овчарица, източно от гр. Раднево. Обграден е от ниски хълмове с обработваеми земи. Непосредствено до язовирната му стена се разполага ТЕЦ-2 от Маришкия Басейн. Към мястото се отнасят и намиращите се в съседство множество по-малки водоеми със стояща вода, утайниците на ТЕЦ-2, както и поречията на няколко малки реки.

Язовирът е с открита водна площ, с полегати брегове и слабо обрасли с водолюбива растителност плитчини. Някои от съседните малки водоеми също са обрасли с крайбрежна водолюбива растителност, предимно папур. Околните хълмове са заети от селскостопански земи, засаждани главно със зимна пшеница. На места в долините на вливащите се в язовира реки се среща мочурна и хигрофитна тревна растителност, ивици дървета с преобладаване на върба.

Природозащитен статут

През 1998 г. е обявен за КОРИНЕ място поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени видове птици. През 1989 г. територията е

определена за ОВМ, а през 2007 г. мястото е включено в Натура 2000 мрежата по Директивата за птиците (BG0002023).

Биологично разнообразие

Язовир Овчарица е място от международно значение за зимуването на водолюбиви птици, като тук ежегодно се концентрират до 46000 водолюбиви птици от около 35 вида. От установените общо 87 вида птици, 22 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 62 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 4 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 6 вида, в SPEC3 - 21 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 21 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита.

Собственост и ползване на земите

Прилежащите за язовира територии са заети най-вече от частни и общински земеделски обработваеми земи и пасища.

Язовирът се ползва активно за риболов и рибовъдство. В прилежащите терени се извършват земеделски дейности.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Интензивна човешка дейност, която причинява безпокойство на водолюбивите видове птици. Установено е браконьерство - отстрелване на застрашени видове. Земеделските дейности около язовира са свързани с използването на пестициди и изкуствени торове, които оказват отрицателно влияние върху качеството на водите.

При садковото отглеждане на риба е възможно изпускане на неместни видове риби в язовира.

Предприети мерки за опазване

Предложен за защитена местност по ЗЗТ, но не одобрен. Извършва се ежегоден зимен мониторинг на птиците.

Необходими специфични мерки за опазване

Точно регламентиране на ловната и риболовната дейности; ограничаване притока на биогени и други твърди и течни замърсители чрез регламентиране използването на пестициди и изкуствени торове при селско-стопанската дейност във водосбора; поддържане на традиционните за района земеделски култури.

Язовир Пясъчник

Описание

Язовир Пясъчник е разположен е северозападната част на Горнотракийската низина, по горното течение на едноименната река. Към мястото се включва и ивица обработваеми земи и малки гори около бреговете на язовира. Намира се на около 2 км северозападно от село Любен, Пловдивско. Средна надморска височина 299 м.

Язовир Пясъчник се захранва най-вече от реките Пясъчник, Калаващица и Геренска. Води от р. Стрелченска Луда Яна и язовир Тополница се прехвърлят в язовира чрез изкуствен канал.

Язовир Пясъчник е изцяло с открита водна повърхност, без обраствания с водолюбива растителност по бреговете. На места по ниските хълмове около него има смесени

широколистни гори от цер (*Quercus cerris*) и космат дъб (*Quercus pubescens*), изкуствени насаждения от черен бор (*Pinus nigra*) и открити пространства с влажни ливади и обработваеми земи.

Природозащитен статут

Язовир Пясъчник е орнитологично важно място и е обявен за защитена зона по Натура 2000, с код BG0002010, за опазване на дивите птици. Частично се припокрива със 33 BG0000444 – Река Пясъчник, която е защитена зона по местообитанията.

Биологично разнообразие

В района на язовир Пясъчник и околностите му са установени 146 вида птици, от които 44 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 72 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 5 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 15 вида, в SPEC3 - 52 вида. Язовирът е място с международно значение за зимуването на водолюбиви птици, които тук се струпват 22 000 индивида, като най-многочислена е голямата белочела гъска (*Anser albifrons*). За много видове птици язовирът се явява и важна междинна станция по време на пролетната и есенната миграция като място за почивка и хранене. Районът е едно от няколко гнездови находища на орела рибар (*Pandion haliaetus*) в страната. В микроязовир Паничери се намира смесена колония от малка бяла чапла (*Egretta garzetta*) и нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост са 75%; общинска собственост - 11%; а частна собственост - 14%.

Водите на яз. Пясъчник се използват за напояване на земеделски площи. Прилежащите земи се обработват, преобладаващо със сезонни култури.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е задоволително с тенденция към влошаване на условията за опазване на птиците поради засилване на фактора безпокойство, водоползването и рекреационните дейности, включително лова.

Яз. Пясъчник и прилежащите му територии се влияят от човешките дейности, свързани основно с неустойчивото ползване на рибните ресурси, а също така и от лова, земеделието, управлението на водите и горско-стопанските дейности. Браконьерството (незаконно отстрелване на защитени видове, използване на плаващи мрежи, в които често се оплитат птици), води до пряко унищожаване на птиците. Дейности като спортен риболов, лов, движение с МПС и други водят до безпокойство на птиците. В района се наблюдава и умишлено безпокойство на рибоядни птици от рибопроизводителите. Използването на пестициди и изкуствени торове в околните земеделски земи и в горните течения на вливащите се в язовира реки предизвиква негативни промени в качеството на водите. В резултат на прехвърлянето на води от яз. Тополница има замърсяване с тежки метали. Управлението на водните нива и по-специално пресушаването на микроязовирите при прилагане на рибовъдни практики, лишава гнездящите, мигриращите и зимуващите птици от подходяща хранителна база. В околностите на язовира се прилагат неустойчиви горско-стопански практики, включващи изсичане на дървета и храсти, залесяване с неприсъщи видове, както и браконьерски сечи, опожаряване на тръстиката и стърнища и незаконно депониране на битови и строителни отпадъци, които дейности водят до влошаване на местообитанията и нарушаване естествените функции на влажната зона.

Предприети мерки за опазване

Предприемат се епизодични мерки за противодействие на браконьерството, както и ежегоден зимен мониторинг на птиците.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Допълнителен мониторинг на орнитофауната;
- Противодействие на браконьерството;
- Специфични мерки за видове от орнитофауната, напр. поставяне на изкуствени гнездилки;
- Повишаване на обществената информираност за значението на мястото.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като важна миграционна станция във вътрешността на страната, като фактор за местния микроклимат и като фактор от значение за селското стопанство, рибовъдството, рекреацията.

Стопанското значение е свързано с напоителната и водозадържаща функция на язовира. Мястото има рекреационна стойност и е популярно място за спортен риболов.

Влажни зони Глава панега

Описание

Най-големият карстов извор в България – Глава (или Златна) Панега, разположен в землището на с. Златна Панега в триъгълния участък на планината. Състои се от два елипсовидни басейна: по-голям източен и по-малък западен. Повърхността на източния басейн се изчислява на 2,3 ха., а на западния – 0,36 ха.

Природозащитен статут

Карстовият извор е обявен за природна забележителност с площ 1.5 ха, както и за санитарно-охранителна зона А.

Влажната зона е включена в защитена зона „Карлуково” (код BG0001014) по Директивата за местообитанията.

Биологично разнообразие

Влажната зона и прилежащите терени включват 8 типа природни местообитания, обект на защита съгласно Директива за местообитанията 92/43/ЕС.

От фауната с конзервационна значимост са установени 22 вида земноводни и влечуги.

Собственост и ползване на земите

100% държавна собственост.

Влажната зона е основен водоизточник за циментовия завод Титан Златна Панега.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Като част от голям карстов комплекс, влажната зона е чувствителна на пренос на замърсени води от съседни територии, най-вече в резултат от заустване на битови отпадъчни води.

Заплахи са също така замърсяването с твърди отпадъци от недобросъвестни туристи, браконьерски риболов и браконьерски сечи в района.

Предприети мерки за опазване

Обявяване на ЗМ “Глава Панега”; Включване на територията в ЗЗ от НЕМ / Натура 2000.

Необходими специфични мерки за опазване

- Проучване на района в хидроложко и хидрогеоложко отношение;
- Контрол на браконьерството, контрол на туристическия поток;
- Включване на специфични мерки за обекта при изготвянето на ПУ на ЗЗ Карлуково.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Местността има културно и туристическо значение поради специфичния си ландшафт. Стопанското значение е свързано и с нейната роля на водоизточник.

Язовир Розов Кладенец

Описание

Язовир, разположен между гр. Гълъбово и с. Обручище в долината на р. Соколица, на мястото на вливането ѝ в р. Сазлийка. Заобиколен е от ниски хълмове (100–130 м н.в.) и от изток и запад - от селища и голям индустриален комплекс. Северно от стената на язовира, на около километър от нея се простира по-малък водоем. Към мястото се отнася и част от андигираната плитка долина на р. Сазлийка, поради нейната естествена връзка с него. В язовира преобладава открита водна площ без растителност по бреговете. Водоемът северно от стената е с непостоянно водно равнище и най-често представлява суха територия с мозаично разпръснати по-малки водоеми.

Язовирът е бил използван като основен водоизточник за техническо водоснабдяване на две топлоенергетически централи – ТЕЦ “Брикел” и ТЕЦ “Марица изток -3”.

Природозащитен статут

През 1997 г. язовирът и прилежащи терени по бреговете са обявени за ОВМ от BirdLife International. През 1998 г. е обявен за КОРИНЕ място, поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени видове птици.

През 2008 г. е обявен за ЗЗ от Натура 2000 (код BG0002022).

Биологично разнообразие

Язовир Розов кладенец и прилежащите му територии са важно място за почивка на водолюбивите птици по време на миграция и през зимата, тъй като водите му не замръзват и през най-студените зимни дни.

Установени са 143 вида птици, 62 SPEC: SPEC1 - 5 вида, SPEC2 - 15 вида, в SPEC3 - 42 вида; 43 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 47 вида от Националната Червена книга; 38 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Покрива рамсарските критерии за обхват на популацията при 3 вида птици, 1 от които - световно застрашения къдроглав пеликан (*Pelecanus crispus*). От критично значение за стационарирането и презимуването на редица видове водолюбивы птици, особено при по-сурови зими, тъй като водите му никога не замръзват.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 59%; общинска собственост - 8%; частна собственост - 33%. Прилежащите към язовира територии са заети най-вече от земеделски обработваеми земи, пасища и терени.

Ползването на водите е за хидроенергетика, напояване, рибовъдството. Прилежащите земи са от значение за селското стопанство.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Яз. Розов кладенец е разположен в близост до град и промишлена зона, където се осъществяват интензивни човешки дейности. Достъпът е неограничен. Мястото е чувствително към всички човешки дейности, причиняващи безпокойство, особено навлизането с лодки в язовира преди изгрев слънце, когато птиците нощуват във водата. Другият проблем е отстрелването на защитени видове, ловът извън разрешените ловни дни и с непозволени средства. Промишлената зона има отрицателно влияние върху влажната зона, доколкото причинява замърсяване.

Предприети мерки за опазване

Макар мястото да е обявено за ЗЗ по ЗБР, никаква част от територията му не е поставена под законова защита съгласно ЗЗТ, въпреки че през 1997 г. язовирът е предложен за защитена местност поради значимостта си за птиците. През 1997 г. територията е обявена за ОВМ от BirdLife International, а през 1998 г. Розов кладенец е обявен за КОРИНЕ място поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени видове птици. Осъществени са единични дейности по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното опазване на влажната зона.

Необходими специфични мерки за опазване

- Разработване на план за управление;
- Провеждане на редовен мониторинг;
- Противодействие на браконьерството;
- Информационни дейности.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като значима миграционна станция във вътрешността на страната, като фактор за местния микроклимат и като значим икономически ресурс (за хидроенергетиката, селското стопанство, рибовъдството, с потенциал за развитие и на нови природосъобразни форми на стопанска дейност, като екотуризъм.

Рибарници Пловдив

Описание

Обрасли с блатна растителност рибарници, разположени северно от гр. Пловдив. Средната надморска височина е 165 м.

Общият вид на рибарниците се определя от обрасли с хидрофитна растителност басейни. Тръстиката и папурът образуват на места острови сред басейните. По дигите има ивици от овощни дървета и тополи.

Природозащитен статут

През 1997 г. територията е обявена за ОВМ от BirdLife International. През 2009 г. е обявена за защитена зона от Натура 2000 .

Биологично разнообразие

На територията на рибарниците са установени 87 вида птици, като 34 от тях са от европейско природозащитно значение. Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 3 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 7 вида, в SPEC3 - 24 вида. Рибарниците са място от световно значение за малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) по време на зимуване и миграция, както и за голямата бяла чапла (*Egretta alba*) през зимата. По време на миграция тук може да се наблюдава и белооката потапница (*Aythya nyroca*) и голямата бекасина (*Gallinago media*). Рибарниците са едно от най-значимите места за почивка по време на миграция за средната бекасина (*Gallinago gallinago*), сивия жерав (*Grus grus*), блатната сова (*Asio flammeus*) и зеленоногата водна кокошка (*Gallinula chloropus*).

Собственост и ползване на земите

Собствеността е разпределена както следва: държавна собственост - 74%; общинска собственост - 11%; частна собственост - 15%.

Рибарниците са построени през 60-те години на XX век и са използвани за промишлено рибовъдство. През последните две десетилетия рибовъдните дейности са редуцирани поради неблагоприятни икономически фактори. Понастоящем рибовъдството е преустановено, което е и причина басейните да не се пълнят вода.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Рибарниците Пловдив са разположени в промишлената зона на града – вторият по големина град в България. Те са подложени на силен антропогенен натиск от продължаващата урбанизация на района, както и от интензивните човешки дейности.

Най-голяма заплаха за местообитанията на влажната зона са пресушаването на рибовъдните басейни, поради спиране работата на рибарниците и високата цена на водата. Пресъхналите басейни не могат да се ползват от гнездящите и мигриращите видове птици.

Предприети мерки за опазване

Мониторинг на орнитофауната. Мястото е включено в Натура 2000.

Необходими специфични мерки за опазване

- По възможност възстановяване на рибарниците – възстановяване на рибовъдството и поддържане на свързания с това воден режим в басейните. В случай, че това е невъзможно поради икономически фактори, е необходимо поне поддържане целогодишно на минимално водно ниво (0.7–1 м) в най-малко 80% от басейните;
- Необходимо е да се предпазва от унищожаване крайбрежната растителност на басейните. Допълнителни мерки: мониторинг, противодействие на браконьерството, информационни дейности.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Рибарници Пловдив в продължение на десетилетия са съчетавали икономическите ползи от рибовъдното стопанство с екологичните функции на ценно природно местообитание. Загубата на стопанското им ползване е пряко свързана със загубата и на екосистемните функции, деградация на местообитанията и загуба на биоразнообразие. За съжаление това е съдбата и на много други рибарници в България.

В случай, че се намери икономически интерес от бъдещото стопанисване на рибарниците по предназначение или финансиране за поне частично възстановяване на водния режим, мястото може да има и рекреационна стойност.

Марица - Злато поле

Описание

Мястото е най-голямата влажна зона с естествен произход по поречието на река Марица. Разположена е на няколко километра от Димитровград, южно от село Злато поле. На юг граничи с железопътната линия за Свиленград и със село Райново. Включва старо речно корито на реката с няколко водоема, тръстикови масиви, самата река и острови по нея, пасища и земеделски земи и околните площи с обраствания от върби и крайречна растителност. Малки петна от дъбови гори се срещат в близост до Мъртвицата.

Природозащитен статут

Защитена местност по ЗЗТ от 2001 г. с площ 84,8 дка. През 2005 г. територията е обявена за ОВМ, а през 2007 г. е обявена за ЗЗ от Натура 2000.

Биологично разнообразие

Мястото е обявено за ЗЗ с цел опазване на местообитания на застрашени видове растения, влечуги и водолюбиви видове птици. Установени са 80 вида птици, от които 35 са от европейско природозащитно значение.

Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 3 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 11 вида, в SPEC3 - 21 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 28 вида, включени в Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 26 са вписани също в Приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Мястото е едно от най-значимите в България и по поречието на Марица като място за нощувка по време на зимуване на световно застрашения вид малък корморан (*Phalacrocorax pygmeus*). Районът е характерно гнездово местообитание за късопръстия ястреб (*Accipiter brevipes*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 35%; общинска собственост - 12%; частна собственост - 53%.

Земите около влажната зона се използват предимно за земеделски цели.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Зоната Злато поле е малка територия разположена в гъстонаселен район, поради което е много чувствителна към човешки дейности, свързани с управление на водите и горското стопанство. Хидроложкият режим на зоната изцяло зависи от връзката ѝ с Марица. Други заплахи: изсичане на естествената крайречна дървесна и храстова растителност и залесяване с нехарактерни видове; добиване на пясък и чакъл.

Предприети мерки за опазване

Обявяване за ЗТ и СЗЗ от Натура 2000.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление на защитената зона;
- Поддържане на естествения воден режим и естествената крайречна растителност;
- Недопускане на дейности през гнездовия период и по време на нощуването на кормораните през зимата (осигуряване на спокойствие);
- Регулиране на лова и риболова в района.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи)услуги

Влажната зона поддържа биоразнообразие, за което няма достатъчно местообитания в околните обработваеми земи. Тя е важна част Марица като биокоридор.

Има потенциал за водозадържащ ретензионен обем, както и за капан за биогенни елементи и замърсители в поречието на р. Марица, но този потенциал следва да се разработи.

Чокльово блато

Описание

Торфено блато, разположено в землищата на с. Буново (Община Кюстендил) и с. Байкалско (Община Радомир). Средна н.м.в. 876 м.

Природозащитен статут

Защитена местност; 33 от Натура 2000 по Директива за местообитанията .

Биологично разнообразие

Установени са 7 вида висши растения с природозащитно значение: *Lathyrus palustris*, *Menyanthes trifoliata*, *Pedicularis palustris*, *Peucedanum palustre*, *Salix pentandra*, *Salix rosmarinifolia* и *Utricularia minor*.

Природни местообитания от Приложение I на Директива 92/43/ЕЕС са 3150 - Естествени еутрофни езера с растителност от типа *Magnopotamion* или *Hydrocharition*, 7230 - Алкални блата и 91M0 - Балкано-панонски церово-горунови гори.

Установени са 104 вида птици, 36 SPEC, SPEC1 - 2 вида, SPEC2 - 8 вида, в SPEC3 - 26 вида; 21 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 26 вида от Националната Червена книга; 21 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС. От значение за 2 вида от първостепенно европейско природозащитно значение (SPEC1) - белооката потапница (*Aythya nyroca*) и ливадния дърдавец (*Crex crex*).

Собственост и ползване на земите

В блатото се добива торф. Използва се и за спортен риболов. Околните земи се ползват предимно за земеделие.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е задоволително с тенденция към влошаване, главно поради засилване на урбанизационните процеси.

Заплахи: замърсяване с химически препарати и твърди битови отпадъци, браконьерство по лова и риболова, безпокойство.

Предприети мерки за опазване

Обявено през 1992 г. съгласно ЗЗТ за защитена местност с цел опазването на естествени местообитания на редки и застрашени видове птици и торфено находище.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Ограничаване на неблагоприятните фактори.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

От значение като фактор за местния микроклимат и като "депо" за поддържане на биоразнообразието в района, като ресурс за рекреация и като източник на торф за медицински цели.

Ченгене скеле

Описание

Малък морски залив при устието на р. Маринка. Разположен южно от село Крайморие, в непосредствена близост до шосето Бургас - Созопол. Приустийната част на реката е с обширни и плътни тръстикови масиви с преобладаване на тръстика, папур и камъш. Дъното на залива пред самото устие е покрито с тинести наноси, образуващи обширни плитчини с дълбочина 5–10 см (единственото в България крайморско тинно поле). Брегът представлява пясъчна ивица, на места с каменисти участъци. Склоновете на речната долина и залива са обрасли с гори и храсти от келяв габър със средиземноморски елементи.

Природозащитен статут

Защитена зона от Натура 2000 по Директива за птиците (BG0000242) с площ 190,01 ха. и Директива за местообитанията (BG0000242). Орнитологично важно място. Важно място за растенията.

Биологично разнообразие

Заливът е едно от най-представителните находища на защитеният вид водорасло *Zostera marina*. Установени са следните местообитания от Приложение I на Директива 92/43/ЕЕС: 1110 Постоянно покрити от морска вода пясъчни плитчини, 1140 Тинесто-песъчливи крайбрежни площи, които не са покрити с морска вода по време на отлив, 1410 Средиземноморски солени ливади (*Juncetalia maritimi*)

Орнитофауната включва 180 вида, 80 от европейско природозащитно значение: SPEC1 - 6 вида, SPEC2 - 21 вида, в SPEC3 - 53 вида; 52 вида от Червената книга на България; 65 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 58 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Място на стационаране при миграция на къдроглав пеликан (*Pelecanus crispus*). От международно значение като гнездовище за малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) и блестящия ибис (*Plegadis falcinellus*), както и като последно находище в България на критично застрашения в световен мащаб тънноклюн свирец (*Numenius tenuirostris*). От много голямо значение и за мигриращите по "Виа Понтика" птици, особено за дъждосвирицоподобните (*Charadriiformes*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 98%; общинска собственост - 2%.

Заливът традиционно се ползва за морски риболов. През него преминава петролопровод.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Състоянието на мястото е задоволително, но с тенденция към влошаване, главно поради ускорените процеси на еутрофикация и липсата на поддържащи дейности (управление на тръстиковите масиви и на местообитанията в самото устие на р. Маринка).

Предприети мерки за опазване

Обект на мониторинг и на общите дейности по подобряване на правоприлагането, осъществявани от РИОСВ в района на Бургаските влажни зони.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Спиране на строителството, прочистване на територията от битови отпадъци;
- Провеждане на разяснителна кампания за значението на района сред рибари и жители.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С много високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика" и като потенциал за развитието на образователни, изследователски и природосъобразни стопански дейности.

Остров до Горни Цибър

Описание

Новообразуван остров на р. Дунав, разположен при р. км 715 на река Дунав, източно от остров Ибиша и североизточно от село Горни Цибър. Покрит е с млада дървесна растителност. Характерни за острова са големите пясъчни коси с фин пясък, които менят размера си в зависимост от нивото на водите в реката. На места пясъчните коси са обрасли с върбови храсталаци. В централната си част островът е обрасъл с млада гора от бяла върба и бяла топола.

Природозащитен статут

През 1997 г. е определен за ОВМ, а през 2007 г. мястото е включено в НЕМ Натура 2000 (код BG0002008) с площ 218,42 ха.

Биологично разнообразие

Орнитофауната включва 45 вида, от които 17 SPEC: SPEC1 - 3 вида, SPEC2 - 2 вида, в SPEC3 - 12 вида; 36 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 21 вида от Червената книга на Република България; 15 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Покрива рамсарските критерии за обхват на популацията при 2 вида птици, единия от които - световно застрашения къдроглав пеликан (*Pelecanus crispus*), за който островът до Горни Цибър е от международно значение. Влажната зона е от значение и за големия корморан (*Phalacrocorax carbo*), до 2300 екз. от който вид постоянно го използват като място за почивка, както през гнездовия период, така и по време на следгнездовите скитания и миграцията.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 100%.

В миналото е добивана дървесина, извършвани са риболов във водите на р. Дунав, речно корабоплаване, туризъм в западната част на острова.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Заплахи: значителни колебания във водното ниво на р. Дунав, обрастване на острова с върба и топола, браконьерство по лова и риболова, безпокойство, замърсяване с петролни продукти и химически вещества, мащабен проект за повишаване на плавателния капацитет на р. Дунав.

Предприети мерки за опазване

През 2010 г. са започнати първоначални дейности по подобряване състоянието му в рамките на международен проект на БДЗП по Програмата за трансгранично сътрудничество.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Мониторинг на орнитофауната.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Основно природозащитна стойност.

Рибарници Орсоя

Описание

Рибарниците са на мястото на бившето Орсойско блато, заедно със заливните територии около него. Разположени са между с. Орсоя и с. Добри дол, в непосредствена близост до река Дунав. Рибарниците са отделени от съседните влажни ливади с диги. Към мястото се отнася и брега на р. Дунав. Основното местообитание се състои от блатна и мочурна хигрофитна растителност. Преобладават обикновената тръстика и теснолистния папур. В дълбоките части на басейните се развива какичка, жабешка водянка и по-рядко водна лилия.

Рибарниците са отделени от околните влажни ливади с диги. Към мястото се отнася и дървесно-храстовата растителност по брега на реката. През пролетта при високи води на Дунава голяма част от Орсойската низина се залива с вода, която остава до средата на лятото.

Природозащитен статут

Рибарниците са защитена местност по ЗЗТ от 2001 г. с площ 150 дка. През 1989 г. мястото е обявено за ОВМ, а през 2007 г. е одобрено за защитена зона по Натура 2000 „Рибарници Орсоя”, код BG0000206, с площ 475,43 ха.

Биологично разнообразие

Основно местообитание представляват обраслите с блатна и мочурна хигрофитна растителност рибарници. Около рибарниците се редуват открити водни площи, тръстикови масиви, мочурливи ливади, сухи хълмове, на места с изкуствени топоволи насаждения и хигрофитни тревни формации.

Рибарниците са място с международно значение за водолюбивы птици по поречието на река Дунав. На територията са установени 177 вида птици, от които 77 са от европейско природозащитно значение. В категория “световно застрашени” - SPEC1 са включени 5 вида, а като застрашени в Европа в категория SPEC2 - 22 вида и в SPEC3 - 49 вида. Общо 45 вида птици, вписани в Приложение I на Директива 79/409/ЕС, както и други мигриращи водолюбивы птици се срещат редовно в рибарници Орсоя. Мястото е от световно значение за белооката потапница през гнездовия период и по време на миграция, а също и за малкия корморан по време на миграция. Тук е едно от постоянните гнездовища на червеноротия и черновротия гмурец в България.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 53%; общинска собственост - 8%; частна собственост - 39%.

Рибовъдство, земеделие в прилежащите земи.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Основен негативен фактор са големите колебания на водното ниво в рибарниците, което зависи от изкуствената връзка с р. Дунав.

Други заплахи са премахването на водната и крайбрежна растителност; пресушаване за продължителен период от време; безпокойство от лов, риболов; въвеждане на неместни видове риби; инвазивни видове, особено *Pecottus glehni*; замърсяване; опожаряване през активния период; увреждане на местообитания в крайбрежната зона (андигиране, укрепване на бреговете); драгиране на фарватера.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Поддържане на подходящ воден режим на рибарниците; целогодишно поддържане на минимално водно ниво (0.7–1 м.) в най-малко 80% от басейните;
- Регулиране на лова и риболова в района;
- Възстановяване на естественото състояние на влажната зона, възстановяване на естествената крайречна растителност;
- Опазване на крайбрежните местообитания за водната фауна; ограничаване на драгирането на фарватера;
- Контрол върху риболова,
- Ограничаване на изземане на инертни материали от коритото на р. Дунав.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Основно природозащитна стойност.

Остров Вардим

Описание

Разположен е на река Дунав от км 546 до км 542, източно от град Свищов, северно от едноименното село. Остров Вардим е покрит почти изцяло с естествена гора от заливен тип, която в западната част е изсечена и превърната в топови насаждения. Основното местообитание на острова е естествена заливна гора със сложна структура. Откритите тревни площи са представени сравнително слабо. При високи води през пролетта част от острова се наводнява, но през останалите месеци тя е суха.

Природозащитен статут

Островът заедно с част от водното течение на р. Дунав около него е обявен за 33 “Остров Вардим” (BG0002018) с площ 1167,55 ха.

Част от острова е обявен за Защитена местност “Стария дъб”.

Биологично разнообразие

Остров Вардим е представително място за видовете птици зависещи от крайречните заливни гори. На територията му са установени 75 вида птици, от които 21 са вписани в Червената книга на България. От срещаните се видове 31 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 2 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 11 вида, в SPEC3 - 18 вида. Международната значимост на остров Вардим се определя от обстоятелството, че той е едно от петте най-важни места в България за гнездене на големия корморан (*Phalacrocorax carbo*), нощната чапла (*Nycticorax nycticorax*) и лопатарката (*Platalea leucorodia*), образуващи тук значителни колонии.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 99.6%; общинска собственост - 0.4%.

Горско стопанство, лов, спортен и промишлен риболов в р. Дунав, речно корабоплаване, туризъм.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Заплахи: Увреждане на местообитания в крайбрежната зона (андигиране, укрепване на бреговете); Браконьерски риболов, Драгиране на фарватера; Увреждане на дънни и сухоземни местообитания, Замяна на горите от естествен произход с изкуствени насаждения; Унищожаване на крайводна растителност.

Предприети мерки за опазване

Островът и прилежащи участъци от р. Дунав са поставени под защита като СЗЗ. До момента не са извършвани специфични консервационни и възстановителни дейности.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Устойчивото стопанисване на горите тъй като те заемат голяма част от него и предоставят местообитание за видовете птици – предмет на опазване. Необходима е постепенна замяна на съществуващите плантации от тополи с насаждения с естествен състав;
- Опазване на крайбрежните местообитания;
- Контрол върху риболова;
- Ограничаване на драгирането на фарватера и ограничаване на изземане на инертни материали от коритото на р. Дунав;
- Възстановяване на водния режим в местността Рунтава Бара.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Понастоящем стопанското значение на острова е свързано най-вече с дърводобив и риболов във водите на р. Дунав.

Рибарници Мечка

Описание

Обхваща бивше крайдунавско блато, превърнато в рибарници. Намира се на брега на р. Дунав в участъка между км 522–516. Разположено е на 4–5 км западно от с. Мечка. Басейните на рибарниците са обрасли с хигрофитна и хидрофитна растителност с преобладаване на обикновена тръстика, дяволски орех, водна лилия, на места с папур. По дигите са засадени овощни дървета и тополи. Около рибарниците има влажни ливади.

Природозащитен статут

През 1997 г. територията е обявена за ОВМ. През 2007 г. територията на ОВМ Рибарници Мечка е одобрена за ЗЗ с код BG0002024 и площ 2582,34 ха. Част от тази територия (0.15%) представлява природна забележителност "Декилташ", обявена по ЗЗТ.

Биологично разнообразие

Тук са установени 177 вида птици, от които 72 вида са с европейско природозащитно значение. Рибарниците са място от световно значение за белооката потапница и от

европейско значение за гнездещите тук малък воден бик, белобузата и черната рибарка. По време на миграция и зимуване мястото е от изключително значение за световно застрашените малък корморан и къдроглав пеликан.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 84%; общинска собственост - 10%; частна собственост - 6%.

Рибовъдство и риболов, горско стопанство, земеделие в прилежащите земи, корабоплаване по р. Дунав.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Влажната зона е с тенденция към влошаване поради промяната на практиките по управлението на рибарниците, включително пресушаването им за продължителен период от време – от септември до април, премахването на естествената растителност в отделни басейни, както и превръщането на някои от басейните в обработваеми земи.

Заплахи: Големите колебания на водното ниво в рибарниците, което зависи от изкуствената връзка с р. Дунав; премахването на водната и крайбрежна растителност; пресушаване за продължителен период от време. Поради малката си площ територията е чувствителна към всички видове безпокойство - лов, риболов през гнездовия сезон, събиране на растения и животни и др.

Предприети мерки за опазване

Поставяне под законова защита.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на План за управление на СЗЗ;
- Възстановяване функционирането на рибарниците като рибопроизводително предприятие;
- Поддържане на подходящ воден режим на рибарниците; целогодишно поддържане на минимално водно ниво (0.7–1 м.) в най-малко в 80% от басейните;
- Регулиране на браконьерския лов и риболов в района.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Влажната зона има потенциал за възстановяване на рибовъдството, което би оказало позитивно въздействие върху екосистемата (свързано най-вече с поддържане на постоянен воден режим). Затова обаче е необходимо да се намерят икономически стимули или форма на държавна субсидия.

Калимок

Описание

Комплекс Калимок включва бивше голямо крайдунавско блато северно от село Нова Черна, превърнато в рибарници, покритият със заливна гора остров Безименен, както и участъкът от брега на река Дунав между тях. През 50-те години блатото е пресушено чрез отделянето му от р. Дунав с дига и прокопаване на отводнителни канали. Поради непригодност на земите за селско стопанство са построени рибарници, чиито басейни са разделени от влажни и мочурливи ливади на 2 части - източна и западна. Басейните периодично пресъхват и водното ниво се поддържа чрез изпомпване на води от Дунав.

По икономически причини понастоящем рибарниците са изоставени. Южно от източната част на рибарниците мочурливите ливади преминават в блато.

Природозащитен статут

През 2001 г. е обявено за ЗМ Калимок-Бръшлен с площ от 5771,6 ха. През 2008 г. е обявено за ЗЗ Комплекс Калимок (код BG0002030) с площ 9429,21 ха.

Биологично разнообразие

Рибарниците Калимок са едно от международно значимите места за водолюбива птици по поречието на река Дунав. На територията им са установени 188 вида птици, от които 61 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 85 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 9 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 18 вида, в SPEC3 - 58 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 71 вида, включени в Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 64 са вписани също в Приложение I на Директива 79/409/ЕС. Рибарниците са от световно значение за гнездещата тук белоока потапница (*Aythya nyroca*) и като място за почивка на къдроглавият пеликан (*Pelecanus crispus*). Тук се намира и една от двете гнездови колонии на кокилобегача (*Himantopus himantopus*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 64%; общинска собственост - 9%; частна собственост - 27%.

Рибовъдство и риболов, горско стопанство, земеделие в прилежащите земи, корабоплаване по р. Дунав.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Заплахи: Трайно пресъхване на каналите и блатата. Увреждане на местообитания в крайбрежната зона; Риболов, Драгиране на фарватера; Прекомерен риболов; Браконьерски риболов; Увреждане на дънни местообитания; Пресъхване на каналите на острова; увреждане на местообитания в крайбрежната зона на р. Дунав; инвазивни видове, особено *Pecottus glehni*;

Предприети мерки за опазване

През 2006 г. е изготвен и одобрен План за управление.

Защитената местност е включена като приоритетен сайт по проект "Дунавски паркове - Мрежа от защитени територии по река Дунав: Разработване и прилагане на международни стратегии за опазване на природното наследство по река Дунав".

Необходими специфични мерки за опазване

- Възстановяване и поддържане на бивши естествени гори, залесени в момента с тополи, върба, акация и други неместни видове или разновидности; Реинтродукция на ценни дървесни видове на подходящи места (летен дъб, полски ясен и др.); Поддържане на ключови елементи на биоразнообразието – мъртва дървесина, острови на старостта, дървета с хралупи и изсъхнали върхове;
- Ефективно управление на заливния режим;
- Ограничаване на дейности в коритото на реката – корекции на фарватера, Ограничаване на изземане на инертни материали от коритото на р. Дунав;
- Контрол върху браконьерския риболов;
- Ограничаване на строителни дейности в крайбрежната зона на р. Дунав;

- Устойчиво управление на тръстиковите масиви;
- Въвеждане и изпълнение на комплексен дългосрочен мониторинг.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Според ПУ на ЗМ Калимок-Бръшлен, влажната зона като защитена територия и СЗЗ осигурява реални възможности за по-голяма продаваемост и по-висока цена на местни продукти и услуги, които отговарят на пазарните стандарти за автентичност и качество, чрез схеми за сертифициране и приемане на марки.

Развитието на алтернативни форми на туризъм, в съчетание с развитието на традиционните риболов, животновъдство и други земеделски практики и възможности за предлагане на екологично чиста продукция, са предпоставка за икономическо съживяване на района.

Влажната зона осигурява и други екосистемни услуги, които не са пряко свързани с икономически ползи: сравнително голям ретензионен обем от значение за превенция на наводненията, възможности за задържане на биогенни елементи и самопочистване на водите.

Остров Пожарево

Описание

Покрит с дървесна растителност остров северно от село Пожарево, при речен км 424 до км 423 от р. Дунав. Островът се залива ежегодно от река Дунав, най-често в периода от февруари до април. Бреговете са с пясъчни коси. Основното местообитание на острова е гора от върба (*Salix spp.*) и бяла топола (*Populus alba*) с богат подлес.

Природозащитен статут

Обявени са две защитени територии – ЗМ Сая кулак, обявена през 2003 г. за опазване, на характерен ландшафт и ЗМ Остров Пожарево, който е обявен за опазване на характерни за птиците местообитания .

През 1998 г. около 75% от мястото е определено за КОРИНЕ място, поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително птици. През 1997 г. територията е обявена за ОВМ от BirdLife International. През 2008 г. е обявена ЗЗ Пожарево–Гарван (BG0000530) от Натура 2000. Площта е 975,8 ха.

Биологично разнообразие

На остров Пожарево са установени 69 вида птици, от които 16 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 25 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 4 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 5 вида, в SPEC3 - 16 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 21 вида, включени в Приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 19 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Остров Пожарево е със световно значение като гнездовище на застрашения от изчезване на планетата малък корморан (*Phalacrocorax pygmaeus*). Тук е разположена и една от петте най-големи в страната смесени колонии на нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*) и гривеста чапла (*Ardeola ralloides*). През зимата на острова редовно се срещат още два световно застрашени вида - къдроглавият пеликан (*Pelecanus crispus*) и червеногушата гъска

(*Branta ruficollis*). Той има международно значение за зимуването и на някои други видове водолюбиви птици, които образуват значителни струпвания. Остров Пожарево е постоянно място за хранене и почивка на морския орел (*Haliaeetus albicilla*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 87%; общинска собственост - 12%; частна собственост - 1%.

На острова се извършват горскостопански дейности. Във водите на р. Дунав традиционно се практикува риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Замърсяване на водите на р. Дунав; Увреждане на местообитания в крайбрежната зона (андигиране, укрепване на бреговете, обезлесяване; унищожаване на крайводна растителност; опожаряване през активния период); Драгиране на фарватера; Браконьерски риболов.

Предприети мерки за опазване

През 2009 г. по пилотен проект на СНЦ "Зелени Балкани", Сдружение „Природа на заем“ и АМЕСО – Холандия е изготвен план за управление на ЗЗ Пожарево–Гарван (по Директива за местообитанията), която включва ОВМ „Остров Пожарево“ и ОВМ „Гарванско блато“ .

Необходими специфични мерки за опазване

Съгласно изготвения пилотен ПУ, приоритетните действия за опазване и поддържане на влажната зона са:

- Запазване на всички естествени гори на островите и бреговата ивица;
- Забрана на сечи в отдели, в които са установени природни местообитания, обект на опазване;
- Планиране на дългосрочна постепенна трансформация на горски площи;
- Брегоукрепителни мероприятия;
- Компенсаторни плащания за горите с ограничения;
- Изготвяне и реализиране на проект за оптимизиране на водния режим в Пожаревското блато;
- Насърчаване на земеделски производители за устойчиво стопанисване на земеделските площи за поддържане на влажни местообитания.;
- Въвеждане на забрана за разораване на ливади и пасища.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Основното значение на влажната зона е свързано с опазването на биологичното разнообразие. Има потенциал за развитие на рекреационни дейности.

Гарванско блато

Описание

Гарванското блато се намира на брега на р. Дунав в близост до едноименното село с. Гарван, 30 км западно от Силистра. В миналото е имало непосредствена връзка с реката. Понастоящем блатото има малко водно огледало (около 40 ха) и дълбочина ненадвишаваща 0,7–0,8 м. По бреговете е обрасло с водолюбива растителност -

тръстика, папур, камъш, ръждавец, водно лютиче, жабешка водянка. Блатото е в напреднал сукцесионен стадий.

Природозащитен статут

Блатото е природна забележителност "Гарвански блата" от 1985 г. с площ 228,5 ха. През 2005 г. мястото е обявено за ОВМ, а през 2008 е включено в НЕМ НАТУРА 2000 като ЗЗ "Гарванско блато" (код BG0002064) по Директивата за птиците, с площ 324,27 ха.

Екологична характеристика и природозащитно значение

В блатото са установени 26 вида птици като 5 от тях са с европейско природозащитно значение. Мястото е от европейско значение за гнездещата тук белоока потапница. В представителни числености са също червеновратия гмурец и малкия воден бик. От срещащите се видове 5 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 е включен 1 вид, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 1 вид, а в SPEC3 - 3 вида.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 47%; общинска собственост - 3%; частна собственост - 50%.

Предимно селско стопанство в прилежащите земи.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Заплахи: Тъй като влажната зона е много малка тя е уязвима към промените във водния режим, качеството на водите и човешката дейност (в близост се намира с. Гарван). Най-сериозните заплахи за блатото са: замърсяването с отходни води, идващи от селото, както и бързата еутрофикация.

Специфични заплахи за херпетофауната и ихтиофауната: Увреждане на местообитания в крайбрежната зона (андигиране, укрепване на бреговете); Риболов, Драгиране на фарватера; Прекомерен риболов; Браконьерски риболов; Увреждане на дънни и местообитания, Унищожаване на крайводна растителност; Замърсяване с хербициди и пестициди в близост до водните басейни; Опожаряване през активния период

Предприети мерки за опазване

През 2009 г. по пилотен проект на СНЦ "Зелени Балкани", Сдружение „Природа на заем“ и АМЕСО – Холандия е изготвен план за управление на ЗЗ „Пожарево – Гарван“ (по Директива за местообитанията), която включва ОВМ „Остров Пожарево“ и ОВМ „Гарванско блато“.

Необходими специфични мерки за опазване

- Възстановителни мерки, за да се предотврати по-нататъшното влошаване и унищожаване на ценни местообитания за птици. Това включва на първо място проект за възстановяване на водния режим в блатото;
- Опазване на крайбрежните местообитания;
- Контрол върху риболова;
- Ограничаване на драгирането на фарватера и ограничаване на изземане на инертни материали от коритото на р. Дунав.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Основното значение на влажната зона е свързано с опазването на биологичното разнообразие. Блатото има потенциал за възстановяване, което би повишило и стойността на екосистемните услуги като пречистване на водите и улавяне на биогенни елементи.

Крайбрежие Калиакра – Тюленово

Описание

Обхваща бреговата ивица с прилежащата плитка морска акватория от нос Шабла до пристана на град Каварна. В границите му попадат също и село Българево и курорта Русалка. Бреговата ивица се характеризира с отвесни скални масиви на височина до 100 м с пещери и скални ниши (клифов бряг). Растителността се характеризира с преобладаване на тревните фитоценози и оскъдно участие на дървесни и храстови видове. Тя се развива върху плитка почва с почти разкрита основна варовикова скала.

Природозащитен статут

Включено е в 33 “Калиакра-Тюленово” от Натура 2000 с територия: 5359,39 ха. и акватория: 5543,40 ха.

Биологично разнообразие

В района между с. Българево, нос Калиакра и местността Ени кулак се намират последните и най-добре запазени степни местообитания в България. Те са резултат от съчетанието на специфичен релеф, почви и климатични условия и е особено важно да бъдат запазени, тъй като поддържат характерни видове от степния биом. Повечето от растенията принадлежат към ксеротермния тип формации. Флората на Калиакра е сходна с Кримската.

Важно място за растенията, поради богатството на редки видове и разнообразието на местообитания с висока природоохранна стойност на национално и международно ниво. Четиридесет вида редки, застрашени и ендемични видове и подвидове растения се срещат на територията на Калиакра, 8 от които са застрашени или редки в Европа, а 20 са включени в Червената книга на България, 10 от които със статут на застрашени от изчезване.

Птици: 237 вида птици, 102 SPEC: SPEC1 - 8 вида, SPEC2 - 30 вида, в SPEC3 - 64 вида; 96 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 84 вида от Националната Червена книга; 79 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС;

Комплексът Калиакра-Тюленово е единствената СЗЗ в България, където са съхранени най-големите крайбрежни скални масиви по българското Черноморско крайбрежие. Скалистите морски брегове се обитават от единствената в страната колония на средния корморан (*Phalacrocorax aristotelis*). Над 50000 пойни птици са регистрирани по време на есенна миграция само през светлата част на деня.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 45%; общинска собственост - 15%; частна собственост - 40%.

Туризм, земеделие, риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

По-голямата част от комплекса е в крайно незадоволително състояние.

Общи заплахи: антропогенен натиск, особено от нерегулирано развитие на туристическата дейност, наличие на ветрови паркове, замърсяване на морската акватория и на крайбрежните зони с нефтопродукти, прекомерен улов на риба, браконьерство по лова и риболова, безпокойство (особено от нерегламентирано практикуване на екстремни атракции за туристи и подводно гмуркане), наличие на

военен полигон, изграждане на нови обекти за отдих и туризъм, наличие на опасни за птиците електропроводи

Предприети мерки за опазване

Комплексът е обявен за Защитена зона по ЗБР. Понастоящем 5% от територията на комплекс "Калиакра" е поставена под защита съгласно ЗЗТ. На територията на зоната има обявени два резервата – природен резерват "Калиакра" и археологически резерват "Яйлата" и една защитена местност - ЗМ "Тауклиман". Разработен е План за управление, но същият не е приведен в изпълнение. Осъществени са единични дейности по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг. Прилагането на по-голяма част от залегналите в Плана мерки е засилено със започналите през 2010 г. 2 проекта на БДЗП по Програмата Лайф+ на ЕС, чрез осъществяване на интегриран подход и въвличане на местните общности в опазването на комплекса, като и конкретни мерки за снижаване на отрицателните въздействия (напр. изолиране на електропроводи).

Необходими специфични мерки за опазване

- Недопускане на промени в ползването на земите;
- Ограничаване на строителството и приемане на устройствен план на района;
- Недопускане на по-нататъшно изграждане на ветрогенераторни комплекси и прилагане на подходящи административни мерки към сега съществуващите до възстановяване на унищожените при строителството местообитания;
- Ограничаване в приемливи граници на туристопотока до включените в зоната пясъчни и тревни местообитания (вкл. пълна забрана за достъп на МПС до района на плажа при Болата дере);
- Предотвратяване на индустриалното и битово замърсяване в района;
- Провеждане на мониторинг.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С много високо екосистемно значение като незаменим функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като образец на застрашени типове местообитания и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност.

Биологичното разнообразие в зоната са нейна неотменна характеристика и основна ценност. Опазването на влажната зоната е крайно необходимо за запазване на нейната туристическа стойност с цел предлагане на разнообразен туристически продукт.

Балтата

Описание

Обхваща най-северно разположената лонгозна гора в България, по устието на р. Батова, западно от курорта Албена. Реката извира от Франгенското плато под името Джевизлийска река. Тече на север, а при село Батово завива на изток, като се влива в Черно море между Варна и Балчик. Формира се от карстови извори. Тя е единствената непресъхваща река в добруджанския край. Нейното устие е лиман и там се намира резервата. Балтата е разположена в непосредствена близост до курорт Албена.

Природозащитен статут

Поддържан Резерват Балтата с площ 205,6 ха. е обявен с цел опазване на уникална лонгозна гора при устието на река Батова. Включена в територията на по-големите 33 Батова (BG0002082) по Директива за птиците и Долината на р. Батова (BG0000102) по Директива за местообитанията. През 2005 година територията е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място.

Биологично разнообразие

В района са установени 184 вида птици, от които 50 са включени в Червената книга на България (1985). От срещаните се видове 80 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 7 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 24 вида, в SPEC3 - 49 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 70 вида, включени в приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 62 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Най-важната характеристика на мястото е неговото географско положение на западно-черноморския прелетен път Via Pontica. Над долината на р. Батова се събират три потока от мигриращи птици, идващи от Добруджа – от вътрешността на добруджанското плато, тези които следват естествено бреговата ивица и птиците, които при нос Калиакра летят директно през морето към Балтата. През Батова преминава най-концентрирания поток от мигриращи щъркели и пеликани в Североизточна България, като в долината между Добруджанското и Франгенското плато те набират височина, а над самото плато летят ниско. Тук са отчетени най-големи количества на мигриращи розови пеликани (*Pelecanus onocrotalus*) и жерави (*Grus grus*) по Северното Черноморие. По време на миграция грабливите птици редовно нощуват в горите на Батова.

Собственост и ползване на земите

Туризъм, земеделие, горско стопанство, лов и риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е незадоволително и макар да липсва изразена отрицателна тенденция, буди тревога поради засилващите се процеси на осушаване и усвояване на терени около нея.

Общи заплахи: влошен естествен воден режим и осушаване на комплекса от влажни зони, значителен антропогенен натиск поради близостта на голям морски курорт, продължаващо застрояване по крайбрежието откъм Кранево, унищожаване на естествени местообитания (особено на влажни ливади), прекомерно водоползване, замърсяване с отпадни води.

Предприети мерки за опазване

Липсва план за управление, като в района са осъществени отделни природозащитни дейности (подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, маркиране на границите на защитените територии, изграждане на елементи от туристическа инфраструктура), но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното опазване на мястото. През 2010 г. е приведен в действие проект от програмата LIFE + на ЕС, насочен към опазването на ловния сокол (БДЗП), в рамките на който се осъществяват дейности за минимизиране употребата на химикали, изолиране на опасни електропроводи, въвличане на местните общности в опазването на биоразнообразието и др.

Необходими специфични мерки за опазване

- План за управление;
- Подкрепа за устойчив туризъм;

- Забрана за изграждане на преградни съоръжения;
- Предотвратяване на замърсявания.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Заливната гора е с изключително високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като важен фактор за местния микроклимат (определящ в значителна степен привлекателността на курорта Албена) и като предпоставка за поддържането на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризм, добре регулирана рекреационна дейност и т.н.).

Комплекс Камчия

Описание

Долно течение с устие на река Камчия, с една от най-северните в Европа лонгозни гори, в които са включени морски залив, пясъчен плаж и пясъчни дюни, малки сладководни блата, широколистни гори по склоновете на речната долина. Комплексът е разположен на около 20–25 км южно от Варна и се простира на изток от пътя Варна – Бургас до с. Старо Оряхово.

Обхваща крайречни заливни гори, известни под наименованието "български лонгоз" около устието и долното течение на река Камчия, обширни пясъчни дюни и плажна ивица, храстови и тревни съобщества, сладководни блата и морска акватория, както и прилежащи рибарници. През зимата и пролетта тук се образуват обширни разливи, привличащи големи количества водолюбива птици.

Природозащитен статут

Резерват "Камчия", 33 по Директива за птиците (Комплекс Камчия BG0002045) с площ 10300,56 ха. и по Директива за местообитанията (Камчия BG0000116), Орнитологично важно място, Място важно за растенията, КОРИНЕ сайт, UNESCO биосферен резерват.

Биологично разнообразие

Основното местообитание в комплекса е лонгозната гора от полски ясен (*Fraxinus oxycarpa*), дръжкоцветен дъб (*Quercus pedunculiflora*), полски бряст (*Ulmus minor*), полски клен (*Acer campestre*) и черна елша (*Alnus glutinosa*), с подлес главно от обикновен глог (*Crataegus monogyna*), обикновен дрян (*Cornus mas*) и кучи дрян (*Cornus sanguinea*), често в съчетание с мезофилна и хигрофитна тревна растителност.

Орнитофауната включва 237 вида птици, 101 SPEC: SPEC1 - 7 вида, SPEC2 - 25 вида, в SPEC3 - 69 вида; 82 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 95 вида от Националната Червена книга; 76 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 61%; общинска собственост - 6%; частна собственост - 33%.

Туризм, горско стопанство, лов и риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е незадоволително с изразена отрицателна тенденция поради засилващите се процеси на осушаване и усвояване на морското крайбрежие.

Общи заплахи: влошен естествен воден режим и осушаване на заливната гора и другите влажни зони в комплекса, включително и поради регулирането на оттока от построените нагоре по течението язовири (исторически най-значимо е пресушаването на самото Старооряховско блато), интрузия на морска вода в поддържащия лонгозната гора подпочвен хоризонт, значителен и нарастващ антропогенен натиск върху плажната ивица и дюните, влошаване на естествените местообитания (особено на пясъчните дюни, влажните ливади и някои участъци на самата лонгозна гора), прекомерно водоползване, замърсяване с отпадни води, химически препарати и твърди битови отпадъци, браконьерство по лова и риболова, значително безпокойство, наличие на опасни за птиците електропроводи, прецедент със заличаване на защитена територия заради инвестиционни намерения, планове за изграждане на рекреационен комплекс.

Предприети мерки за опазване

Въпреки, че има разработен План за управление, от него се прилагат отделни природозащитни дейности (подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, маркиране на границите на защитените територии, изграждане на елементи от туристическа инфраструктура), но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното опазване на мястото.

Необходими специфични мерки за опазване

- Ограничаване на строителството и приемане на устройствен план на района, ограничаване достъпа на туристи до включените в зоната пясъчни местообитания (вкл. пълна забрана за достъп на МПС);
- Провеждане на мониторинг чрез постоянни площадки в случайно избрани участъци;
- Поддържане на качеството на горските местообитания чрез възобновяване с местни видове;
- Контрол върху риболова,
- Забрана за изграждане на преградни съоръжения в реката;
- Предотвратяване на замърсявания на водите;
- Мерки за унищожаване на банката от инвазивни видове в зоната и в прилежащи части извън нея (напр. плажа на курорта Камчия, където се развиват в голями количества *Amorpha fruticosa* и *Oenothera sp.*), недопускане на използването в декоративно озеленяване и горско-стопански култури на инвазивните видове *Amorpha fruticosa*, *Robinia pseudoacacia*, *Ailanthus altissima*, *Elaeagnus spp.*, *Oenothera spp.*

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Заливната гора е с изключително високо екосистемно значение като ключов функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като важен фактор за местния микроклимат и като предпоставка за поддържането на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризм, добре регулирана рекреационна дейност).

Природните дадености понастоящем дават възможност за предлагане на богата гама от туристически продукти, даващи възможност за натовареност на туристическата инфраструктура през по-голямата част от годината. От изключителна важност за опазването на зоната е изготвянето на устройствени планове на курортите Шкорпиловци и Камчия, в които да се предвидят максимално допустими стойности за легловата база, с което да се лимитира в известна степен натоварването на зоната (районът се посещава допълнително от голям брой ненощуващи туристи).

Варненско-Белославско езеро

Описание

Варненско-Белославският езерен комплекс обхваща две езера - Варненското и Белославското, свързани с изкуствено прокопан канал и разположени на запад от град Варна. Варненското езеро е крайбрежно лиманно езеро с естествен произход. В комплекса преобладават откритите водни площи. Широката връзка с Черно море е довела до повишаване солеността на водите в двете езера. В северната част на Варненското езеро (ЗМ "Казашко") и западната част на Белославското езеро са разположени тръстикови масиви с преобладаване на обикновената тръстика, теснолистния папур и крайбрежния камъш. Масивите в западната част на Белославското езеро са значителни по площ и преминават във влажни и мочурливи ливади.

Природозащитен статут

През 1987 г. с цел опазване на застрашени птици е обявена ЗМ "Ятата" на площ от 154 ха., а през 1995 част от тръстиковите масиви в североизточната част на езерото със 100 м езерна акватория покрай бреговете е обявена за ЗМ "Казашко". През 2008 г. е обявена ЗЗ от Натура 2000 по Директива за птиците (BG0000191) с площ 4686,99 ха.

Биологично разнообразие

Варненско-белославския езерен комплекс е важна зона с международно значение за зимуващите водолюбиви птици. Тук ежегодно се концентрират над 20 000 водолюбиви птици от 64 вида. На територията на комплекса са установени 202 вида птици, 59 от които са включени в Червената книга на България. От срещащите се видове 91 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 7 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 21 вида, в SPEC3 - 63 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 70 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 64 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Езерото е от изключително значение за птиците по време на миграция. През този период, а също и през зимата комплексът е място от световно значение за малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*). Поради факта, че не замръзват през зимата, езерата са удобно място за зимуване на различни видове патици, потапници, корморани и други водолюбиви птици. От световно застрашените видове, главно по време на миграция се срещат къдроглавият пеликан (*Pelecanus crispus*) и белооката потапница (*Aythya nyroca*), а през зимата и тръноопашатата потапница (*Oxyura leucosephala*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 61%; общинска собственост - 21%; частна собственост - 18%.

Езерото се намира в непосредствена близост до гр. Варна и промишлени зони западно от града. Водите и прилежащите му територии се използват за редица индустриални дейности, включително химически производства. В езерото се заустват отпадъчни води с битов и индустриален характер с различна степен на пречистване. Езерото се използва и за корабоплаване.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е задоволително с тенденция към влошаване поради намиращите се около него индустриални зони и селища.

Общи заплахи: значителен антропогенен натиск, изразяващ се в усвояване на части от влажната зона за застрояване, интензивни промишлени дейности по почти цялата периферия на езерото, движение на плавателни съдове (включително големи товарни кораби), замърсяване с петролни продукти, химически препарати и твърди битови отпадъци, водещи до еутрофикация на водоема, прекомерен улов на риба, браконьерство по лова и риболова, значително безпокойство, наличие на опасни за птиците електропроводи, планове за урбанизиране на крайбрежието и развитие на индустриалната, транспортна и рекреационна инфраструктура.

Специфични за херпетофауната и ихтиофауната: въвеждане на неместни видове риби; замърсяване; обезлесяване; унищожаване на крайводна растителност; инфраструктурни съоръжения; хербициди, пестициди в близост до водните басейни; опожаряване през активния период; риболов.

Предприети мерки за опазване

През 1999 г. е разработена чернова на План за управление, който не е одобрен. Осъществени са единични дейности (действия по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството, мониторинг, въвличане на местните общности), но не са осигурени човешки и финансови ресурси за цялостното опазване на езерото.

Необходими специфични мерки за опазване

Разработване/актуализиране и одобряване на План за управление.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като важен функционален елемент от миграционния път "Виа Понтика", като "депо" за поддържане на биоразнообразието, като фактор за местния микроклимат и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризъм, добре регулирано ползване на водните и рибни ресурси и т.н.).

Язовир Малко Шарково

Описание

Язовирът е разположен в Странджа планина, до границата с Турция в землището на с. Малко Шарково, който обикновено не замръзва през зимата. Язовирът е с открита водна площ, с полегати брегове и слабо обрасли с водолюбива растителност плитчини. На малка площ по бреговете му има ливади. Околните хълмове са заети с тревни съобщества и селскостопански земи, засаджани главно със зимна пшеница. На места се срещат малки горички.

Природозащитен статут

През 1989 г. е обявен от BirdLife International за Орнитологично важно място., а през 1998 г. за КОРИНЕ място поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени видове птици. Обявен за 33 от Натура 2000 (BG0002027) с площ 1327.76 ха.

Биологично разнообразие

Язовир Малко Шарково е постоянно място за почивка за зимуващи водолюбиви птици. В него са установени 45 вида, от които 16 са включени в Червената книга на България (1985). От срещаните се видове 14 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 4 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 4 вида, в SPEC3 - 6 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 14 вида, включени в

Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 12 са вписани също в Приложение I на Директива 79/409/ЕС. Язовирът е място от международно значение като зимовище на голямата белочела гъска (*Anser albifrons*), където през зимата се концентрират до 16 000 гъски. Той е с национално значение за зимуващите тук ням лебед (*Cygnus olor*), поен лебед (*Cygnus cygnus*) и червеногуша гъска (*Branta ruficollis*). В язовира има гнездова колония на нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 29%; общинска собственост - 19%; частна собственост - 52%.

Земеделие, лов, риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е задоволително с тенденция към влошаване на условията за опазване на птиците поради засилване на фактора безпокойство, водоползването и рекреационните дейности, включително лова.

Общи заплахи: безпокойство, браконьерство по лова и риболова, замърсяване с твърди битови отпадъци и с химически препарати и торове от земеделските земи наоколо, прекомерно водоползване, наличие на опасни за птиците електропроводи.

Предприети мерки за опазване

Няма разработен план за управление, нито специални природозащитни действия с изключение на епизодични мерки за противодействие на браконьерството и ежегоден зимен мониторинг на птиците.

Необходими специфични мерки за опазване

- Разработване на План за управление;
- Контрол на браконьерството;
- Поддържане на оптимален воден режим.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като миграционна станция във вътрешността на страната, като фактор за местния микроклимат и като фактор от значение за селското стопанство, рибовъдството, рекреацията.

Стралджанско блато

Описание

Комплексът Стралджа включва язовир Церковски с площ около 180 ха и намиращите се в съседство влажни ливади и заблатени места, остатъци от източната част на бившето Стралджанско блато (най-голямото някога блато във вътрешността на България). Намира се на 1–2 км южно от шосето Бургас - София в участъка южно от село Венец. Самият язовир представлява открита водна площ, в източната си част обрасла частично с водолюбива растителност с преобладаване на папур (*Typha* spp.). Заобиколен е от ниско възвишение на север (234 м. н. в.) и от равнинни обработваеми площи от юг (около 150 м. н. в.). Западно от язовира се простират по-ниско разположени терени, заети от влажни ливади, мочурливи места със система от отводнителни канали, а при дъждовна пролет - и малки блатни водоеми с временен характер. Влажните ливади са обрасли с мезофилна тревна растителност.

Природозащитен статут

През 1997 г. езерото е обявено за ОВМ от BirdLife International, а през 1998 г. то е определено за КОРИНЕ място поради европейското му значение за опазването на редки и застрашени местообитания, растения и животни, включително зимуващи водолюбиви птици. Обявен за ЗЗ от Натура 2000 "Стралджа" (код BG0000205) по Директивата за местообитанията и като ЗЗ "Комплекс Стралджа" (код BG0002028) по Директивата за птиците с площ 2872.98 ха.

Биологично разнообразие

Установени са 143 вида птици, 70 SPEC, SPEC1 - 6 вида, SPEC2 - 20 вида, в SPEC3 - 44 вида; 55 вида от Приложение 2 на ЗБР, за които се изискват специални мерки за защита; 64 вида от Националната Червена книга; 50 от Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС.

Поради разположението на комплекса на важен миграционен път и поради факта, че е една от малкото влажни зони в тази част на страната, той е една от важните станции при прелета на птиците. По време на миграция язовирът е място за струпване на водолюбиви птици като розовия пеликан (*Pelecanus onocrotalus*), блестящия ибис (*Plegadis falcinellus*), лопатарката (*Platalea leucorodia*). Влажните ливади са от значение за гнезденето на ливадния дърдавец (*Crex crex*), ливадният блатар (*Circus pygargus*), голямата (*Porzana porzana*) и средната пъструшка (*Porzana parva*), в комплекса гнездят също червеноногата ветрушка (*Falco vespertinus*), синявицата (*Coracias garrulus*) и др.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 13%; общинска собственост - 17%; частна собственост - 70%.

Земеделие, лов и риболов.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Общото състояние на влажната зона е незадоволително с тенденция към влошаване поради нарастващата урбанизация, процеси на осушаване и превръщането на околните пасища в лозови масиви.

Основни заплахи: отводняване на остатъците от бившето Стралджанско блато, унищожаване на естествени местообитания (особено влажните ливади), прекомерно водоползване, замърсяване с химически препарати и твърди битови отпадъци, улов на риба с използване на опасни за птиците риболовни съоръжения, браконьерство по лова и риболова, значително безпокойство, наличие на опасни за птиците електропроводи.

Предприети мерки за опазване

През 1999 г. е предприета инициатива за възстановяване на влажната зона от БДЗП и Община Карнобат, но поради липса на ресурси същата е преустановена. Осъществявани са единични дейности по подобряване на правоприлагането по отношение на браконьерството и мониторинг, но липсва система за цялостното опазване на влажната зона.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Възстановяване на подходящ воден режим;
- Недопускане на деградация;
- Контрол на браконьерството.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

С високо екосистемно значение като елемент от миграционен коридор, като "депо" за водни ресурси и поддържане на биоразнообразието и като предпоставка за развитието на природосъобразни форми на стопанска дейност (напр. екотуризъм, добре регулирано ползване на водните и рибни ресурси и т.н.).

Велека-Силистар

Описание

Районът обхваща територията на река Велека (от устието на запад до село Кости), морския бряг на юг до река Резовска, както и около 10 км от поречието на същата река. Разположен е на около 100 км южно от Бургас и е до самата граница с Турция.

Природозащитен статут

ЗМ "Силистар" е включена в Природен парк "Странджа" и в СЗЗ от Натура 2000 "Странджа".

Биологично разнообразие

Мястото включва разнообразие от природни местообитания, включително 10 типа местообитания обект на защита съгласно Директива 92/43/ЕЕС.

По време на миграция в района могат да се наблюдават 5 световно застрашени вида - малкият кormоран (*Phalacrocorax pygmaeus*), къдроголавият пеликан (*Pelecanus crispus*), белооката потапница (*Aythya nyroca*), ливадният дърдавец (*Crex crex*) и водното шаварче (*Acrocephalus paludicola*). Долното течение на река Велека е "място с тесен фронт на миграция" за реещите се птици. Почти целите популации на щъркелите и грабливите птици, прелитащи по черноморския прелетен път Via Pontica, преминават над Странджа планина, като грабливите птици често нощуват в горите.

Странджа е едно от най-важните места в България от значение за Европейския съюз за 15 застрашени видове птици – черен щъркел (*Ciconia nigra*), египетски лешояд (*Neophron percnopterus*), орел змияр (*Circaetus gallicus*), малък креслив орел (*Aquila pomarina*), скален орел (*Aquila chrysaetos*) малък орел (*Hieraetus pennatus*), сив кълвач (*Picus canus*) и др.

Собственост и ползвания в територията

Туризъм и горско стопанство.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Промяна в начина на ползване на земите. Изграждане на туристическа инфраструктура и засилен туристопоток. Утъпкване на местообитанията и нерегламентиран достъп на МПС извън асфалтовите пътища. Замърсяване на сухоземните местообитанията с битови отпадъци; Замърсяване на морските и сладководните местообитания с индустриален характер. Прекомерни сечи за горските местообитания.

Предприети мерки за опазване

Проучвания и информационни дейности по проект Странджа на Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието.

Необходими специфични мерки за опазване

- Недопускане на промяна в начина на ползване на земите. Ограничаване изграждане на туристическа инфраструктура и изготвяне на Устройствен план на територията с ограничаване на броя легла за нощувка. Управление на туристопотока;

- Предотвратяване на утъпкването на местообитанията и на нерегламентиран достъп на МПС извън асфалтовите пътища;
- Предотвратяване на замърсяване на местообитанията с битови отпадъци, а за морските и сладководните местообитания - с индустриални отпадъчни води;
- Ограничаване на сечите и поддържане на горските местообитания, ограничаване на сечите и строителството, ограничаване на събирането за храна.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Опазването на местообитанията и редките растителни и гъбни видове е от значение за запазване туристическата стойност на мястото и осигуряване на възможност за предлагане на разнообразен туристически продукт.

Седемте рилски езера

Описание

Седемте рилски езера са специфичен езерен комплекс с ледников произход, един от малкото такива у нас и в Южна Европа. Езерата се намират в Дамгския дял на Северозападна Рила и са разположени между 2100 и 2500 м. н. в. Циркусът на Седемте Рилски езера е най-големият в Рила. Той се намира на изток от връх Хайдута (наричан още Харамията), на юг от стръмните скални склонове на седловината Раздела и Отовишки връх и на запад от върха, който се намира точно над езерото Бъбрека. Езерата се подхранват от повърхностен отток, формиран най-вече от снеготопенето, и се отводняват/оттичат от/чрез река Джерман, която е един от важните притоци на река Струма.

Природозащитен статут

Намират се в границите на Национален парк Рила.

Биологично разнообразие

В по-голямата си част седемте езера са разположени във високопланинската безлесна зона. По-ниско разположените езера навлизат в субалпийската храстова зона, където преобладават съобществата на клека (*Pinus mugo*).

Установени са 14 типа местообитания с конзервационна значимост (включени в Приложение I на Директива за местообитанията).

Собственост и ползване на земите

100% Публична държавна собственост.

Местоположението им в обхвата на НП Рила ограничава стопанските дейности с изключение на туризма, който е интензивен в тази част на планината.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Езерата следват естествена еволюция, водеща до прогресивна еутрофикация с тенденция към намаляване на площта, постепенно пресъхване и преминаване в торфища с меандриращи из тях течащи водни тела. През последните десетилетия в зоната се наблюдава засилен антропогенен натиск, водещ до прогресираща негативна промяна в редица характерни местообитания. Засиленият туристопоток предопределя еутрофикация на езерния комплекс, което от своя страна оказва негативно влияние върху условията в зоната.

Заплахите за свързани с развитието на туризма - строителство на туристическа инфраструктура, засилен туристопоток, натрупване на битови отпадъци, повишаване на азотното съдържание на почвите в района и отнемане на води, обрастване на местообитанията с *Sparganium angustifolium*.

Предприети мерки за опазване

Законова защита в рамките на НП Рила; Изготвен план за управление и изпълнение на мерки от плана.

Необходими специфични мерки за опазване

- Включване на специфични мерки за обекта при актуализация на ПУ на НП Рила за следващ 10 – годишен период;
- Регулиране и ограничаване на строителството и туристическия поток и всички свързани с това обслужващи дейности;
- Ограничаване на човешкото влияние, особено на строителството и замърсяването с битови отпадъци на езерата; специализиран мониторинг и при необходимост - изкуствено ограничаване на конкурентните видове;
- Спешно е необходимо извършването на оценка на азотното натоварване на почвите, паралелно с контролен район с нормален поток от туристи, както и предприемането на мерки за ограничаването, балансирането и канализирането на този поток.

Стопанско, културно значение и екосистемни ползи/услуги

Седемте рилски езера са една от най-популярните туристически атракции в България. Тяхното ландшафтно, духовно, естетическо и рекреационно значение е голямо. Езерата ежегодно привличат хиляди последователи на духовни учения, които ги считат за свещено място.

Седемте езера имат естествена водозадържаща функция като резервоари на води със снежен произход. Имат роля и при задържането на биогенните елементи.

Рибарници Хаджи Димитрово

Описание

Рибарници Хаджи Димитрово представляват комплекс от 2 микроязовира с по-малки водоеми превърнати в рибарници, заедно с прилежащите влажни терени и обработваеми площи. Водната площ е 195 ха.

Разположени са в Средната Дунавска равнина северно от главен път Е83 от двете страни на Студена река – приток на река Янтра, в землищата между селата Алеково и Хаджи Димитрово. Средната надморска височина е 47 м.

Водната площ в значителна степен е обрасла с водолюбива растителност, както по бреговете, така и отчасти във вътрешността. Дълбочината на водните басейни варира между 1 и 1,5 м. Около рибарниците са разположени пасища, обработваеми земи и храсти. Единични стари тополи и върби все още съществуват около рибарниците.

Природозащитен статут

48% от територията на рибарници Хаджи Димитрово са поставени под законова защита през 2005 г. с обявяването на М "Русалка" с цел опазване на застрашени видове птици.

През 2008 г. са обявени за 33 от Натура 2000 Рибарници Хаджи Димитрово (код BG0000233) по Директива за птиците с площ 446,53 ха.

Биологично разнообразие

В рибарници Хаджидимитрово са установени 116 вида птици, от които 33 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 53 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашен в категория SPEC1 е включен 1 вид, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 12 вида, в SPEC3 - 40 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 36 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 35 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Рибарниците са едно от най-важните места в страната от значение за Европейския съюз за 4 вида водолюбива птици, гнездящи тук в значителна численост – световно застрашената белоока потапница (*Aythya nyroca*), белобузата рибарка (*Chlidonias hybridus*), черната рибарка (*Chlidonias niger*) и нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*).

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 44%; общинска собственост - 27%; частна собственост - 29%.

Рибовъдство и риболов, земеделски дейности в прилежащите земи.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Състоянието на зоната е в пряка зависимост от прилаганите рибовъдни практики. Заплахи за качествата на ключовите за птиците местообитания могат да бъдат както по-нататъшна интензификация на рибопроизводството, както и евентуалното му преустановяване.

Най-сериозните отрицателни въздействия върху водните местообитания са пресушаването на рибовъдните басейни, отстраняване на тръстиките и прочистване на водната растителност.

Употребата на пестициди и изкуствени торове в околните обработваеми земи води до промяна в химичния състав и качеството на водите.

Интензивната ловна преса през зимата е причина за значително безпокойство на водолюбивите птици.

Необходими специфични мерки за опазване

- Запазване на екстензивния начин на рибопроизводство, който позволява наличието на водна плаваща и крайбрежна водолюбива растителност. Може да бъде осигурено чрез субсидиране чрез аква-екологични мерки и компенсаторни плащания по Натура 2000;
- Изготвяне на план за управление на СЗЗ, която включва и ЗМ;
- Ограничаване и контролиране на ползването на средства за растителна защита в прилежащите земи;
- Мониторинг на състоянието на водната екосистема и популациите на видовете, предмет на опазване, както и на техните местообитания.

Рибарници Звъничево

Описание

Представлява комплекс от екстензивно ползвани рибарници и малки водоеми, разположени от двете страни на река Марица, както и влажни ливади, оризища и обработваеми площи, разположени между реките Марица и Тополница, коритата на двете реки и мястото на заустване на река Тополница в Марица.

Рибарници Звъничево са разположени западно от Пазарджик в района между реките Марица и Тополница в землищата на селата Бошуля, Величково, Юнаците, Драгор, Мокрище, Звъничево и Ковачево. Средната надморска височина е 215 м.

Различните басейни на рибарниците са обрасли от 36% до 65% с водолюбива растителност, основно с тръстика.

Природозащитен статут

През 2008 г. са обявени за ЗЗ от Натура 2000 "Рибарници Звъничево" (код BG0002069) с площ 1570,68 ха.

Биологично разнообразие

В рибарници Звъничево са установени са 96 вида птици, от които 24 са включени в Червената книга на България. От срещаните се видове 34 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 3 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 10 вида, в SPEC3 - 21 вида. Мястото осигурява подходящи местообитания за 27 вида, включени в приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 22 са вписани също в приложение I на Директива 79/409 на ЕС. Рибарници Звъничево са единственото място в Тракийската низина, където гнезди белобузата рибарка (*Chlidonias hybridus*) и едно от най-важните места в страната от значение за Европейския съюз за този вид и за световно застрашената белоока потапница (*Aythya nyroca*), гнездящи тук в значителна численост. Комплексът има голямо значение по време на прелет и зимуване за много водоплаващи и водолюбиви птици. Той е със световно значение за опазването на голямата бяла чапла (*Egretta alba*), която се струпва тук в количества надвишаващи 1% от биогеографската и популация. Застрашеният от изчезване в света малък корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) редовно използва територията като място за хранене през зимата.

Собственост и ползване на земите

Държавна собственост - 28%; общинска собственост - 14%; частна собственост - 58%.

Рибовъдство и риболов, земеделски дейности в прилежащите земи.

Промени и тенденции в състоянието на обекта; Заплахи

Рибарници Звъничево са разположени в близост до гъсто населен град с промишлена зона – Пазарджик. Те са подложени на силен антропогенен натиск от продължаващата урбанизация на района, както и от интензивните човешки дейности. Най-голяма заплаха за местообитанията на влажната зона са пресушаването на рибовъдните басейни, поради спиране работата на рибарниците и високата цена на водата. Екстензивния начин на рибопроизводство, който позволява наличието на водна плаваща и крайбрежна водолюбива растителност е от ключово значение за ценността на мястото. Интензификацията на рибопроизводството ще доведе до по-нататъшно влошаване качествата на ключовите за птиците местообитания. Изсичането на дървесната и храстовата растителност по бреговете на Марица и залесяването с неприсъщи за района видове, опожаряването на крайбрежната водолюбива растителност, както и превръщането на рибовъдните басейни в пясъчни кариери влошава местообитанията, които са важни за белооката потапница, малкия корморан и за други видове привързани към тях.

Необходими специфични мерки за опазване

- Изготвяне на план за управление;
- Подпомагане и субсидиране на природосъобразни рибовъдни практики в съответствие с предмета на опазване и целите на управление на влажната зона;
- Поддържане на подходящ воден режим и ограничаване на изземането на инертни материали в непосредствена близост;
- Предотвратяване на нерегламентирано депониране на отпадъци в близост до рибарниците;
- Възстановяване на естествената крайречна растителност;
- Мониторинг на състоянието на видовете – предмет на опазване и техните местообитания.

7. Приоритети и мерки

7.1 Приоритетите за опазване, поддържане и възстановяване на влажните зони в страната.

Настоящите приоритети на Република България по отношение на влажните зони са формулирани в съответствие с целите на Рамсарската конвенция, Рамсарския стратегически план 2009–2015, Стратегията на ЕС за биоразнообразието до 2020 г. както и с националните стратегически документи в областта:

- **Приоритет 1** – Разумно ползване на влажните зони в страната с оглед на дългосрочното опазване на техните екосистемни услуги и свързаните с тях ползи за обществото. Поддържането на екосистемните функции на влажните зони чрез устойчиво ползване на техните ресурси допринася към качеството на живот на местните общности, техния поминък, а също така е важен подход към ограничаването и адаптацията към глобалните промени в климата.
- **Приоритет 2** – Запазване на добро екологично състояние на влажните зони, описани в настоящия план като значими за опазването на биологичното разнообразие и недопускане нетната загуба на територии заети от влажни зони в страната, включително и чрез поддържащи мерки;
- **Приоритет 3** – Ограничаване на неблагоприятни фактори с антропогенен характер, които въздействат върху влажните зони като екосистеми. Основни средства за опазване на влажните зони остават различните законови статuti на защита (по ЗЗТ и ЗБР), както и свързаните с тях режими и мерки за управление.
- **Приоритет 4** – Възстановяване на влажни зони, чието състояние е нарушено вследствие на различни антропогенни въздействия но имат висок потенциал за възстановяване и/или представляват важно местообитание за редки и застрашени видове. Основна роля тук има възстановяването и поддържането на водния режим, което често е свързано с проектиране и изграждане на хидротехнически съоръжения.
- **Приоритет 4** – Повишаване на обществената информираност и подкрепа за опазването, поддържането и възстановяването на влажните зони. Популяризирането на социалните, икономически и екологични ползи от влажните зони може да се осъществи чрез различните форми на екологично образование, както и чрез демонстрация на механизми за устойчиво ползване на природните ресурси. Подкрепата за устойчиви форми на ползване на влажните зони има голямо значение за повишаване на обществената подкрепа, особено от страна на местните общности.

7.2 Хоризонтални мерки за опазването и разумното ползване на влажните зони

- **Изпълнение на националните ангажименти по Рамсарската конвенция**
Функциониране на Националния Рамсарски комитет, Актуализация на Рамсарските информационни формуляри за всички одобрени места, изготвяне на редовните доклади за изпълнението на конвенцията.

- **Институционална координация във връзка с прилагането на Закона за биологичното разнообразие, управлението на Натура 2000, прилагането на изискванията и препоръките на Рамсарската конвенция**

Управлението на влажните зони се случва в многообразна правна и институционална среда. Необходимо е целите и подходите на управление да бъдат съгласувани с всички заинтересовани страни, които със своите решения въздействат върху природните територии.

Основен механизъм за такава координация на местно ниво са плановете за управление на ЗЗ от Натура 2000, което предстои.

- **Осигуряване на адекватен финансов ресурс за мерки по опазване, поддържане и възстановяване на влажните зони**

Основните източници на средства за тези цели са с публичен характер – от националния бюджет, както и съ-финансиране по различни финансови инструменти на ЕС. Необходимо е мерките, заложи в настоящия план да бъдат възприети като допустими за финансиране от Оперативната програма в сектор Околна среда, която се подготвя за периода 2014–2020 г.

Извън директното финансиране в сектор Биоразнообразие, дейностите във влажните зони следва да се подпомагат и по други финансови механизми, например във връзка с устойчивата защита от наводнения, адаптация към изменението в климата, наука и иновации.

- **Контрол на браконьерските форми на ресурсно ползване във влажните зони**

Правната рамка, която урежда борбата с браконьерството в България е сравнително ясно и подробно разработена. Много често пропуските в борбата с браконьерството се дължат по-скоро на недостатъчен капацитет на отговорните институции, обществена толерантност и в някои случаи – конфликти на интереси. Засиленият контрол може да включва по-чести и редовни проверки на контролните органи в обектите, описани в настоящия план, както и съвместни проверки с НПО/граждански организации.

- **Преодоляване на съществуващи пропуски в научната информация за влажните зони чрез целеви проучвания и мониторинг**

За някои организмови групи и местообитания наличната информация е недостатъчна или неактуална. Предполага се че текущия процес на картиране на видовете и местообитанията в Натура 2000 и оценката на БПС ще повишат общото ниво на познание за влажните зони и изобщо за биоразнообразието в страната.

За целите на управлението (напр. на ЗТ и Натура 2000) ще бъдат необходими и допълнителни целеви проучвания на биотичните и абиотичните компоненти на природните екосистеми.

- **Въвеждане и подкрепа за икономически механизми за опазване на влажните зони**

Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г. както и други ключови стратегически документи на международно ниво подчертават, че загубата на биологично разнообразие струва огромни икономически загуби на обществото като цяло, особено на икономическите субекти от сектори на икономиката, пряко зависими от услугите от екосистемите.

На първо място е необходимо за всички по-значими влажни зони да се извърши инвентаризация и остойностяване на екосистемните услуги. Към момента не

съществуват национално признати методики в това отношение, но тенденцията в целия ЕС е към много бързо натрупване на информация и разработки в това отношение. Съгласно Дейност 5 от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие, до 2020 г. следва стойността на екосистемните услуги да се интегрира в националните системи за икономически анализи и отчетност.

Въвеждането на компенсаторни механизми за устойчивото стопанисване на ЗЗ от Натура 2000, агро-екологични и аква-екологични мерки в оперативните програми за периода 2014–2020 трябва да се съобрази с конкретните нужди от поддържащи дейности във влажните зони, както и в техните водосборни области (напр. поддържане на тръстиковите масиви, ограничаване на притока на биогени).

Частните инвестиции могат да бъдат подпомогнати чрез въвеждане на механизми за заплащане на екосистемните услуги (както директни плащания „бизнес-бизнес“, така и субсидии „държава-бизнес“).

- **Екологично образование и повишаване на обществената информираност**

Съгласно препоръките на Програмата за комуникация, образование, участие и популяризиране към Рамсарската конвенция (Resolution X.8 - CEPA), всяка страна-членка следва да изготви План за действие по комуникация, образование, участие и популяризиране на влажните зони. Необходимо е до 2015 г. такъв план да бъде изготвен и за България.

Изпълнението на програмата включва национални кампании и събития за обществена информираност (напр. честване на Международния ден на влажните зони), демонстрационни проекти или места за популяризиране на ползите от влажните зони за местните жители, както и интегриране на информационни мерки в плановете за управление.

Влажните зони у нас предлагат богати възможности за провеждане на образователни дейности сред природата за всички възрастови групи – от извънкласни уроци и игри за най-малките, до студентски практики и специализации във висшето образование. Понастоящем в много от тях редовно или епизодично се провеждат образователни дейности. Разкрити са посетителски центрове на много места – Пода, Белене, Драгоманско блато, Дуранкулашко езеро, Поморийско езеро и др. Съществуват възможности за допълнително интегриране на специализирани теми за влажните зони в официалната учебна програма на основното и средното училище, както и в допълнителни форми на извънкласно образование.

Препоръчително е създаването на общ интернет сайт/портал за влажните зони в България, който може да бъде администриран от МОСВ или от друга организация, която да осигурява основна информация за влажните зони (включително тази от настоящия план), както и за проектите по които се работи в момента за възстановяване или подобряване състоянието на влажни зони в страната. Също тук да се публикуват данните от мониторингите на влажните зони (под формата на отчети или статии).

- **Международна и трансгранична координация на природозащитните мерки**

България участва в редица трансгранични и международни инициативи, които касаят управлението на влажните зони: страната е участник в MedWet и BlackSeaWet – регионални инициативи на Рамсарската конвенция. България е и страна-членка на ICPDR – Международната комисия за опазване на р. Дунав, в рамките на която се извършват трансгранични проучвания и мониторинг, както и е изготвен план за управление на международния речен басейн. Продължават съвместните усилия с правителството на Румъния за създаване на

„трансгранични влажни зони” по смисъла на Рамсарската конвенция – защитени територии със съвместно управление.

Необходими са мерки за засилване на вече изградените партньорства и създаване на нови, например чрез изпълнението на съвместни проекти, установяването на съвместни комисии и работни групи за управлението на трансграничните влажни зони и комплекси.

- **Мониторинг на компонентите на биологичното разнообразие и други ключови характеристики на влажните зони**

Мониторингът е необходим за проследяване на изменения и тенденции в състоянието в резултат от конкретни антропогенни въздействия, както и за наблюдение на фоновите изменения в средата. По-подробно е разгледан в т. 7.4.

Организиране на регулярни работни срещи на всички организации работещи във влажни зони за осъвременяване на мониторинговите протоколи и мониторинг на дейностите осъществени за възстановяване на влажните зони.

- **Идентифициране на национално ниво на система от мерки за адаптация към климатичните промени**

Предполагаемите въздействия върху влажните зони от изменението на климата се очаква да бъдат резултат от фактори като засушаване, изменение на количествата и разпределението на валежите, наводнения, а в по-малка степен на самото изменение на температурите. Към момента обаче не съществува проучване. Необходимо е да се проведе проучване на тенденциите и потенциалното влияние на тези фактори върху екосистемите в България, включително и върху влажните зони. То може да се извърши самостоятелно или като част от национално проучване за адаптация към изменението в климата.

Ролята на влажните зони и техните екосистемни услуги (водозадържане, регулиране на водните режими в речните басейни, естествена защита от наводнения и ср.) следва да бъдат адекватно отразени в съответните планове и стратегии - Национална стратегия за адаптация към изменението в климата и планове за управление на речните басейни.

Резистентността на влажните зони към ефектите от изменението в климата трябва да бъде повишена чрез финансирането и изпълнението на възстановителни мерки (най-вече на водния режим).

- **Инвазивни видове**

Съгласно Стратегия 1.9 от Рамсарския стратегически план 2009–2015, страните се насърчават да изготвят национална инвентаризация на инвазивните видове които понастоящем променят или застрашават екологичните характеристики на влажните зони, особено на рамсарските места. Такава е необходима и за България.

- **Влажни зони и туризъм**

Реализацията на устойчив туризъм във влажните зони се счита за една от най-универсалните стопански дейности, които носят едновременно икономически, социални и екологични ползи.

Туристическият и рекреационен потенциал на влажните зони у нас е усвоен в някаква степен, но количествената оценка е невъзможна поради липсата на обобщена информация и оценка на капацитета. За всички влажни зони от национално значение е необходимо да се разработят анализи на туристическия потенциал, капацитет и насоки за регулиране на туристопотока.

Край по-значимите и интересни обекти са изградени посетителски центрове, отчасти е изградена и съпътстваща интерпретативна инфраструктура. Необходимо е тази инфраструктура да бъде поддържана и обновявана. Изграждането на нови съоръжения трябва да бъде съобразено с цялостното управление на териториите, както и със съвременните разбирания за природосъобразна и интерактивна туристическа интерпретация.

Обектите по Черноморското крайбрежие понастоящем се включват редовно в едnodневни организирани турове, организирани от неспециализираните туроператори. Извършват се и организирани специализирани посещения, напр. за наблюдение на птици. Усилията трябва да се насочат към атрактивната интерпретация, както и към предоставянето на продукти и услуги, чиято добавена стойност остава за влажната зона.

7.3 Списък на специфичните приоритетни мерки/проекти за опазване и подобряване на екологичното състояние на отделните влажни зони

В таблицата по-долу са систематизирани по-важните специфични мерки от индивидуалните описания на влажните зони:

Влажна зона / комплекс	Промени в законовия статут на защита	План за управление (изготвяне / актуализ.)*	Възстановяване на водния режим	Възстановяване на естествената растителност	Ограничаване на замърсяването	Ограничаване на притока на биогени	Поддържащи мерки	Подобрен контрол на браконьерство/	Подкрепа за стопански ползвания	Борба с инвазивни видове	Забележки / Други мерки
Сребърна		X	X		X		X	X	X	X	Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление Изпълнение на мерки за изваждане на влажната зона от Списъка Монтьорь.
Комплекс Ропотамо		X	X		X		X				Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление
Атанасовско езеро		X			X		X		X	X	Спешно възстановяване на солодобивна инфраструктура
Дуранкулашко езеро		X	X		X	X	X	X	X		Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление Полагане на усилия за изваждане на влажната зона от Списъка Монтьорь.
Шабленско езеро		X	X	X	X	X	X	X	X		Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление
Комплекс Беленски острови		X	X	X			X	X		X	Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление Съобразяване на мерките за корабоплаване по

Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България

Влажна зона / комплекс	Промени в законовия статут на защита	План за управление (изготвяне / актуализ.)*	Възстановяване на водния режим	Възстановяване на естествената растителност	Ограничаване на замърсяването	Ограничаване на притока на биогени	Поддържащи мерки	Подобрен контрол на браконьерство/	Подкрепа за стопански ползвания	Борба с инвазивни видове	Забележки / Други мерки
											Дунав
Остров Ибиша		X						X		X	Съобразяване на мерките за корабоплаване по Дунав
Пода		X	X					X			
Комплекс Поморие		X	X		X		X	X	X	X	Контрол на достъпа, Възстановяване на солодобива
Езеро Вая		X	X		X		X	X			Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление
Комплекс Драгоманско блато		X					X	X	X		Управление на тръстиките масиви
Язовир Мандра		X	X		X	X		X			
Язовир Овчарица	X	X			X	X		X	X		Предложение за ЗМ по ЗЗТ
Язовир Пясъчник		X		X				X			
Влажни зони Глава панега		X			X						
Язовир Розов Кладенец		X						X			
Рибарници Пловдив		X	X				X	X			Възстановяване на рибовъдството, включително чрез субсидии
Марица Злато поле		X	X	X				X			
Чокльово блато		X			X			X		X	
Ченгене скеле		X			X				X		
Остров до Горни Цибър		X	X	X							Съобразяване на мерките за корабоплаване по Дунав
Рибарници Орсоя		X	X	X			X	X	X		Възстановяване на рибовъдството, включително чрез субсидии
Остров Вардим		X	X	X				X			Възстановяване на водния режим в

Влажна зона / комплекс	Промени в законовия статут на защитата	План за управление (изготвяне / актуализ.)*	Възстановяване на водния режим	Възстановяване на естествената растителност	Ограничаване на замърсяването	Ограничаване на притока на биогени	Поддържащи мерки	Подобрен контрол на браконьерство/	Подкрепа за стопански ползвания	Борба с инвазивни видове	Забележки / Други мерки
											местността Рунтава Бара. Съобразяване на мерките за корабоплаване по Дунав
Рибарници Мечка		X					X	X	X		Възстановяване на рибовъдството, включително чрез субсидии
Калимок		X					X	X	X		Приложение и изпълнение на мерките заложи в плана за управление; Съобразяване на мерките за корабоплаване по Дунав
Остров Пожарево		X						X			Съобразяване на мерките за корабоплаване по Дунав
Гарванско блато		X	X				X	X			X
Крайбрежие Калиакра – Тюленово		X			X						Контрол на достъпа до уязвими местообитания; Ограничаване на инв. намерения.
Балтата		X			X						
Комплекс Камчия		X		X	X			X		X	Контрол на достъпа до уязвими местообитания; Ограничаване на застрояването.
Варненско-Белославско езеро		X						X			
Язовир Малко Шарково		X	X					X			
Стралджанско блато		X	X					X			
Велека-Силистар		X			X						Контрол на застрояването. Приемане на ПУ на

Влажна зона / комплекс	Промени в законовия статут на защита	План за управление (изготвяне / актуализ.)*	Възстановяване на водния режим	Възстановяване на естествената растителност	Ограничаване на замърсяването	Ограничаване на притока на биогени	Поддържащи мерки	Подобрен контрол на браконьерство/	Подкрепа за стопански ползвания	Борба с инвазивни видове	Забележки / Други мерки
											ПП Странджа
Седемте езера		X			X						Контрол на туристическия поток.

* Мярката „Изготвяне/ актуализация на план за управление” е маркирана за всички влажни зони тъй като дори и тези обекти които имат действащ ПУ ще имат нужда от актуализация в периода на изпълнение на настоящия национален план. Също така предстои интегрирането им в ПУ на СЗЗ от Натура 2000.

7.4 Общи насоки за мониторинг на състоянието на влажните зони

Мониторингът на ключови параметри от състоянието на влажните зони е необходим за попълването на научната информация за техните характеристики, както и за текуща оценка на тяхното състояние, тенденции, ефект от предприетите природозащитни мерки.

В България съществуват няколко национални системи за мониторинг, които могат с успех да се прилагат за мониторинг на влажните зони, без това да изисква твърде много допълнителни средства и усилия. Такива са:

- Мониторинг на екологичното състояние на водите в изпълнение на Рамковата директива за водите 2000/60/ЕЕС. Мониторингът се планира и контролира от Басейновите дирекции за управление на речните басейни и включва набор от биологични, физико-химични и хидро-морфологични елементи за качество, утвърден от Министъра на околната среда и водите. Част от влажните зони попадат в/ са обхванати от пунктове за мониторинг на състоянието на повърхностните води (и химично, и екологично). Мониторингът на място се извършва от специализираните органи на ИАОС, а по места – от Регионалните Лаборатории. Препоръка е при следваща актуализация на мониторинговата мрежа (напр. при разработването на ПУРБ за периода след 2015 г.) на/в най-значимите влажни зони в България приоритетно да се създадат/включат пунктове за мониторинг на състоянието на водните тела, ако влажни зони са такива или части от тях.
- Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие. Системата е разработена през последните 10 г. и макар да не е въведена в пълна функционалност (което предстои), се очаква тя да предоставя основната информация за информирано вземане на решения по отношение на биоразнообразието. Основният списък от обекти на мониторинг включва: 252 вида Безгръбначни животни; 51 вида Риби; 21 вида Земноводни и влечуги; 310 вида Птици; 18 вида Бозайници (без прилепи); 13 вида Прилепи; 16 вида Гъби; 13 вида Мъхове; 194 вида Висши растения (5 папратовидни, 1 плаун, голосеменни - 1 и покритосеменни - 187 вида); Хабитати – 65 типа от Директивата за хабитатите и още 16 типа по Палеарктическата класификация, които нямат съответствие с кодовете по Директивата за хабитатите. За всички

обекти са определени и местата за наблюдение. За по-голямата част от обектите има разработени методики за наблюдение и полеви формуляри за събиране на данните.

- Хидрологичен и метеорологичен мониторинг, осъществяван от НИМХ. Конкретни параметри и мониторингови данни могат да имат голямо значение за управлението на влажните зони (основно по отношение на хидрологичния режим).
- Национални мониторингови схеми, осъществявани със специфични цели от правителствени и неправителствени организации. Пример за такъв мониторинг е среднозимното преброяване на водолюбивите птици, което се осъществява от БДЗП, ИАОС и РИОСВ на територията на цялата страна ежегодно и покрива всички по-важни за птиците влажни зони.
- Определяне на благоприятното природозащитно състояние (БПС) на видове и местообитания. Този процес понастоящем се извършва в България за целите на управлението на Натура 2000. След първоначалното определяне на БПС ще бъде възможно да се определят цели на управлението на отделните СЗЗ (включително влажни зони) и чрез последващ мониторинг да се следят тенденциите в състоянието на ключови видове/местообитания.

В допълнение за отделни територии могат да се прилагат специализирани мониторингови схеми, които следят индикатори на локално ниво. Такива са мониторинговите схеми, разработвани към плановете за управление на защитени територии. Опитът показва, че тяхната ефективност пряко зависи от осигуряването на необходимия човешки и административен ресурс (от страна на паркова администрация или съответен РИОСВ).

8. Мониторинг и оценка на плана

Предлаганата система за мониторинг и оценка на плана включва следните средства:

- Междинен преглед на изпълнението - 5 г. след влизането в сила и при необходимост актуализиране на приоритетите и мерките.
- Финален преглед на изпълнението - на 9-тата година от изпълнението, като част от подготовката на план за следващия 10-годишен период.

Междинната и финалната оценка следва да бъдат изпълнени по едни и същи индикатори, което ще позволи сравнимост и проследяване на напредъка.

Основните предлагани индикатори са:

Индикатор	Базова стойност	Целева стойност
Влажни зони с приет план за управление	14	37
Благоприятно природозащитно състояние на ключови видове и местообитания, характерни за влажните зони	Следва да се изчислят за всяка влажна зона конкретно	Положителна или неутрална тенденция при сравнение между междинната и финалната оценка
Брой влажни зони с реализирани мероприятия за подобряване на водния режим	Приемаме за базова стойност 5 на база на прегледа	14

	от предходния план	
Брой / Площ на влажните зони с въведени регулярни поддържащи мерки за периода на действие на плана	Приемаме за базова стойност 0	12 влажни зони
Разработени нови комуникационни/ образователни програми на национално ниво	0	1

9. Времева рамка и бюджет за природозащитните дейности

9.1. Времева рамка и бюджет

Дейност	Индикативен бюджет (BGN)	Изпълняваща организация	Срок на реализация
Национално ниво			
Интегриране на поддържащи, възстановителни мерки и икономически механизми за устойчиви ползвания във влажните зони в оперативните програми 2014–2020	0	МОСВ, МЗХ, ИАРА, МРРБ, Министерски съвет	2014
Изпълнение на ангажименти по Рамсарската конвенция: Функциониране на Националния Рамсарски комитет, Актуализация на Рамсарските информационни формуляри за всички одобрени места, изготвяне на редовните доклади за изпълнението на конвенцията	20'000	МОСВ	2013
Интегриране на статуса и мерките за влажните зони в плановете за управление на речните басейни за периода след 2015 г.	40'000	МОСВ, Басейнови дирекции	2015
Оценка и остойностяване на екосистемните услуги на влажните зони в България	900'000	МОСВ или по проект на външна организация	2015
Залагане на екосистемните услуги и техните стойности във финансови механизми действащи след 2020 г.	2'000'000	МОСВ или по проект на външна организация	2020
Подготовка и изпълнение на национална информационна кампания за ползите от влажните зони – информационни материали и събития (ползва резултатите от оценката на екосистемните услуги)	60'000	МОСВ или по проект на външна организация	2016
Изготвяне на национална инвентаризация на инвазивните видове, включително тяхното въздействие върху екосистемите на влажните зони	300'000	МОСВ или по проект на външна организация	2015
Идентифициране на национално ниво на система от мерки за адаптация към климатичните промени	600'000	МОСВ или по проект на външна организация	2015

Трансгранично сътрудничество и участие в трансгранични проекти	10'000'000	МОСВ и проекти на външни организации	2020
На ниво влажна зона			
Изготвяне на планове за управление и актуализация на приетите такива	14'800'000	Възлагане от МОСВ / РИОСВ	2017
Изпълнение на мерки по възстановяване на водния режим (инфраструктурни) в 14 влажни зони	20'000'000	МОСВ, РИОСВ, НПО, БАН	2022
Изпълнение на други възстановителни мерки	3'000'000	РИОСВ, НПО, БАН	2022
Изпълнение на мерки за ограничаване на замърсяването	Не е определен до момента.	РИОСВ, Басейнови дирекции, собственици и ползватели	2022
Изпълнение на мерки за ограничаване на притока на биогени	Не е определен до момента.	РИОСВ, Басейнови дирекции, МЗХ, собственици и ползватели	2022
Изпълнение на поддържащи мерки, предписани в плановете за управление	Не е определен до момента.	Компетентни органи за управление на зоните	2022
Мерки за борба с браконьерството и охрана на зоните	120'000	РИОСВ, ИАРА, ИАГ	Текущо до 2022
Финансова подкрепа за компенсаторни и други икономически механизми	10'000'000	МЗХ, ИАРА чрез ОП	2015
Посетителски центрове, туристическа и интерпретативна инфраструктура	1'400'000	МОСВ, РИОСВ, НПО	2018
Борба с инвазивните видове	Не е определен до момента.	Компетентни органи за управление на зоните	Текущо до 2022

9.2 Възможни източници на финансиране на предложените дейности:

Действащи програми за финансиране съ-финансирани от Европейския съюз

- Оперативна програма “Околна среда 2007–2013”

ОПОС е основният финансов инструмент на национално ниво, съ-финансиран от ЕС и националния бюджет за финансиране на дейности водещи до подобряване, запазване и възстановяване на естествената околна среда и развитие на екологичната инфраструктура. По Приоритетна ос 3 „Биоразнообразие” се финансира разработване и актуализиране на планове за управление на защитени територии и на планове за управление на защитените зони от НАТУРА 2000, повишаване информираността за мрежата НАТУРА 2000, създаване на управителни органи на 33, изпълнение на дейности в

съответствие с идентифицираните нужди в одобрените планове за управление, свързани с опазване и възстановяване на местообитания и регулирано използване на видовете, разработване на планове за действие за всички застрашени видове, изпълнение на дейности, целящи смекчаване на влиянието на климатичните промени върху биологичното разнообразие, подготовка на бъдещи проекти за последващо финансиране в рамките на приоритетна ос 3.

- Програма за развитие на селските райони 2007–2013

По отношение на опазването и управлението на влажните зони, интерес представляват агроекологичните мерки, както и възможностите за компенсаторни плащания на фермери в Натура 2000.

- Оперативна програма Рибарство и аквакултури

Оперативната програма има възможност да финансира редица дейности, насочени към ограничаването на негативни въздействия от рибарството и аквакултурите върху природните екосистеми в морските води и вътрешните водоеми. Такива възможности има например в Мярка 1.4 „Дребномащабен крайбрежен риболов“, Мярка 2.2 „Аква-екологични мерки“, Мярка 3.2. „Мерки, предназначени за опазване и развитие на водната фауна и флора“, както и възможности за алтернативни природосъобразни дейности по Ос 4 „Устойчиво развитие на рибарските области“, стига те да бъдат предвидени в съответните местни стратегии за развитие.

- Програма LIFE+ на ЕС

LIFE+ е финансов механизъм, специално създаден да подкрепя конкретни дейности и иновативни практики за опазване и управление на околната среда. Компонентът „Природа и биоразнообразие“ подкрепя средни и големи проекти за изграждане и управление на мрежата Натура 2000, опазване на видове и местообитания от значение за общността. До момента програмата е финансирала значителен брой проекти за опазване, възстановяване и устойчиво ползване на влажни зони, включително и проекти в България. Програмата ще продължи да съществува и през следващия програмен период (2014–2020), като допълнителен фокус ще бъде поставен върху мерки за смекчаване и адаптация към изменението на климата.

- Трансгранични оперативни програми

Програмите за трансгранично сътрудничество дават възможност за финансиране на обмен на опит, добри практики, подобрена комуникация между заинтересованите страни и трансгранично управление на споделените природни ресурси. От гледна точка на опазването и управлението на влажните зони, най-голямо значение има трансграничното сътрудничество с Румъния поради многото на брой приоритетни влажни зони в поречието на р. Дунав. Влажни зони с възможност за включване в трансгранични проекти обаче има и в пограничните райони на България със Сърбия, Гърция и Турция.

Възможности за финансиране от ЕС в рамките на програмен период 2014–2020

- Структурни фондове (Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Европейски социален фонд (ЕСФ))

През следващия програмен период се очаква Структурните фондове отново да имат основна роля във финансирането на широк спектър от дейности, свързани с опазването на биоразнообразието, ефективното управление на мрежата Натура 2000, както и въвеждането в практиката на концепцията за зелена инфраструктура. Тези фондове имат възможност да подпомогнат редица

природозащитни и възстановителни дейности във влажните зони, ако такива дейности бъдат адекватно заложили в съответните национални оперативни програми, които са механизмите за управление и разпределение на Структурните фондове във всяка страна-членка на ЕС.

Основните нови характеристики на ЕФРР през новия програмен период са:

- Тематична концентрация: Насочване на 50% от фонда (валидно за по-слабо развитите региони, като България) към проекти за ВЕИ, иновации и подкрепа за малки и средни предприятия. На практика конкретните дейности за опазване и управление на околната среда, включително проекти за влажните зони ще търсят своето място сред останалите 50%.

- Инвестиционни приоритети: При разработването на оперативните програми, съфинансирани от ЕФРР, страните членки ще могат да избират от набор инвестиционни приоритети. Опазването и възстановяването на влажни зони е допустимо за финансиране в Приоритет 6 - опазване на околната среда и ефективно ползване на ресурсите.

- Кохезионен фонд

Кохезионният фонд ще продължи да бъде достъпен източник на финансиране за България и през периода 2014–2020. Съгласно Чл. 3 З(с)(iii) от предложението на ЕК за Регламент на Кохезионния фонд, "опазване и възстановяване на биоразнообразието, включително чрез зелена инфраструктура" ще бъде допустимо за финансиране.

- Европейски фонд за развитие на селските райони (ЕФРСР)

Предложеният регламент на ЕФРСР включва подкрепа по втора ос на селскостопанската политика за обществени блага, постигнати чрез ефективно управление на Натура 2000. Ще бъдат компенсирани фермери и ползватели на горски фонд, които изпитват икономически ограничения от спазването на режимите в Натура 2000. Подкрепа ще получават селскостопански дейности и инвестиции, водещи към опазване на природните ресурси и адаптация към изменението на климата.

- Европейски фонд за рибарство (ЕФР)

В периода 2014–2020 ЕФР ще подкрепя дейности насочени към устойчиви рибарски практики, екосистемен подход при управлението на рибните ресурси и специфични мерки в морските Натура 2000 зони. По отношение на рибарството и аквакултурите във вътрешните водоеми, фондът ще подпомага компенсаторни плащания за въвеждане на методи съвместими с целите на управление на зоните от Натура 2000, както и въвличането на рибарите като заинтересована страна в управлението, опазването и мониторинга на защитените зони.

Национални източници за финансиране

- Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС)

Един от трите основни приоритета за финансиране на проекти от ПУДООС е "Ограничаване на загубата на биологично разнообразие и опазване на естествените екосистеми", което включва: опазване на редки и застрашени видове, развитие на националната екологична мрежа Натура 2000 и повишаване на обществената информираност за ролята и значението на биоразнообразието.

- Национален доверителен екофонд / Схема за финансиране “Зелени инвестиции”

Зелените инвестиции представляват проекти, които се финансират от постъпленията от международната търговия с предписани емисионни единици (ПЕЕ) на парникови газове. Схемата финансира основно инвестиционни проекти водещи пряко до редуциране на въглеродни емисии. Такива проекти, свързани с влажните зони могат да бъдат напр. за въвеждане на нови методи и технологии за оползотворяване на тръстикова биомаса. В рамките на Приоритетна ос 3 – “Меко позеленяване” ще могат да се финансират и по-широк набор проекти.

Двустранни програми за сътрудничество

- Финансов механизъм на ЕИП и Норвежки финансов механизъм 2009–2014 г.
Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство включва Приоритетна ос 2 - Биоразнообразие и екосистеми, по която могат да бъдат предлагани проекти за опазване и възстановяване на влажни зони. Механизмът също така включва НПО фонд за малки проекти, в рамките на който граждански и образователни инициативи, свързани с биоразнообразието могат да намерят своето място.

Частни инвестиции и плащания за екосистемни услуги

Частните инвестиции в поддържането на екосистемни функции на влажните зони са все още рядкост. Те обаче са напълно възможни в случаите, където бизнес интересите се съчетават с мерки за поддържане на хидроложки или екологични характеристики на водоемите със значение за биоразнообразието. Такива случаи са солници, рибарници и оризища, чието устойчиво икономическо ползване е осъществимо без значителни негативни екологични въздействия.

10. Приложения

1. Библиография.
2. Карти на влажните зони
3. Експертен доклад за състоянието на влажните зони
4. Списъци с консервационно значими видове и съобщества по зони